

UNIVERZITA KOMENSKÉHO V BRATISLAVĚ

FAKULTA PRÁVA

JEDNOSTRANNÉ ZAPOČÍTANIE

Diplomová práce

Studijní program: právo (Jednooborové studium, magisterský II. st., externí forma)
Studijní odbor: právo
Školící pracoviště: Katedra občianskeho práva
Školiteľ: prof. JUDr. Svetlana Ficová, CSc.

Bratislava 2018

Bc. Ing. Martin Veselý

Univerzita Komenského v Bratislave
Právnická fakulta

ZADANIE ZÁVEREČNEJ PRÁCE

Meno a priezvisko študenta: Bc. Ing. Martin Veselý
Študijný program: právo (Jednoodborové štúdium, magisterský II. st., externá forma)
Študijný odbor: právo
Typ záverečnej práce: diplomová
Jazyk záverečnej práce: slovenský
Sekundárny jazyk: anglický

Názov: Jednostranné započítanie
Unilateral credit

Cieľ: Cieľom práce je komparácia právnej úpravy inštitútu jednostranného započítania na viacerých úrovniach - komparácia podľa Občianskeho zákonníka a Obchodného zákonníka, komparácia podľa slovenskej a českej právnej úpravy a napokon aj komparácia podľa spoločného referenčného rámca s poukázaním na rozdiely a z nich vyvozené prípadné návrhy de lege ferenda.

Vedúci: prof. JUDr. Svetlana Ficová, CSc. (od 01.12.2016)
Katedra: PraF.KOP - Katedra občianskeho práva
PraF/vedúci katedry-ústavu: prof. JUDr. Svetlana Ficová, CSc.

Spôsob sprístupnenia elektronickej verzie práce:
bez obmedzenia

Dátum zadania: 01.12.2016

Dátum schválenia: 19.05.2017

prof. JUDr. Svetlana Ficová, CSc.
vedúci katedry

.....
študent

.....
vedúci práce

Abstrakt

Předmětem diplomové práce je právní institut jednostranný zápočet a srovnání jeho úpravy z vícera úrovní; komparace právní úpravy v občanském a obchodním zákoníku, srovnání s úpravou českou, která v roce 2012 po rekodifikaci soukromého práva prošla zásadní změnou a tak se odchýlila od úpravy do té doby shodné se Slovenskou republikou a v neposlední řadě s návrhem společného referenčního rámce, jakožto sjednocující platformy pro konvergenci úprav soukromého práva jednotlivých členských států Evropské unie. Cílem této práce je nejenom deskripce samotných rozdílů v legislativním přístupu k úpravě tohoto institutu napříč výše uvedenými úrovněmi, popř. popis evoluce této právní regulace, ale cílem je i definice návrhů *lege de ferenda*. Práce poukazuje na potřebu změny v úpravě tohoto institutu, především pak na nutnost jednoznačné definice podmínek započtení splatné pohledávky vůči nesplatné, včetně určení okamžiku jeho účinku. Jenom tak bude právní úprava více konvergovat s požadavky sjednocující platformy společného referenčního rámce a odstraní tak aktuální výkladové rozpory či nedokonalosti v judikatuře. V návrzích *lege de ferenda* se tato práce inspirovala nejenom zmíněným referenčním rámcem, ale i racionálním jádrem novodobé úpravy české.

Klíčová slova

Jednostranný zápočet, soukromé právo, zápočet splatné pohledávky vůči nesplatné, *lege de ferenda*

Abstract

The subject of the diploma thesis is the legal institute of one-sided credit and comparison of its adjustment from several levels; comparison of legislation in the Civil and Commercial Code, comparison with the Czech version, which in 2012, after the recodification of private law, underwent a fundamental change, thus deviating from the modification until then identical with the Slovak Republic and last but not least with the proposal of a common frame of reference as a unifying platform for the convergence of the private law adjustments of individual Member States of the European Union. The aim of this work is not only to describe the differences in the legislative approach to adapt this institute across the above mentioned levels, a description of the evolution of this legal regulation, but also the definition of *lege de ferenda*. The work points to the need for a change in the adaptation of this institute; in particular, the need for a clear definition of the conditions for offsetting the outstanding claim, including the moment of its effect. Only in this way will the legal regulation more converge with the requirements of unifying the platform of the common frame of reference, thus eliminating current interpretative discrepancies or imperfections in the case law. In the *lege de ferenda* proposals, this work was inspired not only by the mentioned reference framework but also by the rational core of the modern Czech adaptation.

Keywords

One-sided credit, private law, set off of outstanding claims, *lege de ferenda*

Předmluva

Předmětem této závěrečné práce je právní úprava institutu jednostranného zápočtu. Základním důvodem proč jsem si za předmět své práce vybral právě tento právní institut je moje letitá zkušenost s jeho aplikací v obchodní praxi. Právě různý přístup a motivace subjektů právních vztahů k užití tohoto institutu k zánikům svých závazků mě vedla k tomu, že jsem se začal hlouběji touto problematikou zabývat.

Cílem této práce je srovnání právní úpravy jednostranného započtení pohledávek jakožto institutu soukromého práva z více hledisek, úrovní. Tou základní úrovní bude porovnání úpravy započtení v slovenském právu, pro kterou je dodnes typický právní dualismus úpravy soukromého práva, který rozlišuje závazkové vztahy, na vztahy které mají ryze občanskoprávní povahu a na vztahy obchodní. Velmi zajímavý pohled na dynamiku úpravy soukromého práva v širším regionálním kontextu, pak podá analýza úpravy českého soukromého práva, která do roku 2012 byla téměř identická s úpravou slovenskou, přesněji řečeno vycházela ze společné – federativní právní úpravy. Od roku 2013 se v České republice po rozsáhlé rekodifikaci soukromého práva odstranil právní dualismus a úprava započtení pohledávek doznala změn, které reflektovaly požadavky aplikační praxe a také harmonizační požadavky evropského práva, definovaných v společném referenčním rámci pro úpravu soukromého práva. Právě návrh společného referenčního rámce pro tzv. „evropský občanský zákoník“ je tím posledním hlediskem víceúrovňového srovnání právní úpravy institutu jednostranného zápočtu pohledávek. Výsledkem takového srovnání pak bude definování možných návrhů *lege de ferenda*.

Primární metodou k vypracování této práce bude metoda komparativní, která poslouží, jako základní nástroj pro výše uvedenou komparativní právní úprav z definovaných úrovní. Dále bude použito metod logických, jako jsou metody analýzy a syntézy a to především při hledání možných východisek pro návrhy *lege de ferenda*. Kromě těchto metod bude k vypracování práce využito metod analogie a deskripce.¹

---

¹ KNAPP, V. *Vědecká propedeutika pro právníky*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003. s. 224, ISBN 80-86432-54-8. S. 65 a násl.

Obsah

Předmluva	5
Seznam použitých zkratk	8
Úvod	9
1. Definice institutu jednostranného zápočtení pohledávek	11
1.1 Jeho vztah k institutu splnění	12
2. Historický exkurz	15
3. Slovenská (národní) právní úprava jednostranného zápočtení	19
3.1 Dualismus právní úpravy	19
3.1.1 Zápočtení dle Občanského zákoníku	21
3.1.2 Zápočtení dle Obchodního zákoníku	22
3.2 Kompenzabilita	23
3.2.1 Obecná kompenzabilita	24
3.2.2 Zápočitatelnost	30
3.3 Právní důvod zápočtení	45
3.3.1 Jednostranný adresovaný právní úkon	45
3.3.2 Automatické zápočtení	48
3.3.3 Kompenzační úkon učiněný v soudním řízení, kompenzační námitka	48
3.4 Účinek zápočtení, okamžik jeho vzniku	50
3.4.1 Zánik splatných pohledávek ex-tunc	51
3.4.2 Zánik pohledávek ještě nesplatných ex-nunc	51
3.4.3 Zánik příslušenství pohledávky a smluvní pokuta	53
3.5 Zápočtení jako uznání dluhu?	54

4. Srovnání s českou právní úpravou jednostranného započtení.....	56
4.1 Kontinuita právní úpravy.....	56
4.2 Rozsah inkorporace předchozí úpravy	57
4.3 Dílčí koncepční změny.....	59
4.3.1 Splnitelnost.....	59
4.3.2 Okamžik zániku pohledávek.....	61
4.3.3 Nepřípustnost podmínek a doložek času	64
4.3.4 Pohledávka nejistá a neurčitá	65
4.3.5 Solidární závazky	66
4.3.6 Náhrada škody ze započtení.....	67
5. Srovnání s návrhem společného referenčního rámce DCFR	68
5.1 Obecně o DCFR.....	68
5.2 Institut započtení	69
6. Návrhy <i>lege de ferenda</i>	73
Závěr	78
Seznam použitých pramenů	80
Přílohy k textu	85
č. 1: Draft Common Frame of Reference, Set-Off, III. - 6: 102 – 108	
č. 2: Pracovní verze nového Občianskeho zákonníka, doc. JUDr. Anton Dulak, PhD. a kol. Započtení, § 220 až § 227	
č. 3: Principles of European Contract Law (PECL), Set-Off, chapter 13.	

Seznam použitých zkratk

- ABGB** císařský patent č. 946/1811 Sb. z. s., obecný zákoník občanský, v posledním znění
- sObčZ** zákon č. 141/1950 Sb., tzv. „střední občanský zákoník“
- ObčZ** zákon č. 40/1964 Zb., Občiansky zákoník, v platnom znení
- ObchZ** zákon č. 513/1991 Zb., Obchodný zákonník, v platnom znení
- OZ** zákon č. 89/2012 Sb., Občanský zákoník, v platném znění
- NOZ** pracovní verzi nového Občianskeho zákonníka pod autorským vedením doc. JUDr. Antona Dulaka, PhD.
- ExeP** zákon č. 223/1995 Z. z., o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov, v platnom znení
- NS ČR** Nejvyšší soud České republiky
- NS SR** Najvyšší súd Slovenskej republiky
- NS ČSR** Nejvyšší soud České socialistické republiky
- NS SSR** Najvyšší súd Slovenskej socialistickej republiky
- DCFR** Draft Common Frame of Reference, Návrh spoločného referenčného rámce
- PECL** Principles of European Contract Law
- SR** Sbírka rozhodnutí
- sp. zn.** spisová značka
- ust.** ustanovení
- „kurziva“** přímá citace pramene

Úvod

Slovenská soukromoprávní úprava stále očekává zásadní rekonstrukci, která by reflektovala dosaženou aplikační praxi a společenský a sociální status quo, odstranila právní dualismus a svou formou, strukturou a přístupem se žádoucím, ale citlivým způsobem odpoutala od úpravy, jež byla znásilněna ideovou ingerencí v šedesátých letech minulého století. Tato práce se snaží přinést více úroňový pohled na úpravu jednoho z mnoha institutů soukromého práva, jednostranného započtení, a tak parciálně přispět k diskusi o *lege de ferenda* soukromého práva v Slovenské republice.

Pravděpodobně každé pravidlo regulující společenské vztahy, tedy vzájemné a podmíněné chování zúčastněných osob, je vždy realizováno způsobem maximálně odrážejícím subjektivní potřeby regulovaných. Limitem tohoto je vždy pak míra exaktnosti a závaznosti pravidla vyjádřeného zvykem, obyčejem nebo konkrétní právní normou. V právních vztazích, jež jsou regulovány normativně, může být takto realizované pravidlo následně judikaturou konkretizováno a autorizováno tak, aby reflektovalo potřeby osob, jejichž chování reguluje a tak odpovídalo vývoji ve společnosti. Obecně výše popsaný způsob je přirozenou, společností očekávanou a chtěnou změnou (evolucí) regulace právních vztahů. Na druhé straně se však může stát, že tato změna regulace právních vztahů dosáhla stavu, kdy pravidly požadované či umožňované chování naráží na nové či dříve ignorované subjektivní potřeby regulovaných. Tento stav je v mnoha případech způsoben absentující univerzalitou subjektivních potřeb adresátů při autorizovaném evolučním dotváření těchto pravidel soudy. Východiskem potom může být normativní změna pravidel reflektující tyto nové či dříve ignorované potřeby regulovaných.

Právní institut jednostranného započtení, jakožto obsahově ucelený a účelově specifický soubor právních norem, je právě tím souborem pravidel chování subjektů právních vztahů, který je výše zmiňovanou evolucí dotčen, zvláště v tomto kontextu pak jednostranné započtení směřující proti nesplatné pohledávce. Komparace právní úpravy jednostranného započtení včetně příslušné judikatury z hlediska Občianskeho zákonníku a Obchodného zákonníku, jakožto i komparace s úpravou českou, která v roce 2012 po rekonstrukci českého občanského práva doznala změn, a tak se odchýlila od společné

právní úpravy České a Slovenské federativní republiky a také komparace s návrhem společného referenčního rámce, tzv. „evropským občanským zákoníkem“ byla zvolena za prostředek na dosažení cíle této práce, tj. poukázání na rozdíly a potřebnou změnu pravidel chování subjektů práva při jednostranném započtení a také pro nastínění návrhů právní regulace *lege de ferenda*.

Zvláštní pozornost pak bude věnována problematice započtení směřujícího proti nesplatné pohledávce a časovým účinkům takového započtení. Právě tento konkrétní díl komplexního institutu započtení je tou částí, která si zaslouží názorovou konfrontaci postojů odborné veřejnosti a dosažené soudní praxe.

1. Definice institutu jednostranného započtení pohledávek

Dříve než bude popsán institut jednostranného započtení, je třeba lingvisticky specifikovat započtení jako pojem takový. Započtení jako synonymum ke kompenzaci, pojmu pandektního práva, není pojmem, který by rezonoval v našem právním prostoru od nepaměti. Jeho dnešní podoba vznikla při rekodifikaci soukromého práva v roce 1950. Karel Eliáš se ve svém příspěvku pro právní časopis Právní rozhledy v roce 2003 podrobně zabýval jazykovými proměnami pojmu započtení od „vyražení“, „vyrovnání mezi sebou“, „zdvižení závazků obapolných“ či „vzájemné zrušení závazků“ nebo „odečtení“.² Vždy jeho konkrétní podoba do jisté míry odpovídala jazykové výbavě zákonodárce či jeho schopnosti nalézt ten nejvíce přiléhající překlad pojmu při své inspiraci či adaptaci jiného práva. V této práci jako synonymum k započtení bude nejčastěji užíváno pojmu vzájemný odečet, vyrovnání nebo také jen odečet, popř. samotného termínu pandektního práva, kompenzace.

Právní institut je obsahově ucelený a účelově specifický soubor právních norem, který normuje chování subjektů právních vztahů. Tato práce se zabývá jedním z institutů závazkového práva - institutem jednostranného započtení, jakožto souborem zákonných ustanovení normujících jeden ze způsobů zániků závazků vzniklých ze závazkových právních vztahů na základě jednostranného adresovaného právního úkonu.

Normativní definice vyjadřuje právní institut jednostranného započtení pohledávek, jako způsob uspokojení práva věřitele na plnění od svého dlužníka (*pohledávky*) a tím umožnění povinnosti dlužníka plnit tento jeho závazek a to jednou stranou iniciovaným vzájemným odečtem (kompenzací) k odečtu ze zákona způsobilé *pohledávky věřitele za dlužníkem* a stejně způsobilé *pohledávky stejného druhu svého dlužníka* v postavení věřitele za ním.

---

² Eliáš, K. *Lze-li započíst splatnou pohledávku proti nesplatné aneb jak se pozná mistr*. Právní rozhledy, 2003, č. 12, s. 604 – 609. Cit.: „Není nezajímavé, jak namáhavě jsme dospěli k dnes běžnému pojmu „započtení“. Veleoslavínská čeština používala ve stejném smyslu slovo „vyražení“ (např. v překladu Institucí z r. 1562). České překlady ABGB volily opis, např. „vyrovnání mezi sebou“ (1811) nebo „zdvižení závazků obapolných“ (1862), poté „vzájemné vzrušení závazků“ atd., jimiž vysvětlily pojem kompenzace, k němuž se pak uchýlily jako ke vžitému pojmu pandektního práva. Při pracích na vládním návrhu občanského zákoníku z r. 1937 byl nejprve zvolen termín „odpočtení“, leč pak se osnova vrátila ke kompenzaci. Dnešní výraz „započtení“ vznikl až při rekodifikaci z r. 1950 (Rakouská němčina má v ABGB výraz *die Kompensation*, švýcarská *die Verrechnung*, zatímco BGB zná *die Aufrechnung*).“ S. 605

Vzájemným odečtem závazek zanikne do výše, ve které se pohledávky kryjí. Pohledávky mezi těmito subjekty jsou vzájemnými pohledávkami a vznikají z konkrétního vzájemného závazkového vztahu, kde strany vztahu jsou si navzájem věřiteli a dlužníky a také z dalších jejich (mezi těmito stranami vzniklých) závazkových vztahů. Právně perfektní započtení nastane, pokud strany mají vzájemné pohledávky znějících na plnění stejného druhu, a které nejsou zákonem vyloučeny ze započtení, neexistuje smluvní překážka k užití těchto pohledávek k započtení a je projevem vůle směřující k jejich vzájemnému vyrovnání. Na tomto místě je ještě možné dodat, že zákonná úprava rozlišuje započtení, které se realizuje v právním smyslu bez aktivní účasti jedné ze stran - jednostranným právním úkonem a započtení, jež je konsensuálním projevem stran závazkového vztahu, tj. započtení dohodou.

Započtení není však jen pojmem právním, ale zároveň i pojmem ekonomickým, je vlastně splacením pohledávky vzájemným zúčtováním – odpočtem, zápočtem.³ Zúčtování má v sobě i vícero ekonomických rozměrů. Tím základním rozměrem je minimalizace nákladů spjatým s minimalizací množství odpovídajících právních úkonů. Dalším rozměrem je i výnos a to v případě, že na jedné straně závazkového vztahu existuje možnost vzájemného zúčtování z jiného vztahu.

Mimo to má jednostranné započtení donucovací charakter - zajišťovací funkci, „*kdo započítává, vymáhá a platí*“.⁴

1.1 Jeho vztah k institutu splnění⁵

Jednostranné započtení společně s dalšími právními instituty zániků závazku, tedy splněním dluhu, výpovědí, a odstoupením od smlouvy, způsobuje zánik dluhu dlužníka a uspokojení věřitelových práv jednostranným právním úkonem. Přestože mají tyto instituty společný objekt, předmět normativní regulace – zánik závazku, právní řád tyto

---

³ SEDLÁČEK, J., ROUČEK, F. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi*. Wolters Kluwer, 2003. s. 5424. ISBN 80-85963-60-4. VI. Díl, s. 233

⁴ BEJČEK, Josef, *O proměnlivosti a zastupitelnosti započtení, uznání a narovnání*. Právní rozhledy. 2017. č. 15-16, Cit.: s. 515

⁵ ČECH, Petr, 2008. *Započtení - rovnocenná alternativa splnění?* Právní rádce. 2008, č. 7

instituty zániku závazku rozlišuje. Nicméně, právě skrze svůj společný objekt regulace existuje mezi nimi jistý vztah. Klasifikace tohoto vztahu je důležitým předpokladem pro výklad dále diskutovaného fenoménu jednostranného započtení splatné pohledávky vůči nesplatné. Dává nám odpověď na otázku, zda lze, jestliže zákonná úprava definuje pro konkrétní situaci pouze splnění, tytéž důsledky vztáhnout i na započtení? Právní úprava na tuto otázku nedává odpověď a judikatura je ve svém přístupu nejednotná, její výklad je vždy do jisté míry přizpůsoben účelu, pro který je podáván. Nicméně převažuje názor na rovnocennost a tedy do jisté míry na vzájemnou provázanost těchto institutů.

Tento přístup lze interpretovat na průlomových rozhodnutích Nejvyššího soudu České republiky. Soud v rozhodnutí R 27/2006 Civ.⁶ odůvodňujíc jeho právní názor, cit.: „...že dokud není postoupení pohledávky ve smyslu § 526 odst. 1 obč. zák. dlužníkovi oznámeno či prokázáno, zproští se dlužník závazku plněním postupiteli, a to i započtením v souladu s ustanovením § 580 a 581 obč. zák.“, učinil závěr, cit.: „**není důvodu, aby plnění** ve smyslu § 526 odst. 1, in fine, obč. zák. **bylo chápáno úzce jen jako splnění** podle § 559 odst. 1 obč. zák. (tj. jako zánik dluhu splněním); žádné ustanovení občanského zákoníku ani obchodního zákoníku této širší interpretaci nebrání ani výslovně, ani nepřímou“. Tedy plnění je dle Nejvyššího soudu ČR chápáno extenzivně a není jen „pouhým“ synonymem ke splnění. Další rozhodnutí, které staví započtení na roveň splnění je rozhodnutí NS ČR C 4160⁷. Soud v něm byl postaven před otázku, zda v kompenzačním úkonu dlužníka je inkorporováno, také uznání zbytku jeho dluhu a to v rozsahu započtením neuspokojené části věřitelovy pohledávky. Odpověď našel v ustanoveních § 407 odst. 3 a § 323 odst. 1 a 2 ObchZ, cit.: *„plní-li dlužník částečně svůj závazek, má toto plnění účinky uznání zbytku dluhu, jestliže lze usuzovat, že plněním dlužník uznává i zbytek závazku. Uzná-li někdo písemně svůj určitý závazek, má se za to, že v uznaném rozsahu tento závazek trvá v době uznání. Za uznání nepromlčeného závazku se považují i právní úkony uvedené v § 407 odst. 2 a 3.“*. Aplikaci těchto právních norem na předmět sporu zdůvodnil následovně, cit.: *„Pokud tedy zákonodárce použil v ustanovení § 407 odst. 3 obč. zák. slova, plní-li, nebylo zřejmým úmyslem zákonodárce vykládat je pouze tak, že dosažení účelu plnění má pouze*

⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 23. března 2005, sp. zn. 29 Odo 114/2003.[R 27/2006 Civ.]. *Dokud není postoupení pohledávky dlužníku oznámeno nebo není prokázáno, může dlužník započíst svou pohledávku vůči dosavadnímu věřiteli.“*

⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. 11. 2005, sp. zn. 32 Odo 901/2004. [C 4160]. *K uznání zbytku dluhu započtením pohledávky dlužníka.*

*zánik závazku splněním, ale i zánik závazku započtením, neboť v obou případech je dán projev vůle dlužníka, jež směřuje k uspokojení nároku věřitele, když započtení je vlastně splacením pohledávky vzájemným zúčtováním (odpočtem)... Z výše uvedeného vyplývá, že interpretační závěr předmětné právní normy musí nezbytně vést na základě systematického výkladu k rozšiřujícímu smyslu a rozsahu právní normy... z určitého pohledu se dá započtení vykládat též jako specifický způsob změny obsahu závazku - mění se jednostranně, nebo dohodou způsob placení... I když započtení (kompenzace) je zařazováno mezi způsoby zániku závazku jinak než splněním, z hlediska věřitele je tento způsob zániku srovnatelný se splněním, neboť věřitelův nárok bývá uspokojen. **Započtení splnění nahrazuje...**“ Toto rozhodnutí zatím došlo nejdále, co se týče stírání rozdílu mezi splněním a zápočtem jako na roveň postavených institutů zániku závazku. Podotýkáme, že takováto extenzivní interpretace „plnění“ však nenašla podporu u soudcovské obce Nejvyššího soudu ČR, a proto nebylo toto rozhodnutí uveřejněno ve Sbírce rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu České republiky.*

Na druhé straně však v české i slovenské judikatuře existují názory, které s výše uvedenými stanovisky Nejvyššího soudu ČR jsou v rozporu. Např. dále v této práci podrobně diskutované rozhodnutí NS ČR R 90/2006 civ.⁸, stejně tak rozhodnutí NS SR 2 Obo 33/2010⁹ týkající se možnosti započtení splatné pohledávky vůči pohledávce, jež ještě není splatná. Z rozhodnutí R 90/2006 civ. citujeme: **„Započtení pohledávek nelze považovat, jak se mnohdy děje, za nějaký způsob či formu splnění dluhu, nýbrž za způsob zániku nesplněného závazku, přičemž naopak dvojí plnění odpadá (povinnost plnění zaniká), a proto právní úpravu splnění dluhu (závazku) nelze ani analogicky použít na započtení pohledávek.“** Více o tom bude pojednáno v kapitole započtení proti nesplacené pohledávce.

---

⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. ledna 2006, sp. zn. 29 Odo 1143/2004.[R 27/2006 Civ.]. *V občanskoprávních závazkových vztazích i v obchodních závazkových vztazích lze jednostranně započíst splatnou pohledávku proti pohledávce, která ještě není splatná. Zánik pohledávek v takovém případě nastane okamžikem, kdy projev vůle směřující k započtení dojde věřiteli pohledávky, která ještě není splatná.*

⁹ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 27. Septembra 2011, sp. zn. Obo 33/2010. *Zákon v zásade nesplatené pohľadávky z tohto spôsobu zániku záväzku nevyklučuje, a ako z ust. § 580 veta druhá Obč. zák., ani z ust. § 581 ods. 2 veta druhá Obč. zák., resp. ust. § 359 Obch. zák. neprípustnosť takéhoto zápočtu nevyplýva.*

2. Historický exkurz

Historická východiska. V klasickém římském právu bylo jednostranné započtení, *compensatio necessaria* institutem procesním, na rozdíl od započtení dohodou, *compensatio voluntaria*, které bylo institutem obligačního práva. Tedy pokud nedošlo k dohodě o odečtu vzájemných pohledávek mezi věřitelem, který je současně dlužníkem svého dlužníka a dlužníkem, jež je současně věřitelem svého věřitele, mohly strany sporu uplatnit svůj nárok před soudem. Zpočátku zvláštní římský formulový proces neumožňoval odečtení vzájemných nároků (pohledávek), ale zamítnutí celé žaloby. Teprve později bylo odečtení možné a tak žalované odsoudit na zbytek převyšující sumu, ve které se pohledávky kryjí. Ale i potom, zde nadále platilo omezení v soudních řízeních probíhající v režimu tzv. *iudicia stricta*, kdy tento procesní institut nešlo použít vůbec.¹⁰

Justiniánské právo zobecnilo předchozí roztříštěnou a nejednotnou úpravu i soudní praxi a stanovilo tyto požadavky na pohledávky určené k započtení: 1. vzájemnost, 2. plnění téhož druhu, 3. dospělost, žalovatelnost a likvidita a 4. absence zákonného zákazu jejich započtení. Podrobněji v citaci Pelikánové.¹¹ Takto definované podmínky započtení můžeme *de facto* seznat i v dnešní právní úpravě.

Jako samostatný institut hmotného práva se započtení zformovalo až v právu kontinentální Evropy kolem poloviny 19. stol.

Prameny dnešní úpravy.¹² Dnešní právní úprava institutu jednostranného započtení je obsažena dualisticky ve dvou kodexech soukromého práva, v zákonu č. 40/1964 Zb., Občiansky zákonník (ObčZ), v platném znění, konkrétně v ust. § 580 a § 581 a v zákoně 513/1991 Zb., Obchodný zákonník (ObchZ), v ust. § 358 až § 364. Ustanovení § 581 odst. 4

---

¹⁰ KINCL, Jaromír, URFUS, Valentin, SKŘEJPEK, Michal. *Římské právo – 2. dopl. a přepr. vyd.*, C. H. Beck, 1995. s. 959. ISBN 80-7179-031-1. S. 240-241

¹¹ PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku - 3. díl*, Praha: Linde, 1996. s. 959. ISBN 80-7201-047-6. S. 774, citace: *Podle justiniánského práva byly stanoveny tyto podmínky započtení: (1) pohledávky musí být vzájemné; výjimkou je oprávnění rukojmího započíst pohledávku dlužníka; (2) pohledávky musí být žalovatelné, dospělé a likvidní; likviditou se rozumí snadná zjistitelnost na soudě; byl-li důkaz nesnadný, měl soudce odkázat dlužníka na zvláštní spor; (3) předmět plnění musí být téhož druhu, ale nemusí být vzniklé ze stejného právního poměru; (4) proti některým pohledávkám je započtení vyloučeno, např. z depozita, z bezprávného přisvojení věci.“*

¹² ELIÁŠ, K., pozn. 2, s. 604.

ObčZ je blanketovou normou, která odkazuje na kodex rodinného práva - zákon č. 36/2005 Z. z., o rodině a o změně a doplnění některých zákonů. Ten v ustanovení § 76 odst. 2 limituje dovolenost užití tohoto institutu k zániku vzájemných závazků z výživného; nepřipouští jednostranné započtení těchto pohledávek a v případě výživného pro maloletého nepřipouští započtení ani dohodou. Zákoník práce, zákon č. 311/2001 Z. z. se k institutu započtení nevyjadřuje vůbec. Výčet způsobu zániku závazku (práv a povinností) z pracovně-právních vztahů je v zákoníku práce v ust. §32 a násl. definován taxativně, kdy v tomto výčtu započítání absentuje. Tedy jiným, v zákoníku práce neuvedeným způsobem, závazky z pracovně-právních vztahů zhojit nelze a to ani v případě, že je tento způsob projevem konsensuální vůle subjektů těchto vztahů.¹³

Dnešní znění § 580 a § 581 Občianskeho zákonníku, zákona č. 40/1964 Zb. je stále po více než 50-ti letech téměř věrným obrazem § 96 a § 98 původního znění tohoto zákona účinného od roku 1964.¹⁴ Ne jinak je tomu i se zněním ustanovení § 358 až § 364 ObchZ, které vychází z původní úpravy dnes již zrušeného zákona č. 101/1963 Sb., zákoníku mezinárodního obchodu, viz ust. § 265 až § 270 tohoto zákona. Avšak i tyto úpravy mají své předobrazy a to ve znění ust. § 326 až § 328 tzv. „středního občanského zákoníku“, zákona č. 141/1950 Sb. (sObčZ).¹⁵ Současná právní dikce se však od těchto svých předobrazů poněkud odlišuje. Např., normativní text § 327 „středního občanského zákoníku“ vylučující ze započtení pohledávky promlčené, svým gramatickým vyjádřením nerozlišuje, na rozdíl od dnešní úpravy dle ust. § 581 odst. 2 věty první Občianskeho

---

¹³ Rozsudok Krajského súdu zo dňa 26. februára 2013 sp. zn. 14Co/316/2012. Cit.: *“Odvolací súd zdôrazňuje, že pohľadávky z pracovno-právnych vzťahov predstavujú také pohľadávky, ktoré nemožno započítať a ani proti nim nie je možné namietať započítanie jednostranným úkonom. Pretože Zákoník práce nepozná inštitút započítania (kompenzácie), ako je upravený v § 580 O.z., ...”*

¹⁴ Zákon č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, ve znění platném do 31. 12. 1990, citace: § 96 *Mají-li věřitel a dlužník vzájemné pohledávky, jejichž plnění je stejného druhu, zaniknou započtením, pokud se vzájemně kryjí, jestliže některý z účastníků učiní projev směřující k započtení. Zánik nastane okamžikem, kdy se pohledávky setkají. § 97 (1) Proti pohledávce státu není započtení přípustné. Rovněž není přípustné započtení proti pohledávce na náhradu škody způsobené na zdraví, ledaže by šlo o vzájemnou pohledávku na náhradu škody téhož druhu. Započtení není přípustné ani proti pohledávkám, které nelze postihnout výkonem rozhodnutí. (2) Započíst nelze pohledávky promlčené, pohledávky, kterých se nelze domáhat u soudu, jakož i pohledávky z vkladů. Proti nesplatné pohledávce nelze započíst pohledávku, která ještě není splatná. (3) Dohodou účastníků lze započtením vyrovnat i pohledávky v odstavci 1 a 2.*

¹⁵ Zákon č. 141/1950 Sb., Občanský zákoník, ve znění platném do 31. 3. 1964, citace: § 326 *Vzájemné pohledávky směřující k plnění stejného druhu zrušují se započtením, pokud se vzájemně kryjí, když některá z obou stran, třeba i proti vůli strany druhé, učiní projev směřující k započtení. Zrušení pohledávek nastane pak okamžikem, kdy se započitatelné pohledávky setkají. § 327 K započtení se nehodí pohledávky promlčené, neplatné pro nedostatek formy nebo vůbec nežalovatelné. § 328 Proti pohledávce dospělé nelze započíst pohledávku nedospělou.“*

zákoníku 40/1964 Zb. (ObčZ), jestli se jedná o pohledávku, vůči níž je započtení činěno či jde o pohledávku, kterou se započítává. Dále pak z pohledu této práce, především problematiky zápočtu splatné pohledávky vůči nesplatné, jsou zajímavé odlišnosti znění ustanovení § 326 a § 328 sObčZ: Obsah § 326 sice koresponduje s dnešní aktuální dikcí § 580 ObčZ, avšak slovesná formulace věty druhé § 326 sObčZ okamžik „setkání pohledávek“ staví do budoucna, na rozdíl od současné úpravy § 580 in fine ObčZ, která o „setkání“ hovoří v čase minulém. Podobně tak znění § 328 sObčZ, cit.: „*Proti pohledávce dospělé nelze započíst pohledávku nedospělou.*“, jež je předobrazem ustanovení § 581 odst. 2 in fine ObčZ, se odlišuje v pojmosloví, kdy namísto dnešního pojmu splatnost užívá pojem dospělost pohledávky. Tento pojem byl použit poprvé ve vládním re-kodifikačním návrhu československého občanského zákoníku z r. 1937¹⁶, z něhož úprava institutu započtení ve středním zákoníku vychází. Zmiňovaný vládní návrh byl vytvořen na základech či recepci Obecného zákoníku občanského z roku 1918 (ABGB), jež byl v meziválečném období do československého (českého) právního řádu recipován zcela. Na Slovensku v období do roku 1950 platilo, respektive bylo recipováno uherské obyčejové právo projevující se v podobě ustálené soudní praxe. Je dlužno poznamenat, že do původního vládního návrhu bylo recipováno ustanovení §1439 ABGB o dovolenosti započtení ještě v tomto znění: „*Mezi dluhem dospělým a nedospělým nemá odpočtení místa.*“ Později bylo toto ustanovení re-formulováno; jeho obrazem je pak výše zmiňovaný § 328 sObčZ. Cílem vládního návrhu československého občanského zákoníku z roku 1937 bylo odstranění zmiňovaného právní dualismu v meziválečném Československu. Byl však odstraněn až v rámci tzv. právnícké dvouletky v letech 1948 až 1950, kdy došlo v poválečném Československu v důsledku společenských změn k nové kodifikaci celého práva jako takového. Tedy kořeny slovenské občanské úpravy sahají k roku 1950, ke zmiňovanému „střednímu občanskému zákoníku“, zákonu č. 141/1950 Sb.. Na okraj toho všeho, vládní návrh z roku 1937 se stal ideovým východiskem i pro současnou re-kodifikovanou úpravu českého soukromého práva.

Tento krátký exkurz do nedávné slovenské, potažmo československé právní minulosti, naznačuje, že se institut započtení se výrazně od roku 1950 nezměnil a ve své podstatě stále vychází z vládního návrhu československého občanského zákoníku z roku 1937, a to i

---

¹⁶ SCHELLE, K., TAUCHEN, J. (edd.). *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů*. Ostrava: Key Publishing, 2012. s. 1020. ISBN 978-80-7418-146-7.

přes změnu či lépe destrukci úpravy soukromého práva idejemi socialismu a stalinismu při rekonstrukci celého právního řádu bývalého Československa v rámci již zmiňované „právní dvouletky“. „Úhelné kameny“ právního institutu započtení, jako je vzájemnost pohledávek, plnění stejného druhu a zánik pohledávek do výše jejich krytí, tak zůstaly po celou tuto dobu beze změny. Vývoj doznala „jen“ zákonná úprava vyloučení či dovolenosti některých pohledávek k započtení.¹⁷ Toto je potvrzením obecného povědomí, že se jedná o institut starý a jako takový je svou povahou rigidní a inertní vůči společenským jevům, jež v průběhu doby vždy v menší či větší míře ovlivňují dynamiku či evoluci úpravy objektivního práva.

---

¹⁷ ŽIDLÍK, R. *Započtení pohledávek*, Rigorózní práce, 2008. s. 138. Cit.: s. 18. až 19.

3. Slovenská (národní) právní úprava jednostranného započtení

Úprava soukromého práva v Slovenské republice není předmětem jednoho zákoníku – kodexu, ale je upravena třemi dílčími kodexy: zákonem č. 40/1964 Zb., Občianskym zákonníkom, zákonem č. 513/1991 Zb., Obchodným zákonníkom a zákonem č. 36/2005 Z. z. o rodine, vše v platných zněních. Pro institut jednostranného započtení je pak relevantní úprava občanská a obchodní. Úprava dle obchodního zákoníku je speciální k úpravě dle občanského zákoníku, platí mezi nimi vztahy subsidiarity a speciality. Nicméně vztah speciality není vždy jediným způsobem uplatnění obchodně právní regulace. V případech, kdy absentuje úprava obecná a nevylučuje to povaha věci, resp. okruh vztahů, jež mají být regulovány, lze analogicky použít i na tyto vztahy úpravu speciální. V takových případech je však nutné postupovat obezřetně v souladu s legislativním cílem a účelem, té či oné úpravy, tak aby neodůvodněně nedocházelo k „svévolné tvorbě práva“. Některé využitelné případy analogie budou diskutovány v následujících kapitolách.

3.1 Dualismus právní úpravy

Geneze současné roztříštěnosti soukromoprávní úpravy vychází z již výše zmiňované komplexní rekodifikace všech oblastí právního řádu bývalého Československa v padesátých a šedesátých letech minulého století, jakožto formálně logický důsledek tehdy uskutečňované brutální přeměny státního a společenského zřízení.¹⁸ Nejdříve došlo, přijetím zákona č. 265/1949 Sb., k oddělení rodinného práva od obecné úpravy soukromého práva představované tehdy na území Čech a Moravy recipovaným obecným zákonem občanským (ABGB) a následně k rekodifikaci zbývajících částí občanského práva zákonem č. 141/1950 Sb., občanským zákoníkem. Tato nová úprava, aby mohla fakticky vyhovět požadavkům ideologie budovaného nového státního a společenského zřízení, tj. upřednostnění zájmu „pracujícího lidu“ nad zájmem jednotlivce a umožnila extenzivní zásahy moci veřejné do soukromého života, musela být fakticky vystavěna

---

¹⁸ PETRÁŠ, J., SVOBODA L. (eds.). *Československo v letech 1954 – 1962*. Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015. str. 266 a násl.

veřejnoprávním způsobem.¹⁹ V této době právo zcela sloužilo politickému systému a bylo nežádka ovlivňováno státními orgány a komunistickou stranou, jednalo se o instrumentální pojetí práva.

Základní přístupy tohoto pojetí práva byly uplatněny i v následující rekodifikaci občanského a rodinného práva počátkem šedesátých let minulého století (zákon č. 40/1964 Sb. a zákon č. 94/1963 Sb.). Tato rekodifikace občanského a rodinného práva společně se zcela novou kodifikací hospodářského práva (zákonem č. 109/1964 Sb.) a práva mezinárodního obchodu (zákonem č. 101/1963 Sb.) přinesla ještě větší roztržitost právního řádu; obecnou povahu z těchto zákonů neměl žádný, každý z nich upravoval danou výseč společenských vztahů. Základním projevem tohoto bylo násobení úprav jednotlivých institutů v autonomních kodexech.²⁰

V listopadu 1989 došlo v Československu k zásadní společenské, politické a hospodářské proměně. Bylo evidentní, že stávající úprava soukromého práva nemůže obstát v těchto nových poměrech. Z osmi částí občanského zákoníku, zákona č. 40/1964 Sb., byly použitelné pouze tři a to ještě po zásadní revizi. Poměry ve společnosti se změnily překotně a tomu bohužel odpovídala i překotnost ve změnách právního řádu. Jako za nouzové a dočasné řešení nutné změny absolutně nevyhovující úpravy občanského práva se zvolila rozsáhlá novelizace stávajícího občanského zákoníku zákonem č. 509/1991 Sb. Toto řešení mělo být provizorní, trvající jen do doby rekodifikace. Novelizace, přestože měla být koncepční změnou, tak byla bohužel i změnou, která se nedokázala zcela odpoutat od předchozí socialistické koncepce úpravy této oblasti a jejich ideologických stereotypů.²¹

Úprava obchodně závazkových vztahů (obchodního práva) byl tou oblastí, která si vyžádala úplně novou konstituci vyjádřenou v podobě obchodního zákoníku, zákona č. 513/1991 Sb. K datu účinnosti tohoto obchodního zákoníku (1. 1. 1992) bylo právo hospodářské, jehož normativním vyjádřením byl dosavadní zákon č. 109/1964 Sb.,

---

¹⁹ FIERLINGER, Z. *Za socialistický právní řád*. Právnick. 1950, č. 89. s. 429 – 450. Cit.: „...základem socialistického občanského práva musí býti zásada veřejnoprávní, musí jí býti dána možnost státu zasahovat do soukromých smluv a podříditi je zájmům celku.“

²⁰ Důvodová zpráva k zákonu č. 80/2012 Sb., s. 598., S. 5. Dostupná: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

²¹ Tamtéž, s. 8.

hospodářský zákoník a právo mezinárodního obchodu dle zákona č. 101/1963 Sb. o právních stycích v mezinárodním obchodním styku (zákoník mezinárodního obchodu), nahrazeno právem obchodním. Přestože důvodová zpráva k zákonu č. 509/1991 Sb. výslovně uvádí, že se vyhne duplicitám s novelizovaným občanským zákoníkem, jako zákona *lex generalis* subsidiárně aplikovatelného i pro právo obchodní, tak faktická nekoordinovanost legislativní přípravy novelizace občanského zákoníku a zcela nového kodexu obchodního práva zapříčinila, že obchodní zákoník vytvořil mnoho přebujelých, mnohdy i komplexních a duplicitních řešení k zákoníku občanskému a to zvláště ve své třetí části, kde často, bez nutné společenské reflexe, bezvýhradně recipuje zákoník mezinárodního obchodu.²²

3.1.1 Započtení dle Občanského zákoníku

Normativní vyjádření jednostranného zápočtu nalezneme v ustanoveních **§ 580** a **§ 581** odst. 1, 2 a 4. občanského zákoníku, zákona č. 40/1964 Zb.²³ Prvně zmiňované ustanovení je tzv. generální klausulí započtení, vyjádřením obecných předpokladů započtení, tzv. **obecných podmínek kompenzability** pohledávek (způsobilosti pohledávek k započtení), **realizace započtení** a **účinku započtení** (zánik pohledávek a okamžik tohoto zániku); ust. § 581 odst. 1, 2, a 4. definuje zvláštní podmínky kompenzability pohledávek – dovolenost, přípustnost pohledávek k započtení jejich negativním vymezením, tzv. **započitatelnost pohledávek** (někdy také i jako kompenzabilnost). Ustanovení § 581 odst. 3 je definicí započtení smluvním ujednáním, dohodou. Výjimkou z obecné podmínky kompenzability - z požadavku na vzájemnost započítávaných pohledávek, je úprava započitatelnosti pro případ jejich postoupení dle ust. **§ 529** odst. 2, v případě vymáhání pohledávek

---

²² Tamtéž, s. 8 in fine

²³ Zákon č. 40/1964 Zb. Občiansky zákonník v platnom znení. [Započítanie]. Cit.: „§ 580 Ak veriteľ a dlžník majú vzájomné pohľadávky, ktorých plnenie je rovnakého druhu, zaniknú započítaním, pokiaľ sa vzájomne kryjú, ak niektorý z účastníkov urobí voči druhému prejav smerujúci k započítaniu. Zánik nastane okamihom, keď sa stretli pohľadávky spôsobilé na započítanie. § 581 (1) Započítanie nie je prípustné proti pohľadávke na náhradu škody spôsobenej na zdraví, ibaže by išlo o vzájomnú pohľadávku na náhradu škody toho istého druhu. Započítanie nie je prípustné ani proti pohľadávkam, ktoré nemožno postihnúť výkonom rozhodnutia. (2) Započítať nemožno premlčané pohľadávky, pohľadávky, ktorých sa nemožno domáhať na súde, ako aj pohľadávky z vkladov. Proti splatnej pohľadávke nemožno započítať pohľadávku, ktorá ešte nie je splatná. (3) Dohodou účastníkov možno započítaním vyrovnat' aj pohľadávky uvedené v odsekoch 1 a 2. (4) Započítanie proti pohľadávkam na výživné upravuje Zákon o rodine.“

postupitelem na účet postupníka dle ust. § 530 odst. 2, v případě uplatnění námitek ručitele za věřitelem dle ust. § 548 odst. 2 a pro případ převzetí dluhu dle ust. §531 odst. 4 ObčZ.

3.1.2 Započtení dle Obchodního zákoníku

Jak již bylo konstatováno, Obchodný zákoník, zákon č. 513/1991Zb. je ve vztahu k občanskému zákoníku, jako zákonu obecnému, *lex specialis* a jeho úprava se použije na speciální závazkové vztahy, kterými jsou vztahy obchodní; občanský zákoník se na obchodní vztahy aplikuje subsidiárně a to tehdy, kdy speciální úprava absentuje (mlčí). Systematika obchodního zákoníku zařazuje institut započtení (kompenzace) do první hlavy „Obecná ustanovení“ třetí části „Obchodní závazkové vztahy“, jejího devátého dílu nazvaného „Některá ustanovení o započtení pohledávek“, konkrétně do ust. § 358 až § 364²⁴.

Všechna tato ustanovení, vyjma ust. § 358 a § 363, jsou *lege specialis* k občansko-právní úpravě zvláštních podmínek kompenzability pohledávek vyjádřené v ust. § 581 ObčZ, některé jsou zároveň i výjimkami z podmínek obecné kompenzability dle ust. § 580 ObčZ. *In concreto*, ustanovení § 359 a § 360 ObchZ jsou modifikací občansko-právní úpravy zákazu užití nedospělé pohledávky k započtení (ust. § 581 odst. 2 in fine ObčZ); ustanovení § 361 a § 362 pak jsou jejím doplněním a to o pozitivní vymezení započitatelnosti vzájemných pohledávek ze smlouvy o běžném účtu nebo vkladu a

---

²⁴ Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákoník. [Započítanie]. Cit.: „§ 358 Na započítanie sú spôsobilé pohľadávky, ktoré možno uplatniť na súde. Započítaniu však nebráni, ak je pohľadávka premlčaná, ale premlčanie nastalo až po dobe, keď sa pohľadávky stali spôsobilými na započítanie. § 359 Proti splatnej pohľadávke nemožno započítať nesplattnú pohľadávku, ibaže ide o pohľadávku voči dlžníkovi, ktorý nie je schopný plniť svoje peňažné záväzky. § 360 Započítať možno aj pohľadávku, ktorá nie je splatná len preto, že veriteľ na žiadosť dlžníka odložil dobu splatnosti jeho záväzku bez toho, aby sa zmenil jeho obsah. § 361 Strana, ktorá vedie na základe zmluvy pre druhú stranu bežný alebo vkladový účet, môže použiť peňažné prostriedky na týchto účtoch iba na započítanie svojej vzájomnej pohľadávky, ktorú má voči majiteľovi účtu podľa zmluvy o vedení týchto účtov. § 362 Peňažné pohľadávky znejúce na rôzne meny sú započítateľné, len keď tieto meny sú voľne zameniteľné. Pre započítateľnú výšku týchto pohľadávok je rozhodujúci stredný devízový kurz platný v deň, keď sa pohľadávky stali spôsobilými na započítanie. Rozhodný je devízový kurz platný v mieste sídla alebo v mieste podnikania, prípadne bydliska strany, ktorá prejavila vôľu pohľadávky započítať. § 363 Ak pohľadávka bola postupne prevedená na niekoľko osôb, môže dlžník použiť na započítanie iba pohľadávku, ktorú mal v čase prevodu voči prvému veriteľovi, a pohľadávku, ktorú má voči poslednému veriteľovi. § 364 Na základe dohody strán možno započítať akékoľvek vzájomné pohľadávky.“

pohledávek znějících na různé měny. Ustanovení § 362 ObchZ je zároveň i výjimkou z obecné podmínky kompenzability – požadavku na plnění stejného druhu. Poslední z ustanovení devátého dílu, části třetí, které upravují započitatelnost pohledávek, je ust. § 364 o smluvním započtení vzájemných pohledávek a zároveň je i výjimkou z obecné podmínky kompenzability - parity plnění pohledávek.

Ustanovení § 363 ObchZ je *lex specialis* k ust. § 529 ObčZ o započitatelnosti (započtení) nároků vůči postupiteli a to pro případ několikanásobného převodu pohledávek. Zvláštní výjimkou je ustanovení § 358 ObchZ, které občansko-právní úpravu započitatelnosti pohledávek ani nemodifikuje, ani nedoplňuje, ale jí duplikuje, v lepším případě stipuluje a to z důvodů, dříve v této práci uvedených.

Obchodní zákoník upravuje započitatelnost pohledávek ještě i v jiných svých částech a dílech, konkrétně v § 439 pro případ započtení pohledávek z práva na slevu, ust. § 108 a § 106 pro případ pohledávek společnosti za společníkem z titulu nesplaceného vkladu, a v ustanovení § 388 odst. 2 b) upravuje právo užití promlčené pohledávky k započtení v případě, kdy se promlčené právo kdykoliv před uplynutím promlčecí doby mohlo použít na započítání vůči nároku uplatněnému druhou stranou, viz výklad dále.

3.2 Kompenzabilita

Na základě již dříve citovaných ustanovení občanského zákoníku a zákona takového lze vyvodit podmínky započtení, jejichž naplnění zakládá **způsobilost pohledávek k započtení**, kompenzabilitu pohledávek. Jsou jimi: a) existence více než jedné pohledávky (mnohost) b) parita (stejnorodost) plnění c) mutualita (vzájemnost) d) započitatelnost pohledávek a e) absence smluveného zákazu započtení či jiného omezení.²⁵ Někteří autoři nesprávně do podmínek způsobilosti uvádějí také učinění relevantního projevu směřujícího k započtení, tj. učinění kompenzačního právního úkonu, viz ^{26 27}. Tento projev

---

²⁵ ŠILHÁN, Josef. § 1982 až § 1991 [Započtení]. S. 1117. In: HULMÁK, Milan, PETROV, Jan, LAVICKÝ, Petr, DVOŘÁK, Bohumil, ŠILHÁN, Josef, DÁVID, Radovan, RICHTER, Tomáš, LASÁK, Jan. Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054). 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1344. ISBN 978-80-7400-535-0.

²⁶KAVAN, P., *K přípustnosti jednostranné kompenzace splatných a nesplatných pohledávek v obchodněprávních vztazích*, Právní rozhledy. 2004, č. 11, s. 640. Cit.: „V občanskoprávních vztazích je dle

vůle je objektivní skutečnost, kterou objektivní právo bere na zřetel a spojuje s ní následky²⁸, tj. samotný účinek započtení. Je tedy právním důvodem vzniku účinku započtení a ne jeho podmínkou. Kompenzační právní úkon, za podmínky splnění způsobilosti pohledávek k započtení, aktivuje příslušné, právem předvídané účinky, tj. samotný vzájemný odpočet pohledávek, který nastává *ipso iure*; takový právní úkon je „pouhou“ realizací práva na započtení – provedením započtení a tedy nemůže být z logiky věci jeho podmínkou. Podobně se k tomuto vyjadřuje Bohumil Havel. Uskutečněné jednostranné započtení způsobuje, za podmínky splnění zákonných předpokladů – podmínek kompenzability, zánik závazku. Je tedy svobodným projevem vůle jedné ze stran závazkového vztahu odečíst si vzájemné pohledávky a uskutečňuje se kompenzačním projevem vůle. Projev vůle, jako normativní vyjádření mimoprávního chtění, sám nemůže být podmínkou projevu vůle, a tedy podmínkou sebe sama; stejně tak podmínkou chtění nemůže být samotné chtění.²⁹

3.2.1 Obecná kompenzabilita

Obecné podmínky kompenzability vyjadřují požadavky na pohledávky stran zúčastňujících se na započtení, tj. na pohledávky, kterými se započítává tak i na pohledávky vůči, kterým je započítáváno. Jsou jimi: a) existence vícero než jedné pohledávky (mnohost), b) parita (stejnorodost) c) mutualita (vzájemnost) d) absence smluveného zákazu započtení či jiného omezení. Podmínky a) až c) jsou vlastně **kvalifikační požadavky** na započítávané pohledávky; vyjadřují kogentní požadavky zákonné úpravy, které, aby mohlo vzniknout právo na jednostranný zápočet, musí být splněny kumulativně vždy, ledaže zákon pro nějakou z nich stanovuje výjimku. Naproti tomu podmínka započitatelnosti pohledávek a podmínka absence smluveného zákazu započtení jsou spíše předpoklady k úspěšnému uplatnění práva na jednostranný zápočet a vzniku zákonem předpokládaného účinku.

---

§ 580 ObčZ pro započtení jakožto právní skutečnost způsobující zamýšlené právní následky nutné splnění čtyř podmínek...“

²⁷ JAGER, M., *Vybrané otázky zániků závazku započtením*, Právní rozhledy. 2009, č. 6, s. 191 a násl.

²⁸ DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 432 s. ISBN 978-80-7478-326-5. S. 154

²⁹ HAVEL, B., *Předpoklady (jednostranného) započtení nejen podle insolvenčního zákona*, Obchodněprávní revue 2010, č. 10, s. 287 až 289. Citace: „... projev vůle sám nemůže být podmínkou projevu vůle...“

Existence vícero než jedné pohledávky (mnohost) není *ex verbis* vyjádřená v ustanovení § 580 ObčZ, ale požadavek na „existenci“ pohledávek vyplývá z jejího smyslu. Kde slovo „mají“ ve větě první představuje onu podmínku existence a mnohost pak vyjadřuje plurál slovesa mít. I když v tomto ustanovení není vyjádřen explicitně ani implicitně požadavek na právní režim vzniku pohledávek, Karel Eliáš ve své traktaci *„Lze-li započíst splatnou pohledávku proti nesplatné aneb jak se pozná mistr“* dovozuje tento požadavek z ustanovení § 1 ObčZ a vyžaduje pro započítání existenci pohledávek vzniklých jen z občansko-právních vztahů.³⁰ Tím vyjádřil nejen požadavek na jednotnost druhu pohledávek, ale také tento druh specifikoval. Dikce zmiňovaného ustanovení § 1 ObčZ je tím nejširším vymezením předmětu občanského práva jako obecného soukromého práva; pod občansko-právní vztahy zahrnuje především majetkové vztahy fyzických a právnických osob (FO, PO) a majetkové vztahy těchto osob se státem, kdy občansko-právním vztahem se rozumí vztah, kde mají účastníci rovné postavení (viz § 2 odst. 2). Posouzení právního režimu pohledávky z majetkového vztahu je tedy především odvislé od klasifikace právního postavení těchto, na majetkovém vztahu se účastnících, subjektů. Pohledávka vzniká v režimu práva veřejného, kde strany právních vztahů nejsou v rovném postavení, nemůže být pohledávkou občansko-právní (soukromoprávní), a proto takovéto pohledávce ve smyslu ust. § 580 společně s ust. § 1 odst. 2 ObčZ nesvědčí právo být pohledávkou použitelnou k započtení ve smyslu soukromoprávního institutu.

Občansko-právní vztahy nejsou předmětem úpravy jen samotného občanského zákoníku, ale upravují je i jiné zvláštní (speciální) zákony soukromého práva vztahující se jen na určité skupiny osob. Vyjádřením tohoto je samotného znění § 1 odst. 2 ObčZ, cit.: *„Občiansky zákonník upravuje majetkové vzťahy fyzických a právnických osôb, majetkové vzťahy medzi týmito osobami a štátom, ako aj vzťahy z práva na ochranu osôb, pokiaľ tieto občiansko-právne vzťahy neupravujú iné zákony.“* Tím jiným zákonem je například obchodní zákoník, který ve své třetí části upravuje majetkové vztahy fyzických osob a právnických osob - podnikatelů, tj. obchodní závazkové vztahy. Ve smyslu ustanovení § 261 odst. 2 ObchZ, cit.: *„Touto časťou zákona sa spravujú takisto záväzkové vzťahy medzi subjektom verejného práva, ak sa týkajú zabezpečovania verejných potrieb alebo vlastnej prevádzky a podnikateľmi pri ich podnikateľskej činnosti“*, zařazuje mezi tyto

---

³⁰ ELIÁŠ, K., pozn. 2, s. 605

vztahy soukromoprávní povahy i vztahy mezi podnikateli a subjekty veřejného práva. Ale to však za podmínky, že se týkají zabezpečení veřejných potřeb či provozu těchto subjektů veřejného práva. Toto ustanovení je jakousi analogií k výše zmiňovanému ustanovení § 2 odst. 2 ObčZ. Je výrazem požadavku na rovnost stran soukromoprávních vztahů; zde je rovnost postavení mezi podnikatelem a subjektem veřejného práva subsumována pod předmět tohoto vztahu. Opakující již řečené, jenom pohledávka, která vzniklá ze vztahu, kde účastníci mají rovné postavení, může být pohledávkou soukromoprávní povahy, použitelnou k započítávání ve smyslu soukromoprávního institutu.

Nicméně Nejvyšší soud Slovenské republiky ve svém rozhodnutí č. 8/2005³¹ se k výše uvedenému obecnému názoru jurisprudence staví poněkud odlišně a prolamuje vyhrazenost soukromoprávního institutu započtení pouze na pohledávky vzniklé v režimu práva soukromého. V odůvodnění sice dovozuje, že pohledávka vzniklá z veřejnoprávního vztahu nemůže být použita k vzájemnému odečtu s pohledávkou soukromoprávní, ale jenom proto, že tyto pohledávky nevyhovují požadavku na paritu jejich právních režimů. V případě, že by se jednalo o vzájemné pohledávky veřejnoprávního charakteru, tak mohou být vzájemně odečítány souladně s ustanoveními soukromoprávní úpravy započítání.

Výše uvedený poněkud detailní rozbor tak „jednoduché“ podmínky jako je existence pohledávky, je zde uveden proto, že české právo pohledávky veřejnoprávního charakteru zcela vylučuje ze započtení v režimu soukromoprávní úpravy.³²

---

³¹ NAJVYŠŠÍ SÚD SR. Rozhodnutie zo dňa 20. februára 2003, sp. zn. Sž-o-KS 87/03 [R 8/2005], cit.:

„I. Pohľadávky z práva verejného a pohľadávky z práva súkromného nie sú pohľadávkami rovnakého druhu, a preto ich vzájomné započítanie alebo postúpenie na úhradu pohľadávok tretích osôb na uspokojenie dlhov z práva súkromného neprichádza do úvahy.

II. Nedoplatok na poistnom na zdravotné poistenie je dlhom z práva verejného, pri ktorom poisťovňa vykonáva určitý rozsah správy vecí verejných na základe zákonného zmocnenia. Pri vymáhaní nedoplatkov na poistnom a poplatku z omeškania za jeho nezaplatenie nie je s platiteľom poistného v súkromnoprávnom (obchodnom alebo občianskoprávnom) vzťahu. Na započítanie pohľadávok proti nedoplatku na poistnom možno použiť ustanovenia Občianskeho zákonníka alebo Obchodného zákonníka len vtedy, ak sa započítanie uskutočňuje medzi poisťovňou a príslúchajúcimi subjektmi verejného práva (napr. zariadeniami poskytujúcimi zdravotnícke služby) vtedy, ak sú predmetom započítania vzájomné pohľadávky verejnoprávneho charakteru.“

³² KREJČÍ, P., KNOBLOCHOVÁ, V. *Komentář zákona 89/2012 Sb., občanský zákoník*. Praha: Verlag Dashofer, 2014. § 1982 až § 1191. Cit.: „... protože je občanský zákoník soukromoprávním předpisem, nelze uskutečnit vzájemný zápočet soukromoprávní pohledávky a ani veřejnoprávních pohledávek vzájemně.“

Parita (stejnorodost). Z již samotné podstaty institutu započtení, jako vzájemného odpočtu práva na plnění, vyplývá zaměnitelnost (zastupitelnost) plnění. To, co by dlužník použil na řádné plnění svého dluhu za věřitelem, musí odpovídat tomu, co by on požadoval od svého věřitele v postavení dlužníka na řádné plnění své pohledávky za ním. Z toho plyne, že věci individuálně určené nemohou být předmětem plnění pohledávek určených k vzájemnému odpočtu (z důvodu jejich nezastupitelnosti). Tento požadavek na vzájemnou zaměnitelnost pohledávek se však týká jenom jejich stejnorodosti, tedy druhu. Rozdílná výše plnění, různý právní důvod - titul vzniku práva na plnění (až na výjimku uvedenou v § 581 odst. 2 ohledně započítání pohledávky z titulu náhrady škody), různý čas určený k plnění (různé doby splatnosti) a ani rozdílná místa plnění započtení nebrání. Stejnost druhu bude dodržena bez dalšího v případě peněžitých plnění ve stejné měně. Právní úprava dle ust. § 362 ObchZ připouští v závazkových vztazích regulovaných tímto zákoníkem i peněžitá plnění znějících na různé měny, a to za podmínky jejich volné směnitelnosti. U plnění genericky určených, respektive genericky určených předmětů plnění podle počtu, míry a váhy, musí být také dodržena identita parametrů a jakosti.³³

Mutualita (vzájemnost). Vzájemnost pohledávek neznamená jen to, že si strany vztahu mají co navzájem plnit – to je spíše otázka samotné existence pohledávek, ale především to, že tyto pohledávky vznikají z právních vztahů (právního vztahu), kde jako strany vystupují stejné subjekty. Nicméně i z tohoto existují výjimky upravené samotným občanským a obchodním zákoníkem. Jedná se o případy, kdy zákon chrání dlužníka ze závazku (respektive jeho práva mající z poměrů k věřiteli), u kterého, i bez jeho vůle, může dojít ke změně v osobě věřitele. Proto je v těchto případech zákonnou dikcí upuštěno od zásady vzájemnosti pohledávek určených k vzájemnému odpočtu; je umožněno dlužníku uplatnit si práva, jež mu svědčila z poměrů k předchozímu věřiteli i vůči novému věřiteli. Zákon postupuje podobně i u ručitele závazku nebo u toho, kdo převzal dluh. Samo o sobě možnost započtení nevzájemných pohledávek není jen výjimkou z generální klausule započtení ust. § 580 ObčZ, ale ve své podstatě je i výjimkou z generální klausule

---

³³ ŠILHÁN, J, pozn. 25, s.

závazkového vzťahu uvedenou v ust. §488 ObčZ³⁴, které přiznává právo na plnění zásadně jen věřiteli pohledávky.

Konkrétně tyto výjimky upravuje občanský zákoník v ustanovení § 529³⁵, kde dává právo dlužníku započíst své na započítání způsobilé pohledávky, které měl vůči postupiteli v čase, kdy mu bylo oznámené, anebo prokázané postoupení pohledávky; toto právo započíst mu svědčí, i když jeho pohledávky v čase oznámení či prokázání nebyly ještě splatné. Podobně svědčí dlužníku právo započíst své na započítání způsobilé pohledávky, které má vůči postupiteli v čase, kdy postupitel za podmínek daných ustanovením § 530 odst. 1 ObčZ vymáhá postoupený nárok svým jménem na účet postupníka dle ust. §530 odst. 2 ObčZ³⁶. Toto právo mu, ale nesvědčí vůči postupníkovi; přesto, že je jeho věřitelem (jedná se o úpravu aktivní věcné legitimace postupitele), ačkoliv postupitel již není věřitelem postoupené pohledávky, není nositelem hmotného práva, je dlužník povinen plnit jemu a nikomu jinému.³⁷ Obdobně má právo ručitel namítnout k započtení proti pohledávce věřitele i pohledávky dlužníka, § 548 odst. 2 ObčZ³⁸ a také ten, kdo převzal dluh, má právo na uplatnění námitek původního dlužníka, ust. § 531 odst. 4 ObčZ.³⁹

Obchodní zákoník ustanovením § 362 upravuje podobně jako zákoník občanský možnost započtení při převodu pohledávky a je zvláštní úpravou při jejím postupném (několikanásobném) převodu na několik osob. Dává právo dlužníkovi použít na započtení pohledávku, kterou měl vůči prvnímu věřiteli, a kterou má vůči poslednímu věřiteli.⁴⁰ Toto

---

³⁴ Zákon č. 40/1964 Zb., Cit.: § 488 *Závazkovým vzťahom je právny vzťah, z ktorého veriteľovi vzniká právo na plnenie (pohľadávka) od dlžníka a dlžníkovi vzniká povinnosť splniť záväzok.*

³⁵ Zákon č. 40/1964 Zb., Cit.: § 529 (1) *Námietky proti pohľadávke, ktoré mohol dlžník uplatniť v čase postúpenia, mu zostávajú zachované i po postúpení pohľadávky. (2) Dlžník môže použiť na započítanie voči postupníkovi aj svoje na započítanie spôsobilé pohľadávky, ktoré mal voči postupcovi v čase, keď mu bolo oznámené alebo preukázané postúpenie pohľadávky (§ 526), ak ich oznámil bez zbytočného odkladu postupníkovi. Toto právo má dlžník aj v prípade, že jeho pohľadávky v čase oznámenia alebo preukázania postúpenia neboli ešte splatné.*

³⁶ Zákon č. 40/1964 Zb., Cit.: § 530 (2) *Ak postupca vymáha pohľadávku, môže dlžník použiť svoje na započítanie spôsobilé pohľadávky, ktoré má dlžník voči postupcovi v čase jej vymáhania, nie však pohľadávky, ktoré má voči postupníkovi.*

³⁷ ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M., a kol., *Občanský zákoník I, II, 1. vydání*, Praha 2008, 2321 s., str. 1425

³⁸ Zákon č. 40/1964 Zb., Cit.: § 548 (2) *Ručitel' môže proti veriteľovi uplatniť všetky námietky, ktoré by mal proti veriteľovi dlžník.*

³⁹ Zákon č. 40/1964 Zb., Cit.: § 531 (4) *Námietky, ktoré má voči veriteľovi pôvodný dlžník, môže uplatniť aj osoba, ktorá dlh prevzala.*

⁴⁰ Zákon č. 513/1991 Zb., Cit.: § 363 *Ak pohľadávka bola postupne prevedená na niekoľko osôb, môže dlžník použiť na započítanie iba pohľadávku, ktorú mal v čase prevodu voči prvému veriteľovi, a pohľadávku, ktorú má voči poslednému veriteľovi.*

ustanovení nejenže chrání dlužníka, ale i také zabezpečuje dostatečnou jistotu pro toho, kdo pohledávku přejímá. Jistota spočívá v omezení práva dlužníka uplatnit své pohledávky vůči kterémukoliv postupiteli.

Absence smluveného zákazu započtení či jiného omezení. Samotná dikce ust. § 580 nehovoří o možnosti smluvního omezení započitatelnosti pohledávek, jež by jinak v intencích ust. § 581 ObčZ byly způsobilé k započtení. Nicméně ze zásad, na kterých je soukromoprávní úprava vystavěna, především pak ze zásady smluvní volnosti, lze možnost zpřísnění zákonné úpravy připustit. Avšak jen za podmínky dodržení obecných korektivů, tedy respektování kogentnosti úpravy. Dohoda o vyloučení jednostranného započtení není a nemůže být vzdáním se budoucího práva. Právo na započtení je dáno zákonem a nevzniká ani na počátku a ani v průběhu smlouvy; je právem, které může být za splnění zákonných předpokladů kdykoliv využito. Hlavním motivem pro sjednání smluveného zákazu započtení je především snaha věřitele pohledávky dostat vždy reálné plnění a zamezit tak zánik svého práva, jež mu z pohledávky svědčí, kompenzací s často fiktivními (účelovými) pohledávkami protistrany, která nechce splnit svůj dluh. Takovými fiktivními pohledávkami mohou být tvrzené smluvní pokuty za nezaviněné prodlení atd. Tuto možnost potvrdila i rozhodovací praxe soudů, ze které plyne, že sjednání úplného zákazu jednostranného započtení je možné.⁴¹

Ve smlouvě, ze které vznikají vzájemné pohledávky, lze omezit okruh započitatelných pohledávek (ze smluvní pokuty, z náhrady škody, atd.); lze však také omezit rozsah, do kterého lze pohledávky vzájemně odečíst, sjednat požadavek na předchozí upomínku, podmínku uplynutí určité doby od splatnosti apod. Nelze však omezit nebo zcela vyloučit zákonné podmínky kompenzability. Okamžik účinků jednostranného či smluvního započtení nelze z kogentní povahy ustanovení § 580 ObčZ ani moderovat.⁴² Podobně i mutualita založená smlouvou o ustanovení vzájemnosti „nevzájemných“ pohledávek za účasti všech dotčených stran, by vedla k odklonění od podstaty započtení, a tím k režimu

---

⁴¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 23. Dubna 2004, sp. zn. 29 Odo 211/2002 [C 2691]. Cit. „Ve spojení s ustanovením § 2 odst. 3 obč. zák. vskutku není vyloučeno (a dovolání ani proti tomuto závěru nebrotí), aby si strany dohodou vyloučily možnost jednostranného zápočtu určité pohledávky, jež by jinak - v intencích § 580 obč. zák. - byla k započtení způsobilá.“

⁴² Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 3. Června 2009, sp. zn. 32 Cdo 2212/2008 [NS 108/2009]. Cit. „Okamžik zániku započítávaných pohledávek, ať jednostranným úkonem kompenzujícího či dohodou účastníků, stanoví i s platností pro obchodní závazkové vztahy kogentní ustanovení § 580, věty druhé, obč. zák., podle něhož zánik (pohledávek) nastane okamžikem, kdy se setkaly pohledávky způsobilé k započtení.“

inominátnímu, kde by šla úprava o započtení použít jen metodou analogie. Stejně tak sjednání si možnosti vzájemně si odečítat různá plnění by bylo více směnnou smlouvou než dohodou o započtení.⁴³

3.2.2 Započitatelnost

Započitatelnost pohledávek je zvláštní podmínkou kompenzability, která vyjadřuje množinu kvalifikovaných pohledávek, které lze ke vzájemnému odečtu použít. Kvalifikované pohledávky jsou ty, které splňují kumulativně všechny podmínky obecné kompenzability. Dále jsou to ty pohledávky, u kterých nesplnění některé z podmínek obecné kompenzability je vyhrazeno či umožněno zákonem, tj. postoupené pohledávky, pohledávky z ručitelského vztahu, pohledávky z převzatého dluhu, pohledávky znějící na konvertibilní měny (dále taky jako tzv. nekvalifikované pohledávky). Viz také předchozí kapitola 3.2.1 odst. Mutualita.

Započitatelnost dle občanského zákoníku. Normativně je započitatelnost kvalifikovaných pohledávek vyjádřená v ustanovení § 581 ObčZ negativní enumerací pohledávek, které nelze ke vzájemnému odečtu použít. *A contrario* k dikci tohoto ustanovení, můžeme zjednodušeně říci, že všechny kvalifikované pohledávky, jejichž započtení není vyloučeno zákonem či dohodou zúčastněných stran, lze vzájemně odečítat (započítat). Započitatelnost pohledávek při společných závazcích je determinovaná vzájemnosti pohledávek odvislou od existence či neexistence solidarity, popř. od uplatnění práva prevence při věřitelské solidaritě.

Z gramatického, systematického a účelového výkladu ustanovení upravujících započitatelnost v obou kodexech (ObčZ, Obch. Z) vyplývá specifický legislativní přístup zákonodárce k vymezení pohledávek přípustných k započtení. Občanský zákoník v odstavcích 1. a 2. ustanovení § 581 pohledávky kvalifikované k jednostrannému započtení rozlišuje, respektive typizuje na pohledávky: a) vůči kterým není přípustné započtení, na **pasivně započítávané pohledávky** a na pohledávky b) které není možné k započtení použít – **aktivně započítávané pohledávky**. Podobně tak činí i Obchodný

---

⁴³ ŠILHÁN, J., pozn. 25, s. 1119

zákoník (více v dalším odstavci). Tento výklad typizace pohledávek má i své odpůrce, např. v osobě Karla Eliáše, který považuje všechny pohledávky uvedené v těchto odstavcích za (absolutně) nezapočitatelné, tj. všechny tyto pohledávky nelze započíst a ani proti nim započíst.⁴⁴ Odlišně přistupuje k tomuto výkladu i kolektiv autorů Jedlička, Švestka, Škárová ve svém komentáři k občanskému zákoníku, kdy tuto typizaci připouští jen pro odstavec první a pro odstavec druhý uvádí, že v tomto ustanovení jsou pohledávky, které nelze započíst vůbec. Tuto diverzifikaci ve výkladu zmiňovaných odstavců však nikterak nevysvětluje a ani neodůvodňuje.⁴⁵ Absolutní výklad negativní enumerace je však velmi zjednodušující a nerespektuje všechna výkladová pravidla. Jazyková a gramatická dikce odstavce prvního ustanovení § 581 je jednoznačná, když říká „*započítanie nie je prípustné proti pohľadávke...*“; dikce odstavce druhého sice už, tak gramaticky výrazná není, ale přesto „*započítať nemožno pohľadávky...*“ docela jasně identifikuje, že tyto pohledávky nelze k započítání použít. Tento závěr podtrhuje systematický a účelový výklad ustanovení §581 ObčZ. Účelem tohoto ustanovení je omezit či znemožnit negativní důsledky jednostranného adresovaného úkonu - kompenzačního úkonu, kterým se realizuje samotné započtení (podrobněji v násl. kap.) a chránit tak jeho adresáty před nepřiměřeným a neodůvodnitelným zásahem do jejich práv. Je vlastně realizací soukromoprávní zásady uvedené v § 3 odst. 1 ObčZ; výkon práv nesmí bez právního důvodu zasahovat do práv a oprávněných zájmu jiných. Právní postavení adresáta je výkladovým limitem, který užívá i Nejvyšší soud České republiky v odůvodnění svého rozhodnutí R 90/2006 o možnosti započtení splatné pohledávky vůči nesplatné, kdy konstatuje: „*Tímto zápočtem by tedy ke zhoršení právního postavení dlužníka kompenzujícího nedošlo, právě naopak.*“⁴⁶

Odstavec první ust. § 581 ObčZ vymezuje pohledávky, vůči kterým je odečet zakázaný a chrání tak adresáty kompenzace, jako věřitele pohledávek za stranou činící kompenzační úkon, před „bezmezným“ zásahem do jejich majetkových (právních) poměrů a nutí jejich dlužníky, aby jim poskytli skutečné plnění. Zákon však těmto věřitelům neodnímá právo,

---

⁴⁴ HANDLAR, J., *K otázce možnosti započtení splatné pohledávky proti pohledávce nesplatné*, Brno, Právní rozhledy 11/2004, str. 424. Cit.: „*V této souvislosti je třeba upozornit na názor Eliáše, že všechny pohledávky uvedené v §581 odst. 1 a 2 ObčZ nejsou vůbec započitatelné...*“

⁴⁵ JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J., ŠKÁROVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 9. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, str. 861

⁴⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 1. 2006, sp. zn. 32 Odo 1143/2004 [R 90/2006].

aby tyto své „zákonem chráněné“ pohledávky použili k zápočtu a dobrovolně se vzdali skutečného plnění z nich. **Odstavec druhý ust. § 581** ObčZ naproti tomu zase chrání adresáty kompenzace, jako dlužníků z pohledávek strany, která činí kompenzační úkon, když vymezuje pohledávky, které nemůže kompenzující strana užít k započtení. Na druhé straně dlužníkovi nebrání, aby vůči této pohledávce věřitele započtl svůj nárok, který má vůči svému věřiteli v postavení dlužníka a dobrovolně si zhoršil své právní postavení (ekonomickou situaci) nebo plnil to, co plnit nemusel (např. naturální obligaci). Ustanovení § 581 tedy nelze vykládat restriktivně a v něm vyjmenované pohledávky absolutně (zcela) vyloučit ze započítávání a tak bez rozumného, rozuměj spravedlivého důvodu, zbytečně omezit smluvní svobodu stran, jakožto základní princip, na kterém je soukromoprávní úprava vystavěna.

Každý odstavec vylučuje z jednostranného započtení jiného účastníka závazkového vztahu: první zakazuje Dlužníku umožnění Věřitelovy pohledávky za ním odečtem svého nároku za ním, druhý pak zakazuje Věřiteli uspokojení své pohledávky za dlužníkem odečtem jeho pohledávky za ním.⁴⁷ K stejnému výkladu dospěl i český Nejvyšší soud, kdy v odůvodnění svého rozhodnutí R 90/2006 uvádí: *„Právní úprava nepřipustnosti jednostranné kompenzace, obsažená v ustanovení § 581 odst. 1 a 2 obč. zák. a §§ 359, 360, 361 obch. zák. není totiž pojata tak, že by vymezené pohledávky vylučovala ze započtení zcela, tedy bez ohledu na to, kdo je jejich věřitelem či dlužníkem. Naopak, uvedená ustanovení zřetelně rozlišují, zda pohledávka, pro kterou zákon jednostranné započtení nepřipouští, je pohledávkou kompenzujícího nebo pohledávkou druhého účastníka, proti níž je započtení činěno.“* **Odstavec třetí ust. § 582** ObčZ je zákonným dovolením použít pohledávky vyloučené z jednostranného započtení ke vzájemnému odečtu, a to konsensuálním projevem stran závazkového vztahu. Zjednodušeně řečeno, ustanovení § 581 je *in concreto* v odstavci prvním kogentním výčtem pohledávek, u kterých zákonodárce požaduje, aby byly splněny a realizoval se tak jejich majetkový prospěch a v odstavci druhém výčtem pohledávek, jejichž nárok na plnění již zanikl, ještě nevzniknul nebo ani nemůže vzniknout. Provedený gramatický, účelový a systematický výklad dává dostatečnou jistotu, aby se toto ustanovení posuzovalo *sensu stricto* jako negativní enumerace aktivně a pasivně započítávaných pohledávek.

---

⁴⁷ ŽIDLÍK, R., pozn. 17, s. 34. až 35.

Započitatelnost dle obchodního zákoníku. Normativní úprava započtení dle obchodního zákoníku uvedená v ust. §§ 358, 359, 360, 361, 362 a 364 je, jak již bylo řečeno, speciální úpravou započitatelnosti pohledávek dle ust. § 581 ObčZ; ustanovení § 363 ObchZ je speciálním pravidlem pro započitatelnost v případě několikanásobného postoupení pohledávky dle ust. § 529 odst. 2 ObčZ. Legislativní přístup zákonodárce k vymezení pohledávek přípustných k započtení je, jak bylo již řečeno, obdobný přístupu použitému v občanské úpravě, ale má svá specifika. V ustanovení § 359 používá negativního vymezení dovolenosti pohledávek k započtení a pro odlišení zda jde o pohledávku, vůči které se započítává, nebo kterou je započítáváno, používá stejného gramatického vyjádření jako úprava občanskoprávní. V ustanovení § 358, § 360, § 361, § 362 a § 363 od negativního vymezení upouští. O pohledávkách, jimiž je možné započítat, hovoří v ustanovení § 358 jako o „na započítání způsobilých“, v ust. § 360 pak shodně s občanskoprávní úpravou jako o pohledávkách, které je „započítat možno“. V ustanoveních § 361 až § 363, pohledávky rozlišuje tak, že je „identifikuje“ z hlediska subjektu, který s nimi disponuje⁴⁸ (vyjádřeno např.: „pohledávku, kterou má voči...“)⁴⁹. Tato „identifikace“ je však jen jinak vyjádřenou typizací pohledávek použitou v ObčZ; rozlišení na aktivně či pasivně započítávanou pohledávku implicitně vyjadřuje („identifikuje“) samotné oprávnění disponenta s pohledávkou. Pro úplnost uvádíme, že ustanovení § 364 upravující započitatelnost při započtení dohodou mění i podmínky kompenzability a to tak, že započitatelné jsou jakékoliv vzájemné pohledávky, tedy i ty, které nejsou stejného druhu. Stejně tak ustanovení § 362 je výjimkou z podmínky parity pohledávky a § 363 pak je speciální úpravou pro výjimku z mutuality pohledávek.

Na základě výše uvedené zákonné klasifikace (typizace) pohledávek na aktivně nebo pasivně započítávané pohledávky můžeme o započitatelnosti jako jedné z podmínek kompenzability hovořit také, jako o speciální podmínce **aktivní** a **pasivní kompenzability**. Podmínky započitatelnosti musí být kontinuálně splněny po celou dobu, kdy je započtení

---

⁴⁸ KAVAN, P., pozn. 26, str. 639.

⁴⁹ Zákon č. 513/1991 Zb., Cit.: § 359 „pohledávku voči“, §360 „jeho závázku“, § 361 „pohledávku, ktorú má voči majiteľovi účtu, § 362 „strana, ktorá prejavila vôľu započítat“, § 363 „pohľadávku, ktorú má voči poslednému veriteľovi“

realizováno do doby, kdy nastanou či nastaly zákonem předvídané účinky započtení s jedinou výjimkou, pozdějším promlčení (viz výklad dále).⁵⁰

3.2.2.1 Pasivní kompenzabilita

Jak jsme uvedli dříve, pasivně započítávaná pohledávka je pohledávkou vůči, které je započtení činěno, jinak řečeno, proti které odpočet provádíme. Ustanovení § 581 odst. 1 ObčZ je negativní enumerací těchto pohledávek, tzn. je taxativním výčtem *pohledávek proti, kterým není přípustné jednostranné započtení*: (1) **pohledávka na náhradu škody způsobené na zdraví**, za podmínky, že je proti ní započítávána pohledávka, jež nevznikla z téhož právního důvodu a (2) **pohledávka, jež nelze postihnout výkonem rozhodnutí**. Obchodní zákoník vyjmenovává další *pohledávky vůči, kterým není přípustné jednostranné započtení*: (3) **pohledávka společnosti za společníkem na splacení vkladu**, proti této pohledávce nemůže společník započítat svoji vzájemnou pohledávku ust. § 108 ObchZ, ledaže, není pohledávkou z titulu ručitého plnění (§106 ObchZ), v tomto případě je naopak započtena ex lege⁵¹ a (4) **peněžní prostředky z běžného nebo vkladového účtu**, ledaže se nejedná o odpočet vzájemné pohledávky stranou, jež vede na základě smlouvy pro majitele těchto prostředků účet, ust. § 361 ObchZ. Souladně s našim předchozím výkladem dodáváme, že proti těmto pohledávkám nemůže být započítávání činěno, ale věřitelé těchto pohledávek je k započtení použít mohou.

Ad (1) Proti jiným pohledávkám ze způsobené škody neexistuje zákonná exempce; vůle zákonodárce je chránit nárok na skutečnou reparaci pouze u škod způsobených na zdraví.

Ad (2) Pohledávky, které nelze postihnout výkonem rozhodnutí jsou vyjmenovány taxativně v zákoně č. 233/1995 Zb. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov (ExeP). Dle ustanovení § 104 tohoto zákona nelze postihnout výkonem rozhodnutím příkázáním pohledávky z účtu v bance povinného do výše 165 EUR a peněžní prostředky určené na výplatu mezd jeho

---

⁵⁰ ŠILHÁN, J., pozn. 27, s. 1114

⁵¹ Zákon č. 518/1991 Zb., Cit.:“... Spoločník ručí za záväzky spoločnosti do výšky svojho nesplateného vkladu zapísaného v obchodnom registri. Plnenie za spoločnosť poskytnuté z dôvodu ručenia sa započítava na splatenie vkladu...”

zaměstnanců. Za splnění podmínek dle ust. § 111 ExeP nepodléhá exekuci také příspěvek při narození dítěte a příspěvek na pohřeb. Dále exekuci nepodléhá celá řada příspěvků států sloužící k naplňování cílů jeho sociální politiky, jako jsou dávky v hmotné nouzi, peněžní příspěvky na kompenzaci těžkého zdravotního postižení, opatření finančního charakteru sociálněprávní ochrany dětí a sociální kurately, náhradní výživné, příspěvky na podporu náhradní péče o dítě a státní sociální dávky (§ 111 odst. 1 ExeP). Exekuci nepodléhá část pohledávky povinného znějící na daň z přidané hodnoty, pohledávky z majetkových práv povinného dle Autorského zákona anebo z práv souvisejících s autorským právem a pohledávky fyzických osob podnikatelů z jejich podnikatelské činnosti a to do výše dvou třetin (event. do tří pětín, při exekuci za účelem úhrady tzv. přednostních pohledávek), viz ust. § 111 odst. 2 a 3 ExeP.

3.2.2.2 Aktivní kompenzabilita

Aktivní kompenzabilita je vymezena v občanskoprávní úpravě negativní enumerací *pohledávek, které jejich věřitel nemůže jednostranně použít* k odpočtu svého dluhu, který má za svým věřitelem v postavení dlužníka. Takovými pohledávkami jsou dle ustanovení § 581 odst. 2 ObčZ: (1) **promlčená pohledávka**, (2) **pohledávka, kterou nelze uplatnit u soudu**, (3) **pohledávka z vkladů** a (4) **nesplatná pohledávka**. Obchodný zákoník k těmto k započtení vyloučeným pohledávkám stanovuje pozitivní enumerací některé výjimky; k započtení je způsobilá také: (5) **pohledávka nesplatná**, avšak jen **pokud dlužník není schopen plnit své závazky**, ust. § 359, (6) **pohledávka nesplatná jen proto, že věřitel odložil dobu její splatnosti na žádost dlužníka**, aniž by se však změnil obsah jeho závazku, ust. § 360, (7) **pohledávka z jiného druhu plnění**, avšak jen jedná-li se o pohledávky znějící na volně směnitelné měny, ust. § 362 ObchZ a (8) **pohledávka kupujícího za prodávajícím z titulu práva na slevu**, avšak jen tehdy, pokud kupující vadu oznámil prodávajícímu včas, ust. § 439 odst. 3 ObchZ.⁵² Zvláštní kategorií jsou (9) **pohledávky mající zákonné výjimky ze vzájemnosti** upravené Obchodným i Občianskym zákoníkom, viz kapitola 3.2.1 Kvalifikační požadavky, *Mutualita*)

⁵² Zákon č. 518/1991 Zb., Cit.: § 439 odst. 3 “Ak vada nebola včas oznámená (§ 428 ods. 1 a § 435 ods. 1), môže kupujúci iba so súhlasom predávajúceho vykonať práva podľa odseku 2 alebo použiť právo na zľavu na započítanie na s pohľadávkou predávajúceho...”

Ad (1) Promlčená pohledávka. Ustanovení § 100 ObčZ normativně stanovuje, že právním následkem promlčené pohledávky je, že právo na plnění na námitku dlužníka není možné věřiteli přiznat.⁵³ Obchodný zákoník účinky promlčení normuje v § 388. V odst. 1 tohoto ustanovení konkretizuje obecnou úpravu *promlčeného práva* na úpravu *promlčeného práva na plnění* a stanovuje, že promlčením pohledávka nezaniká, nemůže být však uznána soudem na námitku povinné osoby.⁵⁴ Speciální úprava přípustnosti promlčené pohledávky k započtení v obchodním zákoníku se od obecné úpravy uvedené v § 581 odst. 2 ObčZ poněkud odlišuje. Zatímco občanský zákoník vylučuje promlčené pohledávky pouze z aktivní kompenzace, tj. nemůže být použita k započtení, avšak proti ní může být kompenzační úkon činěn, tak normativní text ustanovení § 358 věty první ObchZ vylučuje promlčené pohledávky z aktivní i pasivní kompenzace. Jedná se právě o ten případ, diskutovaný v úvodu této práce, kdy zákonodárce duplikuje obecnou úpravu ust. § 581 odst. 2 ObčZ, a používá k tomu jiného normativního textu. Nelze se však domnívat, že účelem zákonodárce bylo v obchodně-závazkových vztazích zpřísnit obecnou úpravu zákazu započtení promlčené pohledávky a vyloučit ji zcela k zápočtu a zvláště pak, kdy Obchodný zákoník souladně s obecnou úpravou promlčenou pohledávku považuje za pohledávku existentní a v případě neexistence námitky povinného (dlužníka) jí soud dokonce může uznat, tedy bez námitky je *stricto sensu* pohledávka právně perfektní. A navíc, Obchodný zákoník, vycházejíce z principu konkurence v obchodně-závazkových vztazích, v obecnosti stipuluje smluvní svobodu zaručenou obecnou úpravou, a nezřídka i na úkor ochrany té či oné strany závazkového vztahu, a ne omezuje. Přestože k výše uvedenému neexistuje příslušná judikatura, tak lze na základě výše uvedeného konstatovat, že i v obchodně-závazkových vztazích lze proti promlčené pohledávce kompenzační úkon učinit. Druhá věta § 358 ObchZ, cit.: „*Započítaniu však nebráni, ak je pohľadávka premlčaná, ale premlčanie nastalo až po dobe, keď sa pohľadávky stali spôsobilými na započítanie.*“ je výjimkou z požadavku na kontinuitu podmínky započitatelnosti a je zároveň jednou ze dvou zákonných relativizací právních důsledků promlčení. Občiansky zákoník na rozdíl od Obchodného zákoníka takovouto relativizaci

---

⁵³ Zákon č. 40/1964 Zb., Cit.: § 100 (1) *Právo sa premlčí, ak sa nevykonalo v dobe v tomto zákone ustanovenej (§101 až 110). Na premlčanie sa prihliadne len na námietku dlžníka. Ak sa dlžník premlčania dovoľá, nemožno premlčané právo veriteľovi priznať.*“

⁵⁴ Zákon č. 518/1991 Zb., Cit.: § 388 (1) *Premlčaním právo na plnenie povinnosti druhej strany nezaniká, nemôže ho však priznať súd, ak povinná osoba namietne premlčanie po uplynutí premlčanej doby.*

překážky promlčení *ex-verbis* nenormuje, ale dospěla k ní rozhodovací praxe soudů a to již dávno před rozsáhlou novelizací občanského práva z roku 1991, konkrétně v rozhodnutí Nejvyššího soudu Slovenskej socialistickej republiky z roku 1972 R 69/1972 civ.⁵⁵ Soud v odůvodnění uvádí, že z druhé věty § 96 ObčZ (dnešního § 580 ObčZ) plyne, že pro posouzení promlčení je rozhodná doba, kdy se vzájemné pohledávky setkají. Promlčení je vlastnost pohledávky, která je nezávislá na době střetu, ale odvisí od plynutí doby promlčení, viz také R. č. 156/1953⁵⁶. Se závěrem soudu nelze než souhlasit, žádalo by však právně přílehavější odůvodnění. Právně relevantní námitka dlužníka o promlčení, je hraničním časovým limitem pro samotnou existenci práva požadovat plnění, kterému odpovídá povinnost dlužníka toto plnění uspokojit, a tak způsobit zánik svého závazku, po této námitce nelze věřiteli toto právo přiznat. Na tomto místě je třeba poznamenat, že při aktivní kompenzaci se vznesení námitky promlčení povinným (adresátem kompenzačního úkonu) presumuje, protože při jednostranném započtení takovouto možnost *de facto* povinný nemá.⁵⁷ Absenci práva na plnění akcesoricky odpovídá absence povinnosti k tomuto plnění; tzn., nemá-li dlužník povinnost umořit svůj dluh, nemůže věřitel zánik jeho dluhu (závazku) dlužníku ani jednostranně vnutit. Pokud okamžik střetu pohledávek, je okamžikem zániku pohledávek, pak musel tento okamžik nastat v době, ve kterém zánik dluhu druhé straně bylo možné ještě vnutit, jinak je započtení právně neúčinné. Toto odůvodnění se jeví právně přílehavější. Dnešní dikce tohoto ustanovení (§ 580 ObčZ), zpřesňuje předchozí úpravu (§ 96 ObčZ účinného do roku 1990) tak, že o okamžiku střetu pohledávek hovoří v minulém čase a pohledávky konkretizuje přívlastkem, cit.: „*keď sa stretli pohľadávky spôsobilé na započítanie*“. Nicméně i přes výše uvedené, lze konstatovat, že i tato současná dikce ustanovení stále není tím „dostatečným fundamentem“ pro výjimku z požadavku kontinuity podmínky započitatelnosti a ani samotné relativizace právních důsledků promlčení. Na otázku, v kterém časovém

---

⁵⁵ Nejvyšší soud SSR, rozhodnutí ze dne 17. marca 1972, sp. zn. 2 Cz7/72 [R 69/1972 civ.]. Cit.: „*Podľa ustanovenia § 96 O. z. ak veriteľ a dlžník majú vzájomné pohľadávky, plnenie ktorých je rovnakého druhu, zaniknú započítaním, pokiaľ sa vzájomne kryjú, ak niektorý z účastníkov urobí prejav smerujúci k započítaniu. Zánik nastane okamihom, keď sa pohľadávky stretnú. Z druhej vety uvedeného zákonného ustanovenia plynie, že pre posúdenie otázky premlčania vzájomnej pohľadávky je rozhodujúci okamih, kedy sa pohľadávky stretli, a nie čas, keď bol urobený prejav smerujúci k započítaniu vzájomnej pohľadávky; tento čas nemá pre uplynutie premlčacej lehoty vzájomnej pohľadávky význam.*“

⁵⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky č. 156/1993. Cit.: „*Čas, kdy byl učiněn kompenzační projev, nemá na plynutí promlčecí doby započítávané pohledávky význam.*“

⁵⁷ ŠILHÁN, J., pozn. 25, s. 1144.

okamžiku se posuzuje promlčení, znovu reagovala soudní praxe, kdy v Nejvyšší soud České republiky v rozhodnutí č. NS 1335/2007⁵⁸ konstatoval, že „*promlčení se posuzuje k okamžiku střetu, kdy se pohledávky setkaly*“, aniž by opět toto konstatování relevantně zdůvodnil. Druhou zákonnou relativizací právních důsledků promlčení je právo užití promlčené pohledávky k započtení v případě, kdy se promlčené právo kdykoliv před uplynutím promlčecí doby mohlo použít na započítání vůči nároku uplatněnému druhou stranou, ust. § 388 odst. 2 b) ObchZ.⁵⁹

Ad (2) Pohledávky, které nelze uplatnit u soudu jsou především naturální obligace. Právo na plnění z těchto pohledávek je tzv. naturálním právem, tedy právem, jemuž chybí vynutitelný nárok. Jsou jimi pohledávky neplatné jen pro nedostatek formy (ust. § 455 odst. 1 ObčZ), výhry ze sázek a z her mezi fyzickými osobami, pohledávky z půjčky nebo úvěru poskytnutých vědomě k sázkám nebo hrám, (ust. § 455 odst. 2 ObčZ) a dle ustálené rozhodovací praxe soudu jsou jimi také právo na vrácení výhry. Dále jsou jimi i prekludované pohledávky z vadného plnění či porušení smlouvy, které zanikly z důvodu, že vadné plnění či porušení smlouvy nebylo oznámeno včas, tj. zákonem v stanovené lhůtě: nároky ze zodpovědnosti za vady obecně, za vady zboží u kupní smlouvy a u smlouvy o dílo, u vady najaté věci, u vad zájezdu u vad přepravy nákladu a nároku na náhradu nákladu z uplatnění vad, u vad z práv půjčitele a vypůjčitele, nároky ze zodpovědnosti za vady schovatele a uschovatele, za vady z práva cestujícího a u škod na věcech odložených a vnesených. Zvláštní kategorií jsou pak pohledávky dosud nesplatné, viz také odstavec níže Ad (4), (5), (6) Nesplatná pohledávka. Je však třeba dodat, že tyto pohledávky nejsou uplatnitelné u soudu jen dočasně, do doby než se stanou dospělými, jinak řečeno, splatnými.

---

⁵⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR, 33 Odo 336/2005, [NS 1335/2007]. Cit.: „Z ustanovení § 581 odst. 2 obč. zák. je zřejmé, že zákon vylučuje možnost jednostranným projevem započíst pohledávky promlčené. Nezáleží přitom na tom, kdy byl učiněn projev k započtení; promlčení se posuzuje k okamžiku, kdy se pohledávky setkaly. Jinými slovy řečeno, pro posouzení, zda je pohledávka promlčena (a tedy zda ji lze použít k započtení, případně započtení proti ní úspěšně namítat), je rozhodující okamžik, kdy se pohledávky setkaly. Při splnění zákonných předpokladů platí, že byla-li vzájemná pohledávka promlčena již v okamžiku, kdy dospěla pohledávka později splatná, je zánik závazku jednostranným započtením vyloučen. Ustanovení § 581 odst. 2 obč. zák. též vylučuje možnost započíst jednostranným právním úkonem pohledávku, která není ještě splatná, proti splatné pohledávce.“

⁵⁹ Zákon č. 518/1991 Zb., Cit.: § 388 ods. 2 b) *Aj po uplynutí premlčacej doby môže však oprávnená strana uplatniť svoje právo pri obrane alebo pri započítaní, ak právo sa mohlo použiť kedykoľvek pred uplynutím premlčacej doby na započítanie voči nároku uplatnenému druhou stranou.*

Ad (3) Pohledávka z vkladu je pohledávkou z vkladu na vkladní knížce a vkladním listě. Nelze je zaměňovat za pohledávku z vkladového účtu, jakožto institutu Obchodního zákoníku. Vklad na vkladní knížce nebo vkladním listu je kontraktem reálným a vzniká předáním peněz, viz ust. § 781 ObčZ. Zatímco smlouva o vkladovém účtu je kontraktem konsenzuálním a vzniká již samotným podpisem smlouvy, viz ust. § 716 ObchZ. Vklad a smlouva o vkladovém účtu jsou smluvními typy obecné a zvláštní úpravy, u nichž je závaznost těchto úprav nezávislá od postavení účastníků a je absolutní.⁶⁰

Ad (4), (5), (6) Nesplatná pohledávka. Občiansky zákoník v ustanovení § 581 odst. 2 věty druhé nedovoluje použít k započtení pohledávku nesplatnou. Toto vyjadřuje větou „*Proti pohľadávce splatné nemožno započíst pohľadávku, ktorá je ešte není splatná*“. Právě tato jazyková dikce a její zařazení do odstavce druhého § 581, jež je normativním výčtem aktivně započítávaných pohledávek, které nedovoluje zákon užít k vzájemnému odečtu, je tím základním rámcem, který umožnil soudní praxi prolomit do té doby respektovanou skutečnost, že vůči nesplatné pohledávce není započtení možné (více viz kapitola následující). Zákaz užití nesplatných pohledávek k započtení vyjádřen ustanovením § 581 odst. 2. věty druhé je relativizován dvěma výjimkami upravenými Obchodným zákoníkem. Důvodem k těmto výjimkám je opět ochrana právního (ekonomického) postavení stran vzájemného odpočtu, v tomto případě, strany kompenzující. Konkrétně v ustanovení § 359 ObchZ je stanovena výjimka pro případ, kdy adresátem jednostranného započítávání je dlužník, který není schopen plnit své závazky. Tato výjimka je však sama dále relativizována speciálním ustanovením ust. § 54 Zákona o konkurzu a reštrukturalizácii č. 7/2005 Zb., který vylučuje započtení na majetek patřící do konkurzní podstaty tak, že cit.: „(1) *Proti pohľadávke, ktorá vznikla úpadcovi po vyhlásení konkurzu, nie je možné započítať pohľadávku, ktorá vznikla voči úpadcovi pred vyhlásením konkurzu; to isté platí aj pre podmienené pohľadávky, ktoré sa v konkurze uplatňujú prihláškou.*“ Druhou výjimkou ve smyslu § 360 ObchZ je pohledávka, která je nesplatná jen proto, že věřitel odložil dobu splatnosti na žádost dlužníka, aniž by se změnil obsah jeho závazku. Jejím důvodem je zachování práva věřiteli, jež by mu nesvědčilo jen proto, že na žádost svého dlužníka ulehčil jeho situaci.

---

⁶⁰ RAKOVSKÝ, A., *Zánik závazku započtením*. Právní rozhledy. 12/1999. str. 650

Ad (7) Pohledávky z jiného druhu plnění. Bez pravidla pro peněžítá plnění znějící na různé měny uvedeného v ust. § 362 ObchZ by mohlo být splnění požadavku obecné podmínky kompenzability na stejnost druhu plnění (parity) sporné. Takto je věc stanovena jednoznačně podmínkou jejich vzájemné volné směnitelnosti.

Ad (8) Pohledávka kupujícího za prodávajícím z titulu práva na přiměřenou slevu. Tuto pohledávku může kupující započíst vůči pohledávce prodávajícího na zaplacení kupní ceny, avšak jen tehdy, pokud kupující vadu oznámil prodávajícímu včas; to neplatí, pokud prodávající v době dodání zboží o vadě věděl, ust. § 439 odst. 3 ObchZ. Tímto ustanovením je chráněn prodávající v pozici adresáta jednostranného započítání pro případ, že kupující vadu, jež byla podstatným porušením smlouvy, neoznámil včas a následkem toho kupujícímu právo volby z možností splnění jeho nároku z vadného plnění a tedy zvolit si právo požadovat přiměřenou slevu, již přestalo svědčit (viz ust. § 436 odst. 1 a 2 ObchZ). Náleží mu už jen práva z vad jako při nepodstatném porušení smlouvy. Právo započíst pohledávku ze slevy za vadné zboží zůstává však kupujícímu zachováno, přestože jí neoznámil prodávajícímu včas, v případě, že prodávající o vadě zboží v době jeho dodání věděl.

3.2.2.3 Započtení splatné pohledávky vůči pohledávce, jež není ještě splatná

Průlomovým rozhodnutím v této věci bylo rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky z roku 2004 **R 90/2006** civ.⁶¹, které započtení proti pohledávce, která není ještě splatná, připustilo. Soud odůvodnění svého rozhodnutí založil na třech výkladových stanoviscích: (1) na výkladu ustanovení § 581 ObčZ, zda je výčtem druhů pohledávek nedovolených k započítávání absolutně bez ohledu na to, kdo započítávání činí, na (2) výkladu zda, *„kompenzační úkon lze učinit jen poté, kdy se vzájemné pohledávky setkaly, respektive kdy se stala splatnou pohledávka s pozdější splatností“* a na (3) posouzení právního postavení adresáta jednostranného úkonu. Nejvyšší soud SR se k možnosti započítání splatné pohledávky vůči nesplatné vyjádřil až v roce 2011 v rozhodnutí sp. zn. Obo 33/2010⁶². Problematiku nikterak široce nepopsal a ani právně nezdůvodnil, pouze stručně

⁶¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. 1. 2006. 32 Odo 1143/2004 [R 90/2006 civ.]

⁶² Rozhodnutí Najvyššieho súdu SR ze dne 27. 10. 2011, sp. zn. Obo 33/2010.

konstatuje, že cit.: „...zákon v zásade nesplatné pohľadávky z tohto spôsobu zániku záväzku nevyučuje, a ako z ust. § 580 veta druhá Obč. zák., ani z ust. § 581 ods. 2 veta druhá Obč. zák., resp. ust. § 359 Obch. zák. neprípustnosť takéhoto zápočtu nevyplýva. ...momentom stretu a tým i momentom ich zániku je účinnosť právneho úkonu smerujúceho k započítaniu.“

Ad (1) Výklad ustanovení § 581 ObčZ jež provedl Nejvyšší soud ČR, odpovídá stanoviskům uvedeným v kapitole 3.2.2 Započitatelnost: Tedy s učiněnými závěry soudu, že při posuzování započitatelnosti pohledávek je potřeba rozlišovat zda se jedná o pohledávky, jimiž je započítáváno nebo vůči, kterým je odpočet činěn, nelze než souhlasit; vyřčené stanovisko soudu je souladné se smyslem a účelem zákona.

Ad (2) Druhé výkladové stanovisko v odůvodnění rozhodnutí R 90/2006, zda „kompenzační úkon lze učinit jen poté, kdy se vzájemné pohledávky setkaly, totiž kdy se stala splatnou pohledávka s pozdější splatností“, bude předmětem výkladu kapitoly následující. Na tomto místě je možné konstatovat, že se závěrem soudu o tom, že kompenzační úkon lze učinit i před dospělosti pasivní pohledávky, nelze nesouhlasit.

Nicméně s čím nelze souhlasit, je samotná míra abstraktnosti rozhodnutí soudu, a to že z ustanovení § 581 odst. 2 „bez dalšího“ vyplývá, že *lze započíst splatnou pohledávku proti pohledávce, která ještě není splatná*. Soud se nesprávně či nedostatečně vypořádal s otázkou, **zda nesplatnou pohledávku lze předčasně uspokojit, zda je splnitelná**. Soud k tomuto uvádí, cit.: „Obava z toho, že by jednostranným započtením splatné pohledávky proti nesplatné „vnutil“ kompenzující jako dlužník svému věřiteli „předčasné plnění“, není na místě již proto, že započtení pohledávek a splnění dluhu, mající společné pouze to, že jde o způsoby zániku závazku (dluhu) s uspokojením věřitele, jsou instituty jinak rozdílné... Započtení pohledávek nelze považovat, jak se mnohdy děje, za nějaký jiný způsob či formu splnění dluhu, nýbrž za způsob zániku nesplněného závazku...“. Proti tomuto však stojí argumenty téhož soudu, kdy v práci již zmiňovaném rozhodnutí ze dne 23. března 2005, sp. zn. 29 Odo 114/2003 [C 4160], učinil závěr, cit.: „... není důvodu, aby plnění ve smyslu § 526 odst. 1, in fine, obč. zák. bylo chápáno úzce jen jako splnění podle § 559 odst. 1 obč. zák. (tj. jako zánik dluhu splněním)...“. Tedy plnění je v tomto rozhodnutí Nejvyššího soudu chápáno extenzivně a není jen „pouhým“ synonymem k splnění. Stejně tak další

rozhodnutí NS ČR sp. zn. 32 Odo 901/2004 staví započtení na roveň splnění, cit.: "... dosažení účelu plnění má zánik závazku splněním, ale i zánik závazku započtením, ... když započtení je vlastně splacením pohledávky vzájemným zúčtováním (odpočtem)." (Podrobněji v kapitole „1.1 Vztah k institutu splnění“.) Přestože rozhodování Nejvyššího soudu ve věci vzájemného vztahu institutů splnění a započítání je poněkud divergentní, racionální je se přiklonit k názoru, že **započtení není sice splnění, ale nahrazuje je ho.** Tato analogie se splněním závazku je založena na tom, že oba instituty sledují tentýž hospodářský cíl, zrušení závazku s uspokojením věřitele.⁶³ Uspokojení věřitele je vyhovění jeho právu na plnění založenému závazkovým vztahem k dlužníku. Pokud závazkový vztah určuje čas (s)plnění např. splatností pohledávky, tak tento čas je konkrétním vyjádřením souhlasného projevu vůle stran na stanovení doby k plnění, tj. doby, kdy má být (musí být) vyhověno právu věřitele. Proto při vzájemném odpočtu pohledávek stejně jako při jejich splnění nelze vyloučit právní důsledky plynutí času k jejich plnění, ať už je to čas „dohodnutý, ustanovený právním předpisem nebo určený v rozhodnutí“, ust. § 563 ObčZ. Obchodný zákoník tuto situaci dále upřesňuje v ustanovení § 342⁶⁴, kde čas k plnění dále klasifikuje podle projevené vůle stran, zda je určen ve prospěch jedné či obou stran. Okolnost, že je stipulován zájem jen jedné strany musí být zřejmá ze smlouvy, předmluvního jednání či jiných okolností vztahujících se k danému případu.⁶⁵ V případě, že čas k plnění je určen ve prospěch obou stran, věřitel není před časem plnění oprávněn požadovat plnění a dlužník plnit svůj dluh. Toto pravidlo není odchylkou od obecné úpravy ustanovení § 563 ObčZ, ale je jejím rozšířením a jako takové je vyjádřením požadavku stran na ochranu svých právních a hospodářských poměrů do doby určené k plnění. Proto se dá analogicky (*in concreto, analogie iuris*) přiměřeně aplikovat i na závazky podřízené jen Občianskemu zákoníku. Podobně se ke vztahu úpravy v Občianskom a Obchodnom

---

⁶³ Eliáš, K., pozn. 2, s. 605.

⁶⁴ Obchodný zákoník, zákon č. 513/1991 Zb, § 342. Cit.: (1) Ak zo zmluvy alebo z ustanovení tohto zákona nevyplýva niečo iné, je rozhodujúci úmysel strán prejavovaný pri uzavretí zmluvy alebo povaha plnenia pre určenie, či čas plnenia je určený v prospech oboch strán, alebo len v prospech jednej z nich. (2) Ak je čas plnenia určený v prospech dlžníka, pred týmto časom nie je veriteľ oprávnovaný požadovať plnenie, ale dlžník je oprávnovaný plniť svoj záväzok. (3) Ak je čas plnenia určený v prospech veriteľa, je pred týmto časom veriteľ oprávnovaný požadovať plnenie, ale dlžník nie je oprávnovaný plniť svoj záväzok. (4) Ak je čas plnenia určený v prospech oboch strán, nie je pred týmto časom veriteľ oprávnovaný požadovať plnenie a dlžník plniť svoj záväzok.

⁶⁵ ŠTENGLOVÁ, I., Plíva, S., TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář*. 11. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2006, 1508 s. ISBN 80-7179-487-2. s. 1081

zákoníku vyjádřil i Jager ve své stati „*Vybrané otázky zániku závazků započtením*“⁶⁶ V této souvislosti je dobré poznamenat, že zmiňované průlomové rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky R 90/2006 civ. a stejně tak citované rozhodnutí Najvyššieho súdu Slovenskej republiky sp. zn. Obo 33/2010 se týkalo věci podřízené obchodněprávní úpravě. Aplikujíc výše uvedené na diskutovaný případ započítání proti pohledávce, jež není ještě splatná, lze konstatovat následující: pokud věřitel (kompenzující) nemá oprávnění předčasně plnit svůj dluh, tak věřitel tohoto dluhu, adresát kompenzace, není povinen přijmout předčasné plnění a tedy strpět odpočet kompenzujícího vůči své pohledávce. Doba plnění, potažmo, zda dlužník má oprávnění plnit předčasně svůj dluh, je obsahem závazkového vztahu daného buď samotnou smlouvou, nebo ustanovením právního předpisu anebo je určen rozhodnutím. Lze tedy uzavřít, že kompenzace vůči pohledávce, jejíž dlužník nemá oprávnění jí předčasně plnit, je nejen porušením zmiňovaného ustanovení § 342 ObchZ, ale je i porušením kogentního ustanovení § 493 zákona č. 40/1964, Občiansky zákoník, cit.: „*Závazkový vzťah nemožno meniť bez súhlasu jeho strán, pokiaľ tento zákon nestanovuje inak.*“. Zůstává tedy otázkou, zda *modus operandi* rozhodnutí R 90/2006 civ. spočívající v odmítání jakékoliv analogie úpravy zániku závazků splněním a započtením je výsledkem poněkud rigidního právního postoje Nejvyššího soudu České republiky anebo je argumentační platformou pro vyloučení užití institutu určení doby plnění podle projevené vůle stran pro účely kompenzace tak, aby se poté nemusel soud vypořádávat se splnitelností dluhu z pohledávky, jež není ještě splatná.

Ad (3) NS ČR svůj právní názor, vycházející z gramatického výkladu ustanovení § 581 ObčZ, že lze započítat proti pohledávce, jež není ještě splatná, podpořil i výkladem účelovým a posuzoval právní postavení adresáta jednostranného právního úkonu – jednostranného započítání. Jednostranný právní úkon je vždy realizován nezávisle na vůli druhého účastníka, stejně tak výběr pohledávek k započtení je činěn kompenzujícím, jakýkoliv

---

⁶⁶ JAGER, M. *Vybrané otázky zániku závazků započtením*. Praha. Právní rozhledy. 6/2009. s. 191. Cit.: „*Obchodní zákoník je sice předpisem zvláštním ve vztahu k občanskému zákoníku, jak vyplývá z § 1 odst. 2 ObchZ, neznámá to však, že by pravidlo vyjádřené v § 358 ObchZ obsahoval, jen aby tím vyjádřil odchylku od obecného občanského práva. Vždyť celé ustanovení § 358 ObchZ pouze opakuje, co vyplývá již z obecné úpravy započtení obsažené v občanském zákoníku, a nejde tedy jen o pravidla odchylná pro oblast obchodních závazkových vztahů, z jejichž přítomnosti v právní úpravě započtení podle obchodního zákoníku by bylo možné usuzovat, že v neobchodních závazkových vztazích platí něco jiného.*“

projev vůle druhého účastníka je právně irelevantní. Proto je ustanovení § 581 odst. 1 a 2 potřeba vnímat *sensu largo* také jako legislativní vyjádření ochrany druhé strany, jeho sociálního, ekonomického, respektive právního postavení před „bezbřehými“ a zákonem nepředvídanými důsledky jednostranného započítávání. (Viz předchozí výklad v kapitole „3.2.2 Započitatelnost“.) Nejvyšší soud se k právním (ekonomickým) důsledkům započtení splatné pohledávky vůči pohledávce, jež není ještě splatná, vyjádřil tak, že cit.: *„Došlo-li by k zániku obou pohledávek k okamžiku účinnosti kompenzačního úkonu, pak k tomuto okamžiku by rovněž skončilo prodlení druhého účastníka se splněním jeho dluhu a to z vůle jeho věřitele jako kompenzujícího. Tímto zápočtem by tedy ke zhoršení právního postavení dlužníka kompenzujícího nedošlo, právě naopak...“* S těmito argumenty soudu však nelze, opírajíc se o závěry uvedené v předchozím odstavci Ad (2), souhlasit, neboť jej nelze zobecnit na všechny ty případy, na které může odpočet splatné pohledávky vůči pohledávce, jež není ještě splatná, dopadat. Typickým příkladem jsou pohledávky z hypotečních úvěrů, či obdobných dlouhodobých úvěrů, kdy splatnost těchto pohledávek je postupná. Postupná splatnost pohledávky z úvěru sjednaná např. splátkovým kalendářem mezi úvěrovaným a úvěrujícím je typickým příkladem sjednání doby plnění ve prospěch obou stran, kdy nesporným motivem k tomuto je právě ochrana právního a především ekonomického postavení stran úvěrové smlouvy. Úvěrovaný je chráněn před tím, aby musel plnit spíše, než je mu určeno ve splátkovém kalendáři, který byl sestaven právě s ohledem na jeho ekonomické možnosti a na druhé straně je chráněn i úvěrující před tím, aby mu bylo předčasně plněno, a tak mu byl odepřen budoucí ekonomický užitek ze smlouvy mu plynoucí. K podobnému závěru dochází i Petr Čech ve své stati *„Započtení – rovnocenná alternativa ke splnění?“*⁶⁷

Závěrem k této kapitole je nutné dodat, že judikurní rozsudek Nejvyššího soudu ČR, ale i Najvyššieho súdu SR ve věci započtení splatné pohledávky vůči pohledávce, která ještě není splatná, je právě tím příkladem autorizovaného evolučního dotváření pravidel regulující právní vztahy, o kterém je v obecnosti diskutováno v úvodu této práce. Tedy evolucí regulace právních vztahů, která bohužel dosáhla stavu, kdy těmito pravidly

---

⁶⁷ ČECH, Petr, pozn. 5, cit.: *„Je otázkou, zda např. ve vztahu k bankám a k jejich nesplatným pohledávkám z dlouhodobých úvěrů tak výše citované rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR přece jen nevyznívá nespravedlivě. Argument, že přípustnost započtení proti nesplatné pohledávce nepůsobí zhoršení právního postavení věřitele nesplatné pohledávky, proti které započtení směřuje, se v nastíněných případech nezdá úplně opodstatněný.“*

požadované či umožňované chování ignoruje univerzalitu subjektivních potřeb regulovaných. Východiskem potom může (musí) být normativní změna pravidel reflektující tyto dříve ignorované potřeby regulovaných. Nová rekonfigurovaná úprava českého občanského práva tuto normativní změnu zrealizovala; s jakým „úspěchem“, o tom více v další kapitole.

3.3 Právní důvod započtení

Generální klausule započtení (ust. § 580 ObčZ), proto aby nastaly účinky započtení, jež je hmotněprávní skutečností, kogentně vyžaduje další právní skutečnost, tj. aby jeden z účastníků učinil právně relevantní projev vůle k odečtu své pohledávky vůči pohledávce druhého účastníka. Tedy k automatickému zúčtování bez iniciačního právního úkonu nedochází; až na výjimky uvedené v kapitole 3.3.2. Právním důvodem jednostranného započtení dle ust. § 580 ObčZ je hmotněprávní jednostranný adresovaný úkon.

3.3.1 Jednostranný adresovaný právní úkon

Jednostranné započtení se za splnění zákonem ustanovených předpokladů (existence, mnohost, vzájemnost, stejnost druhu plnění a dovolenost, tj. započitatelnost pohledávek) provádí jednostranným adresovaným právním úkonem, jehož obsahem je prohlášení jedné strany, že svojí pohledávku započítává vůči pohledávce druhé strany. Forma úkonu není předepsána, tedy použije se obecná úprava. V obecnosti postačí ústní projev, v širším pojetí ustanovení § 40 odst. 2 ObčZ⁶⁸ se však pro obligatorně písemně uzavírané smlouvy bude požadovat písemný projev kompenzační vůle. Započítání způsobuje zánik závazku a tedy je institutem, jež má významný dopad na uspořádání vztahů mezi stranami. Proto požadavek na jednoznačnost a určitost kompenzačního právního úkonu musí být bezvýhradným požadavkem; jinak se bude jednat o neurčitý právní úkon. Tento postoj je vyjádřením rozhodovací praxe soudů, viz např. rozsudek Nejvyššího soudu České

---

⁶⁸ Občiansky zákonník, zákon č. 40/1964 b. Cit.: § 40 (2) „*Písomne uzavretá dohoda sa môže zmeniť alebo zrušiť iba písomne.*“

republiky C 6189⁶⁹, cit.: „... musí být z úkonu směřujícího k započtení patrná, jaká pohledávka a v jaké výši se k započtení uplatňuje a proti jaké pohledávce věřitele.“ Stejně tak rozsudek C 4159⁷⁰, podmínkou, aby závazek mohl být posuzován jako určitý, cit.: „musí být jednoznačně identifikován. ...určitost, pak musí vyplývat z projevu dlužníka.“ Nejvyšší soud Slovenské republiky ve svém rozhodnutí sp. zn. 7 M Cdo 15/2011⁷¹ uvedl, že cit.: „Prejavom smerujúcim k započítaniu nie je samo predloženie faktúry druhej strane právneho vzťahu, a to ani v prípade, že táto strana uzná fakturovanou sumu čo do dôvodu aj výšky.“ Právě požadavek na jednoznačnost předmětu započítávání výrazně limituje či dokonce znemožňuje užití konkludentního projevu jako způsobu vyjádření kompenzační vůle. Na druhé straně nelze však požadovat, aby kompenzační projev obsahoval více, než co zákon požaduje, či předpokládá; např. rozhodnutí NS ČR C 13972⁷², cit.: „Kompenzační projev nemusí obsahovat předpoklady přípustnosti (dovolenosti), resp. další předpoklady platnosti a účinnosti zápočtu.“

Důležité je, aby kompenzační úkon jednoznačně identifikoval aktivně započítávané pohledávky. U pasivně započítávaných pohledávek by se jejich nejednoznačnost, popř. neurčitost jejich vymezení dala zhojit využitím pravidel o přiřazení plnění dle ustanovení § 330 ObchZ⁷³. I když tato pravidla se vztahují primárně na obchodně-závazkové vztahy, lze je z důvodu absence odpovídající úpravy použít i pro občansko-právní vztahy, a to na základě *analogie iuris*.⁷⁴ Další obecné náležitosti právního úkonu stanovuje ust. § 37 ObčZ.

---

⁶⁹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 10. 4. 2008, sp. zn. 32 Cdo 3082/2007, [C 6189]. Cit.: „Ve smyslu § 37 odst. 1 obč. zák. musí být právní úkon učiněn svobodně a vážně, určitě a srozumitelně; jinak je neplatný. Právní úkon je neurčitý a tedy neplatný tehdy, je-li vyjádřený projev vůle sice po jazykové stránce srozumitelný, avšak nikoliv jednoznačný zůstává jeho věcný obsah (včetně předmětu ujednání), přičemž neurčitost obsahu nelze odstranit a překlénout ani za použití výkladových pravidel. Ve smyslu výše uvedeného musí být z úkonu směřujícího k započtení patrná, jaká pohledávka a v jaké výši se k započtení uplatňuje a proti jaké pohledávce věřitele.“

⁷⁰ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. 10. 2005, sp. zn. 32 Odo 1415/2004, [C 4159].

⁷¹ Rozhodnutie Najvyššieho súdu Slovenskej republiky zo dňa 7. Septembra 2012, sp. zn. 7 M Cdo 15/2011.

⁷² Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 12. května 2014, sp. zn. 32 Cdo 933/2013, [C13972].

⁷³ Obchodný zákonník, zákon č. 513/1991 b. Cit.: § 330 „(1) Ak má veriteľovi splniť ten istý dlžník niekoľko záväzkov a poskytnuté plnenie nestačí na splnenie všetkých záväzkov, je splnený záväzok určený pri plnení dlžníkom. Ak dlžník neurčí, ktorý záväzok plní, je splnený záväzok najskôr splatný, a to najprv jeho príslušenstvo. (2) Pri plnení peňažného záväzku sa započíta platenie najprv na úroky a potom na istinu, ak dlžník neurčí inak. (3) Ak má dlžník voči veriteľovi niekoľko peňažných záväzkov a dlžník neurčí, ktorý záväzok plní, platenie sa týka najskôr záväzku, ktorého splnenie nie je zabezpečené alebo je najmenej zabezpečené, inak záväzku najskôr splatného. (4) Platenie sa týka náhrady škody až vtedy, keď bol splnený peňažný záväzok, z ktorého porušenia vznikla povinnosť na náhradu škody, pokiaľ dlžník neurčí účel platenia.“

⁷⁴ GRULICH, T. *K problematice tzv. započítávání na plnění závazků v občanskoprávních vztazích*. Právní rozhledy, 10/2004, s. 388 a násl.

Ve smyslu tohoto ustanovení musí být právní úkon učiněn svobodně a vážně, určitě a srozumitelně; jinak je neplatný.

Účinky takového adresovaného jednání jsou určeny tzv. „teorií dojití“ vyjádřenou v ustanovení § 45 ObčZ., tj. doručením druhé straně (tzn., dojitím do dispoziční sféry adresáta). Po druhé straně není požadováno ničeho, žádné součinnosti či souhlasu. Naopak, účinky takového úkonu druhá strana od okamžiku dojití již nemůže zvrátit. Protože započtením dochází k zániku pohledávek, je případný pokus o tzv. rekompenzaci právně i fakticky nesmyslný. Rekompenzace by tak vzájemně odpočítávala pohledávky již neexistenční (zaniklé). K zániku dochází v rozsahu, v jakém se pohledávky kryjí. Je-li jedna z nich vyšší, zaniká jen do výše pohledávky nižší, ve zbytku trvá. Dalším projevem teorie dojití je skutečnost, že právně způsobilý, již účinný kompenzační projev nelze vzít zpět, ledaže se souhlasem druhé strany, tedy dvoustranným právním jednáním,⁷⁵ (více v kapitole „Účinky započtení“).

Promlčení práva na kompenzační úkon. Samotné právo na učinění kompenzačního úkonu nelze promlčet. Toto tvrzení ex-verbis nemá oporu v zákoně, ale dospěla k němu soudní praxe. V rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky C 2444, v jeho odůvodnění, soud posuzoval kompenzační námitku stejným prizmatem jako námitku promlčení či námitku nesplnění smlouvy jako rubu práva podat žalobu, jež je právem zajištěná možnost uplatnění svého domnělého práva na soudě; stejně tak je i podání námitky možnost, daná objektivním právem, se bránit proti uplatnění jiných práv.⁷⁶

---

⁷⁵ ŠILHÁN, J., pozn. 25, s. 1122 až 1123

⁷⁶ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne ze dne 26. listopadu 2003, sp. zn. 33 Odo 630/2002, [C 2444]. Cit.: „Při posouzení otázky promlčení kompenzační námitky je nutno vyjít ze smyslu institutu promlčení v našem právním řádu. Jeho cílem je stimulace oprávněného subjektu k tomu, aby vykonal svá práva včas, tj. ve společensky přiměřené době (promlčecí době) tak, aby po časově neomezenou dobu nebyli dlužníci ohledně svých povinností vystaveni donucujícímu zákroku (tzv. vynutitelnosti) ze strany soudů. Tím institut promlčení v souladu s požadavkem právní jistoty brání existenci dlouhotrvajících občanských subjektivních práv a jim odpovídajících povinností. Z toho důvodu se v občanském právu v souladu s povahou upravovaných právních vztahů promlčují podle § 100 odst. 2 ObčZ zásadně všechna majetková práva s výjimkou práva vlastnického. Avšak ani všechna majetková práva se podle občanského zákoníku nepromlčují. Z těchto jiných svou povahou nepromlčitelných práv by bylo možno příkladmo jmenovat právo věřitele na určení doby splnění, právo spoluvlastníka žádat o zrušení a vypořádání spoluvlastnictví, právo domáhat se absolutní neplatnosti právního úkonu. Pro úplnost je nezbytné v této souvislosti uvést, že se nepromlčuje právo na žalobu (resp. žaloby), jakožto objektivním právem zajištěná možnost obrátit se na příslušný soud s uplatněním svého skutečného či domnělého práva. Právě tak jako právo na žalobu se důsledně jako rub toho nepromlčují ani práva na námitku (resp. námitky) jako objektivní právem zajištěná možnost bránit se proti uplatnění jiných práv; vedle námitky promlčení, námitky nesplnění smlouvy, lze

3.3.2 Automatické započtení

Automatické započtení znamená ten stav, kdy dochází k vzájemnému odpočtu způsobilých pohledávek bez autonomního projevu vůle strany či stran. V našem právním řádu k takovému započtení dochází jen výjimečně *ex-lege* a rozhodnutím soudu ve specifickém případě. Dále lze automatické započtení sjednat smlouvou, tedy *ex-contractu*.

Ex lege. Touto výjimkou je již v této práci zmíněný vzájemný odpočet pohledávky společníka za společností z titulu jeho ručitelského závazku vůči pohledávce společnosti na splacení jeho vkladu.

Rozhodnutím soudu. Výjimečně dochází k započtení v řízení před soudem, který provede soud a to bez jakéhokoliv projevu stran formou vzájemné žaloby či projevu směřujícího k započtení (kompenzační námitky). Tou výjimkou jsou poskytnutá vzájemná peněžitá plnění mezi účastníky neplatné smlouvy. Soud provede vzájemný odpočet obou bezdůvodných obohacení, viz R. č. 26/1975 civ.⁷⁷ Výše uvedené bylo znovu potvrzeno a vysvětleno i v novodobé judikatuře Nejvyššího soudu České republiky R 28/2006 civ.⁷⁸.

3.3.3 Kompenzační úkon učiněný v soudním řízení, kompenzační námitka

Námitka započtení je skutkové tvrzení žalovaného o realizovaném kompenzačním projevu. Lze ji uplatnit v probíhajícím procesu, a na rozdíl od kompenzačního úkonu, jež je hmotněprávní povahy, má povahu procesního úkonu a je normována ustanoveními procesního práva. Námitku započtení žalovaný může učinit jen za dobu trvání řízení a musí být adresována soudu. Naproti tomu samotný hmotněprávní kompenzační úkon lze učinit v soudním řízení, ale také mimo něj. V soudním řízení může být učiněn ústně na

---

uplatnit také kompenzační námitku. U kompenzační námitky přitom platí, že se promlčuje právo, k jehož obsahu kompenzační námitka jako možnost obrany proti uplatnění jiných práv zásadně patří (výjimky srov. § 581 odst. 1, 2 a 4 ObčZ). Promlčí-li se proto právo, odpadá tím mj. i možnost jeho úspěšného vynucení kompenzací (srov. J. Švestka, Z. Češka a J. Chyský Promlčení a prekluze v československém právním řádu, Orbis Praha, 1967, str. 36 a násl.).“

⁷⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České socialistické republiky, sp. zn. Cpj 34/74, [R 26/1975 civ.] Cit.: „...každý z účastníků neplatné anebo zrušené smlouvy je povinný vrátit druhému účastníkovi všechno, co na základě ní dostal. Jenom v případě, že obě dvě plnění byla peněžitá, udělá soud vzájemné zúčtování a na takovýto postup není potřebná ani vzájemná žalob, ani projev směřující k započtení.“

⁷⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 30. června 2004, sp. zn. 29 Odo 52/2002, [R 28/2006 civ.]

samotném jednání nebo písemným podáním adresovaném soudu. Kompenzační úkon učiněný v soudním řízení a zároveň jeho uplatnění žalovaným jako kompenzační námitky na svou obranu vůči nároku žalobce má vedle své hmotněprávní povahy i procesněprávní. Jinak řečeno takovýto úkon adresovaný soudu má hmotněprávní i procesní následky, neboť uplatnění kompenzačního projevu na svoji obranu je vlastně i vyjádřením kompenzační námitky. Z výše uvedeného plyne, že kompenzační námitku, jako skutkové tvrzení o kompenzačním projevu, lze rozlišit na (1) námitku započtení realizovaného mimo soudní řízení (před zahájením soudního řízení, po zahájení řízení - avšak mimo něj) a na (2) námitku započtení realizovaného ústním sdělením či písemným podáním adresovaném soudu.

Hmotněprávní úkon započtení (kompenzační úkon) lze uplatnit kdykoliv. Nicméně doba, v které byl učiněn, má vliv na existenci či neexistenci práva žalovaného uplatnit námitku započtení v řízení před soudy. Pokud kompenzační byl úkon uskutečněn až po rozhodnutí prvostupňového soudu, může být námitka započtení úspěšně uplatněná i v odvolacím řízení, viz NS ČR C 8332.⁷⁹ Naopak, bylo-li započteno již před vydáním rozhodnutí prvoinstančního soudu, nelze námitku v druhostupňovém řízení použít; měla být uplatněna již v řízení před soudem prvního stupně. Kompenzační úkon může být realizován také v exekučním řízení, poté musí být výkon rozhodnutí zastaven. Na druhé straně, byl-li samotný kompenzační úkon učiněn již před vydáním exekučního titulu, mimo exekučního řízení či samotného civilního řízení, k zastavení výkonu nedojde; námitka započtení měla být předmětem samotného nalézacího řízení („právo svědčí bdělým“).⁸⁰

Od námitky započtení je třeba však odlišovat vzájemnou žalobu. Vzájemná žaloba je na rozdíl od námitky započtení procesním „útokem“. Je uplatněním samostatného procesního nároku žalovaného, který vedle své obrany proti nároku žalobce žádá, aby mu bylo přisouzeno více, než odpovídá nároku žalobce. Vztah námitky započtení je upraven

---

⁷⁹Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. března 2010, sp. zn. 23 Cdo 2942/2009, [C 8332]. Cit.: *“Zánik žalobou uplatněné pohledávky v důsledku kompenzačního úkonu učiněného po vyhlášení (vydání) rozhodnutí soudu prvního stupně, a též samotný kompenzační projev, jsou novými skutečnostmi ve smyslu ustanovení § 205a odst. 1 písm. f) o. s. ř., neboť jde o skutečnosti, které v době rozhodnutí soudu prvního stupně neexistovaly a nemohly být tedy uplatněny. Jsou tudíž způsobilým odvolacím důvodem podle posledně citovaného ustanovení, a byly-li v odvolání uplatněny, měl k nim odvolací soud přihlídnout (srov. § 212a odst. 3 o. s. ř.), tj. bylo jeho povinností se těmito skutečnostmi zabývat.“*

⁸⁰ ŠILHÁN, J., pozn. 25, s. 1124

v ustanovení § 147 odst. 2, zákona č. 160/2015 Z. Z., Civilního sporového poriadku.⁸¹ Nicméně pokud námitka započtení, která by jinak dle zmiňovaného ustanovení byla považována za vzájemný návrh a je uplatněná v odvolacím řízení, bude bez dalšího považována jen jako námitka započtení a ne jako vzájemná žaloba, NS ČR C 8332.⁸² Odvolací řízení je založeno na principu neúplné apelace, a proto v něm žalovaný nemůže uplatnit svá práva podáním vzájemné žaloby.

Úspěšné uplatnění námítky započtení v řízení před soudem staví promlčecí dobu vzájemných pohledávek (promlčecí doba neběží); viz obecná úprava plynutí promlčecí doby upravená v ustanovení § 112 ObčZ⁸³. Staví se v rozsahu, v jakém byla pohledávka věřitele namítnuta v soudním řízení, viz R 5/2008 civ.⁸⁴

3.4 Účinek započtení, okamžik jeho vzniku

Účinek započtení je samotný zánik závazku anebo také i plnění závazku *largo sensu* (viz předchozí výklad, viz R 27/2006 Civ. Okamžik, od kterého bude tento účinek působit, je kogentně definován pro občanskoprávní i obchodněprávní úpravu závazkových vztahů v ustanovení, tzv. generální klausuli započtení § 580 ObčZ tak, že cit.: „Zánik nastane okamihom, keď sa stretli pohľadávky spôsobilé na započítanie.“

---

⁸¹ Zákon č. 160/2015 Z. z., Civilný sporový poriadok, § 147 odst. 2. Cit.: „Vzájomnou žalobou je i prejav žalovaného, ktorým proti žalobcovi uplatňuje svoju pohľadávku na započítanie, ale len ak navrhuje, aby bolo prísúdené viac, než čo, uplatnil žalobca; inak súd posudzuje taký prejav len ako prostriedok procesnej obrany žalovaného.“

⁸² Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky sp. zn. 23 Cdo 2942/2009, [C 8332]. Cit.: „Z ustanovení § 216 odst. 1 ve spojení s § 97 odst. 1 o. s. ř. pak vyplývá, že v tzv. sporném řízení, v němž je odvolací řízení založeno na principu neúplné apelace (srov. 213 odst. 5 ve spojení s § 205a a § 211a o. s. ř.), nemůže žalovaný za odvolacího řízení uplatnit svá práva proti žalobci vzájemnou žalobou. Námitku započtení však v odvolacím řízení uplatnit může; ... Vyloučení aplikace ustanovení § 98 v odvolacím řízení tedy znamená, že námitku započtení může odvolací soud považovat jen jako obranu proti žalobě (s tím, že při posouzení její důvodnosti nesmí přihlížet k nepřípustně uplatněným novým skutečnostem a důkazům), a nikoliv za vzájemnou žalobu, i kdyby v námitce žalovaný navrhoval, aby mu bylo přisouzeno více, než co požadoval žalobce.“

⁸³ Občiansky zákonník, zákon č. 40/1964. § 112. Cit.: „Ak veriteľ v premlčacej dobe uplatní právo na súde alebo u iného príslušného orgánu a v začatom konaní riadne pokračuje, premlčacia doba od tohto uplatnenia po dobu konania neplynie. To platí aj o práve, ktoré bolo právoplatne priznané a pre ktoré bol na súde alebo u iného príslušného orgánu navrhnutý výkon rozhodnutia.“

⁸⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky ze dne 31. ledna 2007, sp. zn. Cdo 874/2005, [R 5/2008]. Cit.: „...zanikla-li započtením jen část pohledávky namítnuté k započtení, staví se promlčecí doba dle § 112 obč. zák. ohledně zbývajících částí pohledávky od okamžiku vznesení kompenzační námítky až do pravomocného skončení řízení.“

3.4.1 Zánik splatných pohledávek ex-tunc

Okamžik střetu, za předpokladu, že činíme kompenzační úkon směřující k vzájemnému odpočtu pohledávek již dospělých (splatných) a samozřejmě za podmínky doručení tohoto projevu do dispoziční sféry druhé strany, je okamžikem, kdy dospěla pohledávka později splatná a je tím okamžikem, kdy kompenzační projev způsobí zánik vzájemně započítávaných pohledávek. Tedy v případě započítání pohledávek splatných je okamžik střetu odvozován od jejich splatnosti, viz R 90/2006 Civ.⁸⁵ Do doby než judikatura dovodila, že lze provést úkon směřující k započtení i proti pohledávce nesplatné se zdálo, že účinky započtení nastávají pouze **ex-tunc**.

3.4.2 Zánik pohledávek ještě nesplatných ex-nunc

Gramatické vyjádření střetu v jeho minulém tvaru, tak i samotná dikce věty druhé ustanovení § 580 ObčZ byly hlavními argumenty prof. Eliáše při obhajobě svého nesouhlasného stanoviska k tvrzení, že lze činit jednostranně kompenzační úkon proti pohledávce ještě nesplatné. Vyjádřil se, že v případě takového úkonu by okamžik střetu nastal až v budoucnosti, tedy až pohledávka, která ještě není splatná, dospěje. Tento stav by však dle jeho názoru způsoboval situaci, že ten, kdo svojí splatnou pohledávku započítává proti pohledávce ještě nesplatné, by byl nedobrovolně v prodlení do doby splatnosti pohledávky, vůči které započítává. Stejně tak by byla problematická situace žalobce – kompenzujícího, který takovouto sice již „započtenou“ (rozuměj pohledávku kompenzačním úkonem označenou k započtení, ale stále neuspokojenou pohledávku) uplatnil u soudu. Soud by musel zavázat žalovaného, aniž by mohl přihlédnout k námitce započtení; nemohl by vzít do úvahy následek, který ještě nenastal. Tyto argumenty vedly K. Eliáše k závěru, že nelze učinit jednostranný kompenzační úkon před splatností pohledávky, vůči níž je započítávání směřuje a to s ohledem na kogentní úpravu účinku započtení ex-tunc.⁸⁶

---

⁸⁵ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky, pozn. 8, cit.: „*Není pochyb o tom, že při zápočtu dospělých pohledávek je okamžikem jejich setkání okamžik splatnosti pohledávky později splatné.*“

⁸⁶ Eliáš, K. pozn. 2, s. 605. Cit.: „*Nelze je však a contrario vyložit tak, že dospělou pohledávku jednostranně proti nedospělé započíst lze, neboť tím by střet kompenzovaných pohledávek nastal až v budoucnu. Plyne to*

S učiněným závěrem nelze souhlasit. Obecná úprava, nehledě na již diskutované započtení splatné pohledávky vůči pohledávce, která není ještě splatná, umožňuje aktivně započíst i nesplatnou pohledávku, jež je k jednostrannému odpočtu vyloučena ustanovením § 581 odst. 2 věty první ObčZ, a to dohodou stran. Dále zákonná úprava vztahující se na obchodní závazkové vztahy umožňuje ve zvláštních případech aktivně započíst nesplatnou pohledávku i jednostranným úkonem, ustanovení § 359 a § 360 ObchZ (viz výklad dříve). Tedy zákon předvídá situaci střetu pohledávek, jež obě anebo, alespoň jedna není ještě splatná. A proto není možné vykládat větu druhou ustanovení § 580 ObčZ *stricto sensu*, a odvíjet okamžik střetu jen od splatnosti pohledávek. Samotná druhá věta zmiňovaného ustanovení upravuje, cit.: „*okamžik zániků započítávaných pohledávek, nic více a ani nic méně*“⁸⁷ a nelze pomocí ní vyložit situaci, kdy v době dojití kompenzačního projevu do dispoziční sféry druhé strany, alespoň jedna pohledávka není ještě splatná. Odpověď na tuto poměrně složitou právně teoretickou otázku střetu (setkání) pohledávek nesplatných dala až rozhodovací praxe soudů, zvláště pak již v této práci mnohokrát zmiňované průlomové rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky č. 90/2006 civ., cit.: „*... okamžikem setkání pohledávky splatné s pohledávkou nesplatnou (či obou pohledávek nesplatných) a tím i okamžikem jejich zániku je okamžik účinnosti právního úkonu směřujícího k započtení, tedy okamžik vzniku (účinnosti) dohody, resp. u jednostranné kompenzace okamžik dojití projevu vůle kompenzujícího druhému účastníku, neboť obě pohledávky se setkají v důsledku kompenzačního projevu účastníků (účastníka), v němž jsou k započtení postaveny proti sobě.*“ Lze tedy shrnout, že pokud předmětem započítání je alespoň jedna pohledávka, která není splatná, tak k účinku započtení dojde vždy **ex-nunc**, v okamžiku dojití kompenzačního projevu jejímu adresátu.

---

zejména z poslední věty § 580 ObčZ, která spojuje zánik započítávaných pohledávek s jejich střetem v minulé době.“

⁸⁷ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky, pozn. 8, cit.: „*Z tohoto ovšem zároveň plyne, že ustanovení § 580, věty druhé, obč. zák., upravující nic více a nic méně než okamžik zániku započítávaných pohledávek, nelze použít jako argument pro závěr, že úkon jednostranného započtení lze učinit až po splatnosti obou započítávaných pohledávek.*“

3.4.3 Zánik příslušenství pohledávky a smluvní pokuta

Na rozdíl od účinku započtení *ex-nunc* má zpětný účinek v případě vzájemného odečtu splatných pohledávek vícero „problematických“ konotací ve vztahu k příslušenství pohledávce a smluvní pokutě jako utvrzovacího instrumentu, popř. k náhradě vzniklé škody.

Zánik úroků z prodlení později splatné pohledávky. V okamžiku zániku pohledávek zápočtem zanikají zcela úroky z prodlení později splatné pohledávky. Započtením došlo zpětně k „zaplacení“ jistiny, proto pro úroky z prodlení již zde není místo.⁸⁸ V případě, že došlo k jakékoliv úhradě úroků z prodlení počítaných od doby splatnosti této pohledávky do doby kompenzačního projevu, bude se tato úhrada považovat za bezdůvodné obohacení. V případě, že doba kompenzačního projevu bude časově vzdálená od úhrady těchto úroků více než 3 roky (v obchodních vztazích 4 roky), tak toto bezdůvodné obohacení se však promlčí.⁸⁹

Zánik úroků z prodlení dříve splatné pohledávky. Úroky z prodlení váznoucí k pohledávce dříve splatné nezanikají započtením zcela; jako příslušenství zůstávají zachovány do doby střetu s pohledávkou později splatnou. V okamžiku zániku pohledávky vzájemným střetem zanikají úroky z prodlení vzniklé po době vzájemného střetu. Pokud byly tyto úroky již uhrazeny, tak pro ně platí obdobně výše uvedené.⁹⁰

Vyhnout se těmto nechtěným zpětným účinkům započtení se můžeme jen tak, že nejprve budeme započítávat na příslušenství a až poté na jistinu. Tento názor je podepřen rozhodnutím Nejvyššího soudu R 102/2010, který příslušenství označil za samostatný hmotněprávní nárok, a proto, cit. „úroky lze samostatně uznat a započíst, aniž by zároveň musela být uznána a započtena jistina, a mohou být i smluvně převedeny na jiného.“⁹¹

---

⁸⁸ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR sp. zn. 29 Odo 723/2001 ze dne 5. 11. 2001. Cit.: „Protože žádný z účastníků netvrdil (natož prokazoval), že by mezi nimi došlo k odchylné dohodě o okamžiku zániku pohledávek započtením, postupoval odvolací soud správně, když tento okamžik posuzoval podle ustanovení § 580 obč. zák. a vyložil, že žalobní pohledávka zanikla k okamžiku splatnosti pohledávky žalované na zaplacení penále, která se stala splatnou později...“.

⁸⁹ POROD, J. *Započtení v kontextu obchodních závazkových vztahů*. On-line: <http://www.prf.cuni.cz/jakub-porod-1404046062.html>, 2011

⁹⁰ ČECH, P. *Úskalí zpětného účinku započtení*. Právní rádce, 2012, č. 6

⁹¹ Rozhodnutí Nejvyššího soudu ČR ze dne 18. 8. 2009, sp. zn. 32 Cdo 2421/2009. [R 102/2010 civ.]. Cit.: „Byť jsou úroky z prodlení příslušenstvím pohledávky, neznamená to, že jsou neoddělitelně spjatý s

Zánik smluvní pokuty a nároku na náhradu škody. Občiansky zákonník smluvní pokutu definuje v ustanovení § 544 a pojímá jí jako paušalizovanou náhradu škody, jako sankční plnění za zaviněné porušení smluvní povinnosti, jehož uhrazení nezbavuje dlužníka povinnosti splnit závazek smluvní pokutou utvrzený („zajištěný“). Je zvláštní vedlejší úmluvou k závazku vzniklého z konsensuální vůle stran. Obchodný zákonník ve svém ustanovení § 324 odst. 4⁹² kogentně stanoví, že případná změna či zánik závazku nemá vliv na existenci nároku na smluvní pokutu či náhradu škody a tím relativizuje akcesoritu smluvní pokuty. Obecná úprava tuto relativizaci vyjádřenou ve zmíněném ustanovení Obchodného zákonníka *ex-verbis* neobsahuje, nicméně při absenci obecné úpravy můžeme na občanskoprávní vztahy použít analogicky úpravu speciální.⁹³ Z výše uvedené analýzy normativní úpravy je možné uzavřít, že smluvní pokuta či nárok na náhradu škody vzájemným odpočtem pohledávek z hlavního závazkového vztahu nezaniká.

3.5 Započtení jako uznání dluhu?

Na otázku zda kompenzační projev vedoucí k započtení je také uznáním dluhu, dodnes neexistuje uspokojivá odpověď. Jinak se tomu staví rozhodovací praxe soudů a jinak právní teorie. Soudy se při svém výkladu projevu vůle uchylují k formalismu a ke zbytečné rigidnosti. Nejvyšší soud České republiky konstatoval ve sporu (SR 4/2010), ve kterém byl z důvodu nedodržení předepsané formy kompenzační projev jako neplatný, a tento kompenzační projev označil za projev, ve kterém absentuje projev uznání dluhu a dovodil, že cit.: „Právní úkon směřující k započtení není současně uznáním závazku, který měl

---

pohledávkou. Jsou samostatným hmotněprávním nárokem, samostatně uplatnitelným a disponovatelným, ve vztahu k pohledávce jsou nárokem akcesorickým. Není proto správný názor, podle něhož má-li se právní úkon týkat úroků, musí se týkat pohledávky, jejímž jsou příslušenstvím.“

⁹² Obchodný zákonník, zákon č. 513/1991 Z., § 324. Cit.: „(1) Závazok zanikne, ak sa veriteľovi splní včas a riadne. (2) Závazok zaniká tiež neskorým plnením dlžníka, ibaže pred týmto plnením závazok už zanikol odstúpením veriteľa od zmluvy. (3) Ak dlžník poskytne vadné plnenie a veriteľ nemá právo odstúpiť od zmluvy alebo toto právo nevyužije, mení sa obsah závazku spôsobom, ktorý zodpovedá nárokom veriteľa vzniknutým z vадného plnenia, a závazok zaniká ich uspokojením. (4) Ustanovenia odsekov 2 a 3 sa nedotýkajú nárokov na náhradu škody a na zmluvnú pokutu.“

⁹³ ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 2. Svazek §§ 480 – 880.* Praha: Linde Praha, a. s., 2008, 2639 s. ISBN 978-80-7201-687-7. S. 1570.

*zaniknout započtením, ledaže by vůle k uznání závazku byla v právním úkonu obsažena.*⁹⁴

Ve svém odůvodnění použil pravidla výkladů právních úkonů dle ust. § 35 odst. 2 ObčZ a ust. § 266 odst. 1 – 4 ObchZ. Na tomto místě je však třeba poznamenat, že pomocí těchto pravidel lze dovodit i opačný názor. V odstavci druhém ustanovení § 35 ObčZ je stanoveno, že právní úkony je třeba vykládat především podle vůle toho, kdo právní úkon učinil a to za podmínky nerozpornosti s jazykovým projevem. Ustanovení §266 odst. 1 ObchZ toto výkladové pravidlo podtrhuje úmyslem jednatelky osoby. A proto je těžko představitelné, že kompenzující by „v dobré víře“ započítával svojí pohledávku vůči pohledávce, jejíž existenci by popíral. Znatelně anachronicky pak soudní praxe postupovala v případě právně perfektního kompenzačního projevu (viz C 4160⁹⁵) a dovodila, že částečné započtení lze považovat za uznání zbytku dluhu dle ust. § 407 odst. 3 ObchZ. Prof. Bejček dovozuje závěr, ačkoliv z rozhodovací praxe soudu lze usuzovat, že částečné započtení je uznáním zbytku dluhu a naopak neplatné započtení není ani uznáním dluhu, přesto podle něj platí, že pokud absentuje výslovné neuznání dluhu v kompenzačním projevu realizovaném „z procesní opatrnosti“, neexistuje důvod, aby adresát tento projev nechápal jako i implicitní uznání dluhu.⁹⁶

---

⁹⁴ Rozhodnutí Nejvyššího soudu České Republiky ze dne 24. Července 2007, sp. zn. 3 Cdo 3549/2007. [SR 4/2010 s. 139]. Cit.: *“Oznámení o vzájemném zápočtu pohledávek a závazků neobsahovalo žádný text, který by směřoval k uznání závazku.”*

⁹⁵ Rozsudek Nejvyššího soudu České republiky ze dne 16. 11. 2005, sp. zn. 32 Odo 901/2004, [C 4160]. Cit.: *“Účinky uznání zbytku dluhu ve smyslu § 407 odst. 3 ObchZ má i započtení pohledávky dlužníka vůči části svého závazku. Tyto účinky nastávají k okamžiku účinnosti úkonu směřujícího k započtení.”*

⁹⁶ BEJČEK, J., pozn. 4, str. 515.

4. Srovnání s českou právní úpravou jednostranného započtení

V České republice došlo v roce 2012 k rozsáhlé rekodifikaci soukromého práva. Do této doby byla občanskoprávní, obchodněprávní a úprava rodinného práva založena na stejných právních předpisech Československé socialistické republiky, popř. České a Slovenské federativní republiky, tj. zákonu č. 40/1964 Sb., občanský zákoník, zákonu č. 513/1991 Sb., obchodní zákoník a zákonu č. 94/1963 Sb., zákon o rodině. Rekodifikací došlo k odstranění dualismu úpravy závazkového práva. Obchodní zákoník byl zrušen a jeho úprava obchodních závazkových vztahů (část třetí ObchZ) byla inkorporována do nového občanského zákoníku zákonu č. 89/2012 Sb. Část první a část druhá zrušeného Obchodního zákoníku se stala východiskem pro novou kodifikaci korporátního práva upravenou zákonem č. 90/2012 Sb. o obchodních společnostech a družstvech (zákon o obchodních korporacích). Stejně tak byl zrušen zákon o rodině a předmět úpravy se včlenil do zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku.

4.1 Kontinuita právní úpravy

Současná normativní úprava započtení v zákoně č. 89/2012 Sb., vyjádřená v ustanoveních § 1982 až § 1191, je souhrnem předchozí úpravy občanskoprávní a obchodněprávní a také dosažené úrovně rozhodovací praxe. Jako taková je shodná s předchozí „dualistickou“ úpravou; zachovává základní předpoklady započtení, způsob realizace i samotné účinky *ex-tunc*. Samotné legislativní vyjádření je „popisnější“ a snaží se být obsahově exaktnější a doplňuje do textu pravidla, které v předchozí úpravě nebyly exaktně vyjádřeny, ale vyplývaly z textu *ipso facto* (např., že „*se obě pohledávky ruší v rozsahu, v jakém se kryjí*“). Rozdíly nejsou rozsáhlé, souvisí s inkorporací přílehlé judikatury či naopak odmítnutím této judikatury. Kvantitativně je však těchto změn nemálo. Konkrétně úprava staví na jisto dříve sporný (v naší práci obšírně diskutovaný) aspekt započtení proti pohledávce, jež ještě není splatná, včetně související splnitelnosti dluhu z takovéto pohledávky. Na druhé straně však vytváří nové nejasnosti („nejistou a neurčitou“ pohledávku, viz ust. § 1987 zák. č. 89/2012 Sb.), jež bude muset klasifikovat až nová rozhodovací praxe. Někdy také

absentuje „přesnost“ legislativního textu, která opět přináší nejednoznačnost výkladu pravidel ustanovených zákonodárcem.

4.2 Rozsah inkorporace předchozí úpravy

Generální klausule započtení je legislativně vyjádřená ve dvou odstavcích ustanovení § 1982 OZ⁹⁷. První odstavec shodně s předchozí úpravou definuje základní předpoklady započtení a nově, inspirován návrhem společného referenčního rámce DCFR, stanovuje dvě podmínky, kdy lze přistoupit ke kompenzačnímu úkonu, který nazývá prohlášením. První podmínka je dospělost aktivně započítávané pohledávky a jako taková je vlastně duplicitou podmínky započitatelnosti - uplatnitelnosti pohledávky u soudu vyjádřené v § 1987 OZ. Druhou podmínkou je tzv. splnitelnost dluhu u pasivně započítávané pohledávky. Druhý odstavec generální klausule pak definuje rozsah, způsob a okamžik účinku zániku započítávaných pohledávek. Nově normuje případ, kdy se pohledávky nekryjí zcela; stanovuje pořadí, ve kterém se jednotlivé součásti pohledávky odečtou: stejně jako při splnění, není-li dohody, nejdříve na náklady vzniklé s uplatněním pohledávky, pak na úroky z prodlení a na úroky a poté až na jistinu. K splnitelnosti dluhu a k účinkům započtení podrobněji v kapitole „4.3 Dílčí změny“.

Z předchozí obchodněprávní úpravy přebírá nový občanský zákoník pravidla několika ustanovení: ust. § 361 ObchZ o započítávání peněžních prostředků uložených na účtu na úhradu vzájemné pohledávky ze smlouvy o účtu (ust. § 1985 OZ), ust. § 363 ObchZ o započtení pohledávky, jež byla postupně převedena na několik osob (ust. § 1986 OZ), ust. § 358 ObchZ věty druhé o relativizaci nedovolenosti k započítání pohledávek promlčených (ust. § 1989 odst. 1 OZ), ust. § 360 ObchZ o výjimce z podmínky dospělosti pro aktivně započítávanou pohledávku, pro případ, že její splatnost věřitel odsunul na žádost dlužníka, když nově *ex-verbis* vyjadřuje, že tato výjimka je samozřejmě možná až po uplynutí doby určené pro předchozí splatnost pohledávky (ust. § 1989 odst. 2), ust. § 364 ObchZ

---

⁹⁷ Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník. § 1982 Cit. (1) *Dluží-li si strany vzájemné plnění stejného druhu, může každá z nich prohlásit vůči druhé straně, že svojí pohledávku započítává proti pohledávce druhé strany. K započtení lze přistoupit, jakmile straně vznikne právo požadovat uspokojení vlastní pohledávky a plnit svůj vlastní dluh.* (2) *Započtením se pohledávky ruší v rozsahu, v jakém se vzájemně kryjí; nekryjí-li se zcela, započte se pohledávka obdobně jako při splnění. Tyto účinky nastávají k okamžiku, kdy se obě pohledávky staly způsobilými k započtení.*

započítání dohodou stran, kdy nad rámec předchozí úpravy lze touto dohodou zhojit všechny podmínky kompenzability, včetně vzájemnosti, vyjma však zákazu započtení vůči pohledávce na výživné pro nezletilého (ust. § 1991 OZ).

Naopak na rozdíl od předchozí obchodněprávní úpravy nepřevzal úpravu pro započtení pohledávek, které znějí na různé měny (ust. § 362 ObchZ). Nicméně lze konstatovat, že zhojit podmínku plnění stejného druhu jejich vzájemnou konvertibilitou bude možné i bez výslovné právní úpravy. Dále nepřevzal ani relativizaci zákazu započtení pohledávky nesplatné vůči dlužníkovi, který není schopen plnit své peněžité závazky (ust. § 359 ObchZ). Tímto dal přednost speciální úpravě zákonem č. 182/2006 Sb. o úpadku a způsobech jeho řešení (insolvenční zákon).

Z předchozí občanskoprávní úpravy přebírá systém dovolenosti (přípustnosti) pohledávek k vzájemnému odečtu na aktivně a pasivně započítávané pohledávky, ne již však původní taxativní enumeraci.

V taxativním výčtu pohledávek, vůči kterým není možné započtení provést, již nejsou uvedeny pohledávky, jež nelze postihnout výkonem rozhodnutí. Z pohledávek k těmto podobným nová úprava výslovně zmiňuje pouze pohledávku ze závislé činnosti ve výši větší, než činí její polovina a pohledávce výživného pro nezletilého, který není plně svéprávný. Výslovná úprava zániku závazků vzniklých ze závislé činnosti jejich vzájemným odpočtem je reakcí na liberální úpravu pracovního práva v České republice. Nálezem Ústavního soudu České republiky ÚS Pl ÚS 82/06 byl zákoník práce odepřen jeho statut „jakési kvazi“ obecné úpravy soukromého práva v oblasti pracovních vztahů. Princip delegace k obecné úpravě již nemohl být zákoníkem práce uplatňován a byl nahrazen principem subsidiarity. Ten v současném širokém pojetí velmi výrazně propojuje obecnou úpravu s úpravou speciální a umožňuje tím využití mnoha institutů obecné úpravy i v pracovněprávních vztazích, např. institutu započítávání vzájemných nároků vzniklých při výkonu závislé práce.

Z původního taxativního výčtu pohledávek, jež nelze k započítání použít (aktivně započítávané pohledávky), převzala nová úprava pouze pohledávky, které nelze uplatnit u soudu, pohledávky promlčené v době jejich způsobilosti k započtení a nesplatné pohledávky. Nepřevzal úpravu zákazu k započítání pohledávek z vkladů. Vkladní knížky se

dle nové občanské úpravy řídí pravidly o účtech; vkladní knížka je potvrzením o uložení peněžních prostředků na účet. U pohledávek z vkladních knížek, tak lze aplikovat úpravu o započítávání peněžních prostředků uložených na účtu na úhradu vzájemné pohledávky ze smlouvy o účtu § 1985 OZ. Nově vyloučil ze započítání pohledávky „nejisté a neurčité“ (blíže v kapitole 4.3.4).

4.3 Dílčí koncepční změny

Občanský zákoník (zákon č. 89/2012 Sb.) přináší kromě dílčích změn zmíněných v předchozí kapitole, které jsou podmíněny buď nepřevzetím či naopak doplněním předchozí úpravy i změny, jež jsou koncepčního charakteru. Jsou jimi: již zmiňovaná podmínka splnitelnosti pro pasivně započítávanou pohledávku, která musí být dovršena dříve, než je možné přistoupit k realizaci započtení, nepřípustnost doložek času a podmínek v kompenzačním úkonu, odlišná koncepce přiřazení okamžiku účinku započtení, jiná úprava započítávání při solidárních závazcích a zcela nové pravidlo pro náhradu škody vzniklé ze započtení.

4.3.1 Splnitelnost

*Nejvýraznější změnou v úpravě je legislativní vyjádření možnosti započtení proti pohledávce, která „sice“ není ještě splatná, ale je „již“ splnitelná. Zákonodárce proto stanovil novou podmínku pro samotnou realizaci započtení, tzv. podmínku splnitelnosti dluhu, která platí právě pro pasivně započítávanou pohledávku. Tato změna nachází své vyjádření v druhé větě ustanovení § 1982 odst. 1⁹⁸ OZ *in fine*; dříve než strana přistoupí k započtení, musí jí svědčit „právo plnit svůj vlastní dluh“, jinak řečeno, dluh, vůči kterému chce započítávat, musí být již splnitelný.*

Splnitelnost vyjadřuje dobu k plnění, která je dána úsekem času k plnění, kdy v rámci tohoto úseku dlužník může plnit a na konci už musí. Tento časový úsek je časovým

---

⁹⁸ Zákon č. 89/2012 Sb. občanský zákoník. Cit.: § 1982 odst. 1. „K započtení lze přistoupit, jakmile straně vznikne právo požadovat uspokojení vlastní pohledávky a plnit svůj vlastní dluh.“

rozmezím vymezeným vznikem splnitelnosti na straně jedné (začíná čas plnění) a na straně druhé dospělosti dluhu či pohledávky (končí čas plnění). Oprávnění dlužníka plnit svůj dluh je vyjádřením toho, že čas plnění je určen v jeho prospěch (viz. ust. § 342 odst. 2 ObchZ). „Právo plnit svůj vlastní dluh“ je *ipso facto* vyjádřením požadavku splnitelnosti dluhu vázoucím k pasivně započítávané pohledávce.

„Právo na uspokojení vlastní pohledávky“, druhá věta ustanovení § 1982 odst. 1 OZ *in principio*, je pak dle Josefa Šilhána (Občanský zákoník, komentář)⁹⁹ vyjádřením požadavku na dospělost aktivně započítávané pohledávky. Nicméně gramatickým a především pak systematickým výkladem nelze toto ustanovení takto *stricto sensu* vyložit. V širším pojetí „Právo na uspokojení vlastní pohledávky“ může znamenat, že u aktivně započítávané pohledávky postačí, že čas plnění je sjednán ve prospěch věřitele této pohledávky a věřitel tohoto práva využil a svým úkonem aktivoval splnitelnost (popř. splatnost) dluhu z této jeho pohledávky (viz. § 342 odst. 3 ObchZ). Tento širší výklad přináší však i další otázky, na které není možné jednoznačně (jednoduše) odpovědět, např. zda kompenzační úkon věřitele sám o sobě může být i úkonem, jež aktivuje splnitelnost závazku jeho dlužníka, který je pak povinen plnit svému věřiteli bezodkladně. Pokud ano, je pohledávka věřitele v době dojití kompenzačního projevu do sféry dlužníka s poukazem na bezodkladnost dlužníkovy povinnosti již splatná a splňuje tak zákonný požadavek na její uplatnitelnost u soudu? Tento širší výklad lze stipulovat analogií k započtení nedospělé pohledávky, jež její splatnost odsunul věřitel na žádost dlužníka (§ 1989 odst. 2 OZ, původně v ust. § 360 ObchZ). Zákonodárce pro tento případ dává pravidlo, že takto sjednaná úleva dlužníku, nemůže jít věřiteli k tíži, a stejně tak jako v případě sjednání splatnosti ve prospěch věřitele (ust. § 1962 odst. 3 OZ, původně v ust. § 342 ObchZ), může předčasně požadovat její uspokojení. Podobně i původní principy evropského smluvního práva (PECL, příloha č. 3)¹⁰⁰ nevystavely podmínky započtení na splatnosti započítávaných pohledávek, nýbrž pouze na možnosti toho, kdo započtení činí, plnit jeho závazek a

⁹⁹ ŠILHÁN, J., pozn. 25, s. 1114. ISBN 978-80-7400-535-0. Cit. „Pokud jde o splatnost, je v § 1982 odst. 1 zmíněna výslovně. Je nicméně již přirozenou součástí požadavku uplatnitelnosti u soudu. Nesplatné pohledávky se u soudu domáhat nelze.“

¹⁰⁰ Ole, H., Beale, H. Principles of European Contract Law, Parts I and II, prepared by the Commission on European Contract Law. Kluwer Law International, 1999, s. 610. ISBN 978-9-04111-305-4. Article 13:101 Requirement for Set-Off, cit.: „If two parties owe each other obligations of the same kind, either party may set off that party's right to performance ("claim") against the other party's claim, if and to the extent that, at the time of set-off, the first party: (a) is entitled to effect performance; and (b) may demand the other party's performance.“

požadovat plnění po druhé straně. Úvahy a odpovědi na tyto položené otázky by však přesahovaly rozsah této práce. Pro zjednodušení, dále v této práci, k této navržené diskuzi nebude přihlíženo.

Je však třeba zdůraznit, že legislativní dikce ust. § 1982 odst. 1 věty druhé OZ má širší přesah než je jen samotné normování podmínky realizace započtení. Je i vyjádřením, potažmo utvrzením, ne vždy jednoznačné a konzistentní judikatury, že institut započtení je shodně jako splnění způsobem zániku závazku s uspokojení věřitele (*cum satisfactione creditoris*) a započtení tedy může splnění nahradit.¹⁰¹ Námi diskutované a rozporované stanovisko Nejvyššího soudu České republiky vyjádřené v rozhodnutí R 90/2006, cit.: „Započtení pohledávek nelze považovat, jak se mnohdy děje, za nějaký způsob či formu splnění dluhu, nýbrž za způsob zániku nesplněného závazku, ... a proto právní úpravu splnění dluhu (závazku) nelze ani analogicky použít na započtení pohledávek.“, se ve světle nové normativní dikce stává neaplikovatelným. Zákonodárce zde napravuje rozhodovací praxi, která dosáhla stavu, kdy touto judikaturou stanovená pravidla neopodstatněně ignorovala subjektivní potřeby regulovaných (např. námi vzpomínaná svízelná situace bank, atd.). Proto odstavec první ust. § 1982 OZ ve svém vyjádření využívá analogie k samotnému institutu splnění, respektive institutu času plnění a odstavec druhý tohoto generálního ustanovení dokonce výslovně na splnění odkazuje, když pro případ, že se pohledávky nekryjí zcela, stanovuje, že se pohledávka započte stejně jako při splnění.

4.3.2 Okamžik zániku pohledávek

Splnitelnost je nejvýraznější změnou v obecné úpravě započítání. Tou nejpodstatnější změnou je však přiřazení okamžiku účinku zániku (samotná legislativní dikce používá namísto pojmu *zániku*, pojem „se ruší“) kompenzujících se pohledávek již **k okamžiku vzniku způsobilosti k započtení** u pohledávky, u které byly splněny podmínky kompenzability později, a ne jejich střetu, tj. k okamžiku dospělosti pohledávky později splatné. Zákonodárce okamžik vzniku legislativně vyjadřuje „*staly se způsobilými*“.¹⁰²

¹⁰¹ HANDLAR, J. *Nový občanský zákoník – nenaplněná východiska*. Brno. Právní rozhledy 23/2010. s. 844

¹⁰² Zákon č. 89/2012 Sb. Občanský zákoník, § 1982 odst. 2, pozn. 97, Cit.: „... Tyto účinky nastávají k okamžiku, kdy se obě pohledávky staly způsobilými k započtení.“

Změna kritéria pro okamžik zániku pohledávek způsobuje, dle názoru uvedeného v komentáři k občanskému zákoníku¹⁰³, že účinky započtení nastávají **výhradně ex-tunc**, na rozdíl od předchozího stavu, kdy alespoň pro případ započítání nesplatné pohledávky nastávaly *ex-nunc*, tj. v okamžiku dojití kompenzačního úkonu do dispoziční sféry jeho adresáta. Autor komentáře Josef Šilhán to zdůvodňuje argumentem, že doba vzniku způsobilosti pohledávky „z povahy věci“ vždy předchází okamžiku realizace započtení, tedy příslušnému úkonu (kompenzačnímu úkonu, kompenzační námitce), který samotný odečet k započtení způsobilých pohledávek aktivuje. Dosavadní judikatura, která při započtení nesplatné pohledávky dovodila účinek započtení *ex-nunc* k okamžiku dojití do dispoziční sféry adresáta kompenzačního úkonu, je proto dle autora komentáře k občanskému zákoníku již nepoužitelná. S tímto názorem však nelze souhlasit a to minimálně pro případ, že se započítává pohledávka nesplatná na základě výjimky z požadavku na její dospělost v případě, že její splatnost věřitel odsunul na žádost dlužníka, anebo se započítává na základě dohody obou stran. Stejně tak hovoří o této výjimce i důvodová zpráva k občanskému zákoníku.¹⁰⁴

Samotný okamžik zániku kompenzujících se pohledávek bude variovat pro případ, že u jedné pohledávky bude předpokladem k realizaci započtení právo jí splnit a u druhé její splatnost anebo, že předpokladem k realizaci započtení bude až dospělost obou pohledávek: (1) k okamžiku splatnosti pohledávky, kterou je započítáváno (aktivně započitatelná pohledávka) anebo (2) k okamžiku splnitelnosti pohledávky vůči, které započítávání směřuje (pasivně započitatelná pohledávka), a to podle toho, který z těchto okamžiků nastal později; ledaže nebyl splněn jiný nutný předpoklad kompenzanzability (vzájemnost, druh plnění, nejistota a neurčitost, jiná změna završující způsobilost

---

¹⁰³ ŠILHÁN, J., pozn. 25, s. 1114, citace: „S ohledem na provedenou změnu úpravy nelze v otázce okamžiku účinků započtení navázat ani na předchozí judikaturu, která při započítávání nesplatných pohledávek spojovala účinky s okamžikem účinnosti právního jednání (v tehdejší pojetí právního úkonu), které působí započtení. Pro takové závěry není jakékoliv místo. Rozhodný okamžik „způsobilosti“ k započtení z povahy věci vždy musí předcházet okamžiku, kdy je proveden příslušný úkon, který tuto způsobilost aktivuje a skutečně započtení provádí. Bylo by snad jedině nutno mezi předpoklady „způsobilosti“ zařadit i samotný započítací úkon (prohlášení vůči druhé straně či dohodu), což by ovšem bylo zcela absurdní. Pak by zpětné účinky nenastávaly nikdy, neboť započítací úkon by byl vždy tím posledním z předpokladů, který se naplnil. Normativní smysl by ztratil i § 1989 odst. 1.“

¹⁰⁴ Důvodová zpráva k zákonu č. 80/2012 Sb, pozn. 20, s. 466, cit.: „... k zániku započítávaných pohledávek dochází - v tom rozsahu, v jakém se kryjí - zpětně k okamžiku, kdy se pohledávky staly započítatelnými. Navrhuje se však připustit výjimka pro případ, kdy věřitel odložil dlužníkovi čas plnění na jeho žádost a bezúplatně“.

k započtení), pak až (3) dovršením tohoto předpokladu. Např. dodatečně dojde k splnění podmínky vzájemnosti postoupením pohledávky atd.¹⁰⁵

Otázkou však zůstává, zda lze bezvýhradně souhlasit s výše zmiňovaným předpokladem, že „z povahy věci“ plyne, že se pohledávky staly způsobilými k započtení již před kompenzačním úkonem a tak se ruší *ex-tunc*. Proč je to počátek doby, jež byl dán k plnění a ne konec této doby, ve které dluh (pohledávka) dospěje nebo i jiný okamžik? Splnitelnost vyjadřuje čas plnění, který je dán časovým úsekem, kdy v rámci tohoto úseku dlužník může plnit a na konci už musí. Tento časový úsek je časovým rozmezím vymezeným vznikem splnitelnosti na straně jedné a na straně druhé dospělosti dluhu či pohledávky. Důvodová zpráva k občanskému zákoníku stanovuje, že započítávat lze pohledávky, které jsou již splatné, ne splnitelné.¹⁰⁶ Tomuto požadavku odpovídá i skutečnost, že splnitelný dluh se stane způsobilým k započtení až po uplatnění dlužníkovy práva plnit svůj dluh, tedy jeho „zesplatněním“; za takového uplatnění práva lze pak považovat i samotný kompenzační úkon dlužníka. Tomuto výkladu odpovídá i legislativní formulace požadavku na splnitelnost dluhu uvedená v generální klauzuli započtení; splnitelnost dluhu je podmínka vztažená ke kompenzačnímu úkonu a ne k započitatelnosti pohledávek. Prizmatem tohoto je okamžik zániku pohledávek určený vznikem jejich způsobilosti k započtení okamžikem, kdy se pohledávky staly dospělými, resp. kdy dospěla pohledávka později splatná. Potom již nelze uvažovat v případě realizace započtení splatné pohledávky vůči dluhu, jež není ještě dospělý, ale je už splnitelný, že účinky započtení nastávají *ex-tunc*, ale naopak **ex-nunc**, od doby dojití kompenzačního úkonu do dispoziční sféry jeho adresáta, kdy se stane splnitelný dluh splatným. Účinky započtení *ex-tunc* v okamžiku střetu pohledávek nastávají jen v případě, kdy strana přistupuje k započtení v době, kdy pohledávky, které chce vzájemně odečíst, jsou již dospělé anebo v případě promlčených pohledávek, které musely být *ipso facto* v době střetu již dospělými. Předchozí výklad sice odpovídá vůli zákonodárce vyjádřené v důvodové zprávě k novému Občanskému zákoníku ohledně podmínky splatnosti pohledávek, ale na druhé straně je v rozporu s jeho stanoviskem, že započítávané pohledávky zanikají výhradně *ex-*

---

¹⁰⁵ ŠILHÁN, J., pozn. 25, s. 1114

¹⁰⁶ Důvodová zpráva k zákonu č. 80/2012 Sb, pozn. 20, s. 466, Cit.: „Ve shodě se všemi evropskými úpravami i s tradicí římského práva se vychází z pojetí, že k jednostrannému započtení lze přistoupit jen při střetu splatných pohledávek...“

tunc. Citovaný komentář k ustanovení § 1982 Občanského zákoníku Josefa Šilhána nebo i autorský text Jiřího Handlara¹⁰⁷ je v otázce účinku započtení s důvodovou zprávou k OZ ve shodě v tom rozsahu, že dovozuje souladně s důvodovou zprávou účinky výhradně *extunc*, ale na druhé straně ignoruje požadavek zákonodárce ohledně podmínky k přistoupení ke kompenzačnímu úkonu ve zprávě vyjádřeném tak, že „k jednostrannému započtení lze přistoupit jen při střetu splatných pohledávek....“, viz pozn. 106.

Trvání na dosavadní koncepci zpětného účinku započtení však neodstraní „negativní konotace“, o kterých bylo pojednáváno v kapitole 3.3. Skutečnost, že zpětné účinky započtení dopadají i na příslušenství k pohledávce, může dlužník využít a zvolit si zda bude započítávat nejprve na úroky a až poté na jistinu a zabránit, tak zániku příslušenství společně se zánikem pohledávky. Problémem je to především tam, kde úroky z prodlení se blíží samotné jistině. Stejně tak je tomu u smluvní pokuty. Věřitel může počkat a neprovést zápočet na splatnou pohledávku hned poté, co tak učinit může, nýbrž může setrvávat až do okamžiku, kdy mu vznikne nárok na smluvní pokutu, vůči které pak provede samotné započtení. Nejvyšší soud takovouto praxi akceptoval za předpokladu, kdy každá strana má možnost započtení provést první a je její chybou, že jí ta druhá strana „předběhne“. Avšak ani v těchto případech nelze vyloučit, že by toto jednání nebylo považováno za zjevné zneužití práva.¹⁰⁸ Zpětné účinky v obecnosti jsou právně nežádoucím jevem a zákonodárci by prizmatem principu právní jistoty měli legislativně dbát na to, aby účinkům právních úkonů prisuzovali zpětný účinek jen výjimečně. I v samotných principech UNIDROIT, PECL i DFCR je počítáno s účinkem započtení *ex-nunc*, tedy k okamžiku perfektnosti právního úkonu směřujícího k započtení. Lze tedy shrnout, že je škodou, že nová česká občanskoprávní úprava tyto principy nereflektuje, popř. exaktně nevyjadřuje.

4.3.3 Nepřípustnost podmínek a doložek času

Jedná se o problematickou novinku v úpravě započtení. Normativní vyjádření nachází v kogentním ustanovení § 1983 OZ „*K prohlášení o započtení pod podmínkou času nebo*

---

¹⁰⁷ HANDLAR, J., pozn. 101, s. 844.

¹⁰⁸ ŠILHÁN, J., pozn. 25, s. 1128.

s doložením času se nepřihlíží.“ Kompenzační úkon, který by měnil zákonný režim časových účinků započtení, není přípustný; s výjimkou počátku účinku, nelze takový jiný časový režim ani sjednat. Avšak takováto dohodnutá změna počátku účinnosti musí být sjednána ve smlouvě a ne v samotné kompenzační dohodě. Stejně jak kompenzační úkon nemůže měnit časové účinky, tak nemůže klást ani rozvazovací a odkládací podmínku; to patrně z důvodu, že nejisté podmínky zavádějí neúměrnou míru nejistoty, která je pro institut započtení obecně neakceptovatelná. Zákaz rozvazovací podmínky vychází z nutnosti zamezení pozdějšímu „obživnutí“ zaniklých pohledávek. Sankcí je pak zdánlivost celého kompenzačního úkonu, ne jenom podmínky, či doložení času. Nicméně v případě odkládací podmínky, která je určena adresátu kompenzačního úkonu a nikterak jeho právní postavení nezhoršuje, ba naopak vychází mu vstříc, dispozitivnost tohoto ustanovení lze pravděpodobně připustit.¹⁰⁹

4.3.4 Pohledávka nejistá a neurčitá

V ustanovení § 1987 odst. 2 OZ¹¹⁰ jsou vyloučeny ze započtení pohledávky nejisté nebo neurčité. Zákonodárce tak zavádí legislativně nové právní pojmy a to bez jejich exaktního vymezení. Civilní teorie, soudní praxe tento pojem nikterak nevykládá. Dokonce ani důvodová zpráva k zákonu neumožňuje tyto pojmy objektivizovat. Bude to nejspíše až soudní praxe, která těmto pojmům dá právní obsah. Šilhán v komentáři k novému občanskému zákoníku konstatuje, že úmyslem zákonodárce bylo zamezení pochybnosti o důležitých parametrech pohledávky, kterými jsou především její samotná existence, výše, splatnost, předmět plnění či samotné subjekty, vycházejíc pravděpodobně z komentáře k čl. III – 6:103 DCFR, viz pozn. 117. Na základě těchto kritérií, pak požadavku zákona nevyhoví především (1) pohledávky z alternativních závazků (dokud ještě nebyla provedena volba), (2) pohledávky, jež jsou předmětem sporu stran: a) např. sporná je výše škody způsobené škůdcem b) sporné je, kdo škodu způsobil c) byla zjevně oprávněně

---

¹⁰⁹ ŠILHÁN, J., pozn. 25, s. 1132.

¹¹⁰ Občanský zákoník. Zákon č. 89/2012 Sb. § 1987 odst. 2. Cit.: *“Pohledávka nejistá nebo neurčitá k započtení způsobilá není.”*

vznesená námitka neúčinnosti či neplatnosti d) byl vznesen návrh na soudní moderaci e) protistrana popírá samotnou existenci pohledávky.¹¹¹

Legislativní dikce ustanovení § 1987 sice vylučuje ze započtení aktivně i pasivně započítávané pohledávky, avšak u pasivně započítávaných pohledávek se může uplatnit princip obecného požadavku na nezhoršení právního či ekonomického postavení adresáta jednostranného úkonu; a proto započtení vůči pohledávce, která je postižena vadou určitosti, je možné, neboť to nemůže být nikdy na újmu této protistrany; započítávající strana dobrovolně uspokojuje dluh, který uspokojovat nemusí.

4.3.5 Solidární závazky

Pasivní a aktivní solidarita jsou nově vedle postoupení, vymáhání pohledávky postupitelem na účet postupníka, a uplatnění ručitelových námitek a námitek toho, kdo převzal dluh, dalšími výjimkami z požadavků na vzájemnost pohledávek při kompenzaci jednostranným úkonem. Ustanovení § 1984 Odst. 1. OZ solidárnímu dlužníku stanovuje nové pravidlo, cit.: *„Dluží-li dlužník společně a nerozdílně, může proti věřiteli započíst pohledávku svého spoludlužníka (za ním) jen do výše podílu spoludlužníka na jeho dluhu.“*, ledaže by pohledávka spoludlužníka byla solidární ve vztahu k ostatním spoludlužníkům, jako spoluvěřitelům této pohledávky, poté platí, že jí může započíst celou. Touto problematickou úpravou se do vztahu k věřiteli promítají i vnitřní vztahy spoludlužníků, o kterých nicméně nemusí být věřitel ani seznámen. Podobně tak, dle pravidla definovaného v odstavci druhém zmiňovaného ustanovení, může *„dlužník věřitelů oprávněných společně a nerozdílně vůči některému ze spoluvěřitelů započíst to, co mu spoluvěřitel dluží, (avšak) jen do výše jeho podílu na společné pohledávce.“* Přestože dikce tohoto ustanovení nerozlišuje situaci před a po vykonání práva předstihu, tak právo dlužníka je touto skutečností modifikováno. Před vykonáním předstihu může dlužník v rozsahu odpovídajícím podílu spoluvěřitele započíst své způsobilé pohledávky vůči

---

¹¹¹ ŠILHÁN, J., pozn. 25, s. 1141.

kterémukoliv z nich. V případě, že některý ze spoluvěřitelů již předstih vykonal, může započíst dlužník své způsobilé pohledávky jen vůči němu.¹¹²

4.3.6 Náhrada škody ze započtení

Ustanovení § 1990 OZ¹¹³ věta první výslovně normuje, že mezi podmínky právně perfektního započtení, nepatří shoda místa plnění. Tato věta první není, jak by se na první pohled zdálo, redundantní ke generální klauzuli započtení, která *ipso facto* svojí dikcí pro stejnorodost pohledávek nevyžaduje shodné splniště (stejně tak ani čas plnění), ale uvozuje pravidlo o náhradě škody vzniklé v souvislosti s kompenzací vzájemných pohledávek, jež nedisponují shodou jejich míst plnění. Jedná se o speciální úpravu škody vzniklé jen tím, že v důsledku jinak právně perfektního započtení nemohla strana v rozporu se smlouvou plnění na určeném místě získat, nebo je na určeném místě nemohla plnit.

---

¹¹² ŠILHÁN, J., pozn. 25, s. 1135.

¹¹³ Občanský zákoník, zákon č. 89/2012 Sb. § 1990. Cit.: „ Má-li být každá pohledávka uspokojena v jiném místě, nebrání to započtení, ale strana, vůči níž bylo takto započteno, má právo na náhradu škody vzniklé jí tím, že plnění na určitém místě nezíská, nebo že na určeném místě nemůže plnit.“

5. Srovnání s návrhem společného referenčního rámce DCFR

Snaha Evropské unie unifikovat a kodifikovat úpravu občanského práva jednotlivých členských států do podoby jednotného zákona, rozumějme nařízení, byla vždy již předem odkázána na neúspěch. A to především z toho důvodu, že soukromoprávní úprava společenských vztahů je nejen pouhým normativním vyjádřením pravidel chování osob ve vnějším světě té či oné společnosti, ale je také vyjádřením samotné identity a suverenity této společnosti v majetkových vztazích. Pravidla chování jsou tak utvářena prizmatem jejího historického, společenského a v neposlední řadě i ekonomického vývoje. Evropská unie je společenstvím států, které se vzdaly části své suverenity ve prospěch celku. Tuto svoji suverenitu předaly orgánům Evropské unie v důležitých oblastech veřejného práva (celní unie, měnová politika, společná obchodní politika, ochrana mořských biologických zdrojů a hospodářská soutěž atd.) na zajištění cílů evropského společenství a Unii v těchto oblastech udělili výlučnou pravomoc. Suverenita úpravy soukromoprávních společenských vztahů vyjadřuje *in concreto* rozmanitost evropského společenství a předaná suverenita pak její jednotu; v souladu s motem Evropské unie „jednota v rozmanitosti“.

5.1 Obecně o DCFR

Nelze však pominout skutečnost, že soukromoprávní vztahy mají vždy i přes hraniční rozměr. Proto bylo nutné v rámci Evropské unie stanovit alespoň základní principy, definice a modely pravidel evropského soukromého práva. K tomuto účelu „studijní skupina pro evropský občanský zákoník“ společně s „výzkumnou skupinou pro soukromé právo“ vytvořila „Návrh společného referenčního rámce“ (Draft Common Frame of Reference – DCFR¹¹⁴). Tento dokument má být pomůckou, návodem, doporučením ke změnám *lege de ferenda* jednotlivých členských úprav a tak vlastně i samotným nedirektivním prostředkem k harmonizaci občanskoprávních úprav členských států. Co se týče úpravy závazkového práva tohoto tzv. evropského občanského zákoníku, tak návrh

---

¹¹⁴ BAR, Ch., CLIVE, E. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (DCFR) Outline Edition*. München: European law publishers, GmbH, 2009. ISBN 978-3-86653-097-3.

vychází z původní revidované verze dokumentu „Principy Evropského smluvního práva“ (Principles of European Contract Law - PECL¹¹⁵).

5.2 Institut započtení

Započtení v DCFR je upraveno v části třetí, kapitole šesté, v člancích 101 až 108 (příloha č. 1). Systematika normativního textu je poněkud odlišná od slovenské úpravy započtení. Pro přehlednost a především z důvodu komparatistiky je níže provedená analýza úpravy dle DCFR sestavena do podoby, která lépe odpovídá národnímu normativnímu přístupu k institutu započtení.

Generální klauzule započtení. Samotný obsah institutu započtení, jeho rozsah a účinky jsou definovány v úvodním článku III. – 6:101 odst. 1, cit.: “Započítáním se rozumí proces, kterým může osoba uplatnit nárok na plnění mající vůči jiné osobě k úplnému nebo částečnému umoření svého závazku vůči ní.” V odst. 2 je uveden zákaz užití této úpravy započtení v případě insolvence. Česká občanskoprávní úprava na rozdíl od slovenské úpravy již neupravuje výjimku z požadavku na dospělost aktivně započítávané pohledávky pro případ platební neschopnosti dlužníka a problematiku započitatelnosti pohledávek vůči pohledávkám insolventního dlužníka přenechala speciální úpravě. Nicméně shodně se slovenskou úpravou obecný institut započtení pro případ insolvence nevylučuje. Normativní požadavek DCFR se nejeví být racionální, neboť není důvodu, aby obecné principy a podmínky započtení nebyly poplatné pro široký okruh soukromoprávních majetkových vztahů, včetně vztahů týkající se insolvence osob.

Obecné podmínky kompenzability. Obecnými požadavky započtení jsou existence a vzájemnost pohledávek znějící na plnění stejného druhu, čl. III. – 6:102 DCFR¹¹⁶. K započtení lze přistoupit, jestliže to nevylučuje dohoda stran, čl. III. – 6:108 (a).¹¹⁷

---

¹¹⁵ Ole, H., Beale, H., pozn. 100.

¹¹⁶ BAR, Ch., CLIVE, E., pozn. 114, Chapter 6. Set-off. III. – 6:102. Cit.: „If two parties owe each other obligations of the same kind, either party may set off that party's right against the other party's right, if and to the extent that, at the time of set-off: (a) the performance of the first party is due or, even if it is not due, the first party can oblige the other party to accept performance; (b) the performance of the other party is due; and (c) each party has authority to dispose of that party's right for the purpose of the set-off.”

Podmínky pasivní kompenzability. Obecně je požadováno, aby pohledávka, vůči níž je započítáváno, byla splatná; postačí však, když dlužník z této pohledávky má právo umořit svůj dluh, tzn., má splnitelný dluh; čl. III – 6:102 (a) DCFR. Slovenská úprava dle ObčZ a ObchZ formuluje tento princip obdobně, když umožňuje započíst proti pohledávce nesplátne a zároveň zná i princip dluhu, jež je sjednán ve prospěch dlužníka – dluh splnitelný i před splatností pohledávky. Nicméně judikatura spojení principu započtení a splnění odmítla a dovodila bez dalšího „*sensu lato*“, že lze započíst proti pohledávce, jež ještě není splatná a podmínku splnitelnosti dluhu nestanovuje. Česká úprava po rozsáhle rekonstrukci tento princip splnitelnost dluhu již inkorporovala do obecné úpravy započtení (podrobněji viz předchozí kapitoly).

Stejně jako slovenská platná úprava, tak i DCFR uplatňuje princip nezhoršení právního postavení adresáta jednostranného úkonu a tedy vylučuje započítání proti pohledávkám, u nichž je veřejný (právní) zájem, aby zanikly reálným splněním. Slovenská právní úprava tuto exempci stanovuje konkrétně pro pohledávky z titulu způsobené škody na zdraví a obecně pro pohledávky, které nelze postihnout výkonem rozhodnutí. DCFR vylučuje započítání v čl. III. – 6:108 (b) a (c) proti pohledávkám, u nichž je právo na plnění „*neuchopitelné*“ („*that right is not capable of attachment*“) a proti pohledávkám z úmyslného protiprávního jednání. Neuchopitelnosti práva má DCFR na mysli především jinými zákony požadované umoření dluhu z těchto pohledávek pouze jeho reálným splněním, např. v případě případ peněžité pohledávky výživného atd. Pohledávky z úmyslného protiprávního jednání jsou dle komentáře k DCFR případy, kdy např. neuspokojený věřitel drží nějakou dlužníkovu věc a tu bez oprávnění zpeněží za účelem uspokojení své pohledávky za ním. Dalším příkladem, jež DCFR uvádí pro výklad pohledávek z úmyslného právního jednání, je tzv. učebnicový příklad jednání „*zklamaného*“ věřitele, který zaútočí na dlužníka a způsobí mu škodu v domnění, že pohledávku z takto vzniklé škody si započte vůči své neuspokojené pohledávce.¹¹⁸

Podmínky aktivní kompenzability. Nesplátanou pohledávku nelze použít k započtení; čl. III–6:102 (b) DCFR. Zda je pohledávka splatná či nesplátaná se posuzuje k okamžiku úkonu

---

¹¹⁷ Tamtéž. Set-off. III. – 6:108. Cit.: “*Set-off cannot be effected: (a) where it is excluded by agreement; (b) against a right to the extent that that right is not capable of attachment; and (c) against a right arising from an intentional wrongful act.*”

¹¹⁸ BAR, Ch., CLIVE, E., pozn. 114, s. 1159

započítání. K započtení nelze použít ani pohledávku, která nepředstavuje vynutitelné právo na plnění (např. naturální obligace), čl. III – 6:102 (c) DCFR. Stejně tak nelze použít k započtení pohledávku nejistou (neurčitou) co do její existence a výše, ledaže to není na úkor věřitele; čl. III – 6:103 DCFR¹¹⁹. Presumuje se, že pohledávky vzniklé z jednoho právního vztahu věřitelovy zájmy nepoškozují. V slovenské úpravě zákaz užití k započtení nesplatnou pohledávky nebo pohledávku, jež není nárokem na plnění, nachází vyjádření v zákazu zápočtu pohledávek, jež nelze uplatnit u soudu a duplicitně také v zákazu zápočtu pohledávky, která ještě není splatná vůči pohledávce splatné. Ochranu proti započtení nejistých a neurčitých pohledávek slovenská úprava na rozdíl od úpravy české hmotně právními normami neposkytuje. Nutí věřitele nepravé (popírané) pohledávky se bránit až soudní cestou a popírat jí co do existence a její výše.

Právní důvod započtení. Realizace započtení se provádí oznámením druhé straně, tj. jednostranným adresovaným úkonem. Požadavek na formu kompenzačního úkonu DCFR nevyjadřuje. V případě existence dvou a vícero pohledávek za stranou, vůči které započtení směřuje, požaduje pod sankcí neplatnosti po straně, která započtení provádí, aby jednoznačně identifikovala pohledávku, kterou započítává.¹²⁰ U mnohosti pasivně započítávaných pohledávek se použije obecná úprava o přiřazení závazků. Slovenská úprava požadavek na určitost aktivně započítávané pohledávky výslovně nenormuje, ale dospěla k němu rozhodovací praxe soudů. Podrobněji se požadavky na určitost kompenzačního úkonu věnovala kapitola 3.3.1 Jednostranný adresovaný právní úkon. Pravidlo přiřazení závazků v případě mnohosti pasivně započítávaných pohledávek, tj. výslovné přiměřené užití úpravy pro splnění závazku, slovenská úprava nezná, česká však toto pravidlo již má. Dle národní úpravy by se mohlo pro tento případ využít stejného pravidla „o započtení plnění“ dle ustanovení § 330 ObchZ a to však jen na základě *analogie iuris*.

---

¹¹⁹ Tamtéž, Set-off. III. – 6:103. Cit.:“(1) A debtor may not set off a right which is unascertained as to its existence or value unless the set-off will not prejudice the interests of the creditor. (2) Where the rights of both parties arise from the same legal relationship it is presumed that the creditor’s interests will not be prejudiced.”

¹²⁰ BAR, Ch., CLIVE, E., pozn. 114, Set-off. III. – 6:106. Cit.:“(1) Where the party giving notice of set-off has two or more rights against the other party, the notice is effective only if it identifies the right to which it relates. (2) Where the party giving notice of set-off has to perform two or more obligations towards the other party, the rules on imputation of performance apply with appropriate adaptations.”

Účinek započtení, okamžik účinku započtení. Účinek započtení je úplný či částečný zánik pohledávek v závislosti zda se kryjí zcela či nikoliv, viz již zmiňovaný článek III. – 6:101 odst. 1. V tomto není rozdíl od slovenské úpravy. Rozdílně však DCFR upravuje okamžik účinku započtení. Článek III. – 6:107 DCFR jej stanovuje na dobu, ve které bylo druhé straně oznámeno započtení, tedy výhradně *ex-nunc*, „od nynějška“. Tím se staví najisto, kdy pohledávky započtením zanikají a to nezávisle jestli se započítávají splatné pohledávky, nebo se započítává vůči pohledávce ještě nesplatné. Problematikou zpětného účinku započtení, jako opačnou alternativou k účinku od nynějška, se věnovaly předchozí kapitoly. Účinek započtení *ex-nunc* je, dle již v této práci prezentovaného názoru, právně přílehavější a lépe vyhovuje požadavku principu právní jistoty.

6. Návrhy *lege de ferenda*

V této práci realizovaný detailní rozbor institutu započtení v slovenské právní úpravě a jeho komparatistika s úpravou českou či s návrhem společného referenčního rámce a to vše prizmatem přílehlající judikatury již sám o sobě přdestřel samotné návrhy *lege de ferenda*. Jsou jimi především potřeba legislativního vyjádření možnosti započtení proti pohledávce, jež není ještě splatná, včetně relativizace této dovolenosti podmínkou splnitelnosti dluhu z této pohledávky, výslovné a normativně exaktní stanovení podmínky splatnosti pro aktivně započítávané pohledávky nebo také jen postačující možnosti požadovat uspokojení práva na plnění z této pohledávky, přiznat účinku započtení účinek splnění závazků nebo jej, alespoň výslovně postavit na roveň, stanovení jeho okamžiku jednotně pro všechny případy dospělosti či nedospělosti pohledávek určených k započtení a to *ex-nunc*, odstranění dualismu soukromoprávní úpravy a v neposlední řadě i požadavek na legislativní „čistotu“ textu. Především pak pohled na novou českou úpravu, je ukázkou toho, když je dobrý úmysl zákonodárce zmařen nejednoznačností textace zákona, který je pak provázen výkladovými diskrepancemi. Nová národní úprava by se rozporuplností a normativních nepřesností v tak podstatných věcech, jako je okamžik účinku započtení či stanovení podmínek pro aktivně započítávané pohledávky, měla vyvarovat.

Od 16. 9. 2015 je odborné veřejnosti k dispozici první ucelená pracovní verze připravovaného nového občanského zákoníku od rekodifikační komise pod vedením doc. JUDr. Antona Dulaka, Ph.D. (příloha č. 2). Tato komise byla zřízená ministerstvem spravedlnosti již v roce 2007. Za účelem urychlení (dynamizace) prací na finální verzi zákoníku dne 9. 11. 2015 ministr spravedlnosti Tomáš Borec vyjmenoval novou komisi pro rekodifikaci soukromého práva pod vedením Prof. JUDr. Marka Štefčeka, PhD, který již čtyři měsíce dříve nahradil doc. Dulaka. Ministr vyzval nové členy rekodifikační komise, aby na předchozí práce doc. Dulaka a jeho autorského kolektivu přiměřeně navázali. V pracovní verzi nového občanského zákoníku (dále jen *návrh* nebo *NOZ*) je institut započítání normován ustanoveními § 220 až § 227; jejich text je uveden v příloze č. 2. Jako taková je pracovní verze návrhem, který v podstatné míře a jeho identitě přebírá doporučení DFCR a tím přebírá jeho legislativní čistotu. Je však doplněn o stávající

specifika národní úpravy, jako je **relativizace zákazu započtení nesplatné pohledávky** v případě insolventního dlužníka nebo nesplatné pohledávky, u které její věřitel na žádost dlužníka odložil čas její splatnosti, **pravidlo při několikanásobném převodu pohledávek**, **zákaz započtení proti pohledávce na náhradu škody způsobené na zdraví**, **omezení započitatelnosti peněžitých prostředků na účtu** a vyloučení započítání i dohodou pohledávky výživného na maloletého. Velmi zajímavě je v návrhu řešena problematika **započítání promlčené pohledávky**, kdy takovýto zápočet je podmíněn neexistencí námitek promlčení před okamžikem úkonu započtení či bezprostředně po něm, kdy je na dlužníku, aby tak učinil bez zbytečného odkladu. Tímto je vyloučeno v práci zmiňované stigma „obživení“ pohledávky při účinku započtení *ex-nunc*.

Tento návrh zcela reflektuje v této práci diskutované problematiku. Jak bylo řečeno, přebírá téměř celý normativní text započtení dle DCFR, ale na druhé straně respektuje stávající legislativní přístup k institutu započtení, především pak jeho systematiku. V generální klauzuli ust. § 220 NOZ definuje obecné předpoklady započtení, jako jsou **existence**, **vzájemnost** pohledávek, **stejnost druhu plnění**, a nově započtení (učinění kompenzačního úkonu) podmiňuje **splnitelnosti dluhu** toho, kdo započítává a **splatností jeho pohledávky**. Dále určuje právní důvod započtení, kterým je **jednostranný adresovaný právní úkon** – kompenzační úkon, **účinek započtení**, kterým je **splnění závazků** stran v rozsahu, ve kterém se vzájemně kryjí a stanovuje okamžik takového účinku na **okamžik dojití započítávacího projevu** druhé straně – *ex-nunc*. Návrh zcela překonává širokou „judikaturní diskuzi“ o vztahu započtení a splnění a výslovně v ust. § 220 odst. 3 započítání staví na roveň splnění. Následující ustanovení § 221 NOZ vztah ke splnění ještě více stipuluje, kdy pro případ mnohosti pasivně započítávaných pohledávek odkazuje na **pravidlo o přiřazení plnění**. Při mnohosti aktivně započítaných pohledávek vyžaduje **jednoznačnou identifikaci pohledávky**, na které se započítání vztahuje, a to pod sankcí neplatnosti započtení. Započitatelnost pohledávek NOZ přehledně a jasně klasifikuje kritériem, zda jde o pohledávku, kterou se započítává anebo se jedná o pohledávku, vůči níž se započítává anebo naopak pohledávky tímto kritériem neklasifikuje a označuje je společně „pohledávky na započítání“. V otázce započitatelnosti *pasivně započítávaných pohledávek* NOZ upouští od ochrany pohledávek, vůči kterým není možný výkon rozhodnutí, výslovně však zmiňuje **pohledávky výživného na maloletého**, u kterých

nepřipouští, aby bylo proti nim započítáváno **ani dohodou**. Obligatorně požaduje, aby pohledávky, kterými se započítává – *aktivně započítávané pohledávky*, byly **uplatnitelné na soudu** a nově, souladně s návrhem DCFR, stanoví nové nároky na tyto pohledávky, a to o **požadavek na jistotu jejich existence a určitosti**. Tento požadavek je však relativizován nezhoršením právního postavení adresáta kompenzačního úkonu. Vyloučit pohledávky z aktivního nebo pasivního započítávání může dohoda stran či zákon. Podmínky pro pasivní i aktivní započitatelnost pohledávek jsou přehledně definovány v jediném ustanovení § 222 NOZ. Výjimky z obecných podmínek započtení a započitatelnosti jsou uvedeny v následujících ustanoveních §§ 223 – 227. Jsou jimi: již vzpomínaná relativizace podmínky splatnosti aktivně započítávaných pohledávek, vztah promlčení započítávané pohledávky k samotnému úkonu započtení (vše v ustanovení § 223 NOZ), omezení započitatelnosti peněžitých prostředků na účtu (ust. § 224 NOZ), výjimka z požadavku na paritu plnění pro peněžité pohledávky znějící na různé měny (§ 225 NOZ) a výjimka ze vzájemnosti pohledávek při několikanásobném převodu pohledávek a stanovení pravidla pro takový vzájemný odpočet (ust. § 226 NOZ). Poslední ustanovení § 227 NOZ umožňuje započíst dohodou jakékoliv pohledávky, tedy vzájemným ujednáním mohou být relativizovány všechny obecné i speciální podmínky kompenzability, ledaže se nejedná o pohledávku výživného na maloletého.

Co lze navrženému legislativnímu znění institutu započtení vytknout, je to, že podmínka uplatnitelnosti započítávané pohledávky u soudu platí na základě použitého gramatického znění § 222 NOZ i pro pohledávky vůči nimž je započtení realizováno. Jak bylo v této práci již zmíněno a to v souvislosti komparace národní úpravy s úpravou českou, nelze bránit věřiteli, aby uhradil i dluh, který hradit nemusí. V tomto případě se právní a majetkové postavení adresáta kompenzačního úkonu nemůže zhoršit. Stejně tak, znění odstavce 3 ustanovení § 223 NOZ je nejednoznačné, když stanovuje, že vůči pohledávce nesplatné je přípustné započtení i pokud, jde o pohledávku vůči insolventnímu dlužníku. Příslowce „i pokud“ („aj vtedy“) jakoby evokuje, že existují i jiné případy jednostranného započítání vůči nesplatné pohledávce, než té vůči insolventnímu dlužníku. Ani implicitní odkaz na předchozí odstavce nemůže dávat smysl, neboť ten hovoří o započtení pohledávky nesplatné jen proto, že věřitel na žádost dlužníka odložil čas její splatnosti, tj. o pohledávce, kterou se započítává a ne vůči které je započítáváno. Nad to hovořit o

výjimce z požadavku na splatnost pohledávky, vůči které je započtení činěno, za situace, kdy normativní text kogentně podmiňuje započtení splnitelnosti dluhu z takovéto pohledávky, je poněkud rozporuplné. Proto příslovce „aj vtedy“ pravděpodobně skutečně odkazuje na předchozí odstavec 2. Odstavec 3 má být pak druhou relativizací požadavku na splatnost aktivně započítávané pohledávky vztahující se na insolventního dlužníka, která je dnes vyjádřena v ustanovení § 359 ObchZ. Ustanovení § 223 odst. 3 NOZ by mělo poté znít takto: *„Započítanie voči nesplatnej pohľadávke je prípustné aj vtedy, ak ide o pohľadávku voči dlžníkovi, ktorý nie je schopný plniť svoje peňažné záväzky. Nebo lépe, zcela toto ustanovení z obecné úpravy započtení vyloučit a ponechat započitatelnost pohledávek za této situace zvláštní úpravě. A nakonec ani ustanovení § 220 odst. 1 písm. (b) NOZ, tak jak je napsáno nedává smysl a je protiřečí k písm. (a) téhož ustanovení; podmínka právně perfektního započtení, cit.: „(b) pohľadávka druhej strany je splatná“, je jen jiným vyjádřením toho, že první strana v čase započítání je „(a) oprávnená plniť svoj dlh“. Předmětem jednostranného započtu, jsou vždy vzájemné pohledávky stran, proto dluh první strany je vždy pohledávkou druhé strany. Nad to i z gramatického výkladu první věty ustanovení § 220 odst. 1 NOZ, uvozující oba zmiňované odstavce (a) a (b) a z faktu, že tyto odstavce jsou spojeny spojkou „a“ plyne, že pravidla v nich obsažená se musí vztahovat jen ke „straně první“, tedy straně činící započtení, cit.: „(1) Ak strany majú vzájomné pohľadávky... ktorákoľvek strana môže započítať... voči pohľadávke druhej strany v rozsahu, v akom je prvá strana v čase započítania (a) oprávnená plniť svoj dlh a (b) ...“. K této diskrepanci pravděpodobně došlo nepřesným překladem článku III. - 6: 102 – 108 DCFR, cit.: „(b) the performance of the other party is due“. Doslovný překlad se v tomto případě nedá využít, je třeba užít překladu, který reflektuje užití slov a přiřazení jejich významu v kontextu celého textu DCFR; „performance, the performance“ znamená plnění, k němuž je zavázán dlužník, tedy je vyjádřením pro dlužníkův závazek, naproti tomu pohledávka, jen jako právo na plnění se vyjadřuje souslovím „the right to performance“, závazek nebo pohledávku v širším slova smyslu vyjadřuje slovo „the obligation“. Právně relevantní text generální klauzule započtení ust. § 220 odst. 1 NOZ, proto by měl znít například takto: „(1) Ak strany majú vzájomné pohľadávky rovnakého druhu, ktorákoľvek strana môže započítať svoje právo na plnenie (pohľadávku) voči pohľadávke druhej strany v rozsahu, v akom je prvá strana v čase započítania ~~(a) oprávnená plniť svoj dlh a (b) pohľadávka druhej strany je splatná~~ (a) je oprávnená plniť*

svoj dlh a (b) má splatnú pohľadávku voči strane druhej. Podobně je konstruována generální klausule započtení v již zmiňovaném dokumentu „soft law“ PECL, v kapitole 13. (příloha č. 3), který posloužil jako základ pro úpravu započítání dle DCFR. Znovu na tomto místě je třeba zopakovat již v této práci jednou řečené, že dle úpravy PECL (příloha č. 3) postačí, aby ten, kdo započítává, měl právo požadovat uspokojení své pohledávky, cit.: „*may demand the other party's performance*“.

Závěrem lze říct, pokud znění ust. §§220 až 227 dle návrhu nového občianskeho zákonníka, za podmínky výše zmiňované korekce ust. §223 odst. 3 a ust. §220 odst. 1, se stane právní realitou, tak k legislativnímu vyjádření institutu započtení nebude možno mít výhrady. K úplnosti (rozuměj „dokonalosti“) textu by mohlo snad jen přispět doplnění pravidla o náhradě škody pro případ započítávání pohledávky s různými splništi, obdobně jak je tomu v současné české úpravě, popř. inkorporace výše uvedené relativizace požadavku na splatnost aktivně započítávané pohledávky požadavkem na její „uspokojitelnost“.

Závěr

Rozsah práce poněkud překročil doporučený limit pro diplomovou práci. Nicméně nebylo možné z důvodu úplnosti a celistvosti problematiky tento rozsah omezit. V opačném případě by práce nemohla podat relevantní, právně ucelený a erudovaný pohled na *lege de futura*. Předmětem práce byla komparace národní úpravy institutu započtení v rámci svého vlastního dualistického vyjádření v právním řádu Slovenské republiky, ale především pak komparace s úpravou českou, jež byla před rekodifikací soukromého práva identickou s úpravou národní. Slovenská úprava započtení byla nejen podrobena komparaci na úrovni dualismu občanské a obchodní úpravy, ale především byla detailně analyzována co do vlastní jednotlivosti prvků institutu započtení, tak i co do provázanosti s jinými instituty a to vše prizmatem přílehlající judikatury.

Výsledek tohoto srovnání a provedené analýzy pak byl konfrontován s požadavky stanovenými Návrhem jednotného referenčního rámce, DFCR a v neposlední řadě i s názory jurisprudence. Z provedeného zkoumání je zřejmé, že úprava započtení potřebuje naléhavě reflexi sebe sama. Tedy normativní změnu, která se vyrovná s požadavky na konvergentnost členských úprav občanského práva v rámci Evropské unie, ale především pak změnu, která narovná dosaženou úroveň rozhodovací praxe soudů a inkorporuje „již dospělé“ názory právní teorie. Konkrétně, je potřeba přiznat účinku započtení účinek splnění, a tedy *senzū stricto* neizolovat od sebe instituty zániku závazku započtením a splněním a umožnit užití aplikovatelných pravidel pro splnění i na započítání pohledávek, odpoutat se od retroaktivity účinku započtení, *ex verbis* vyjádřit dovolenost započtení proti pohledávce, jež není ještě splatná, ale jen za respektování podmínek splnitelnosti dluhu k ní váznoucímu a v neposlední řadě, pak zamezit nepoctivým kompenzujícím použitím k započtení pohledávky, jež jsou postiženy vadou neurčitosti co do její výše, ale především její faktické existence.

Úprava normativních pravidel institutu započtení v zatím jediném publikovaném návrhu nového občianskeho zákonníka, připraveném komisi pro rekodifikaci soukromého práva pod autorským vedením doc. JUDr. Antona Dulaka, Ph.D., se jeví jako velmi přílehlavá ke všemu výše uvedenému. Nezbývá než popřát zákonodárcům, aby seznali, že Slovenská

republika potrebuje rekonifikaci soukromého práva a protěžovali přípravné práce na návrhu nového občianskeho zákonníka a tak v dohledné době uskutečnili požadovanou legislativní změnu.

Seznam použitých pramenů

Monografie a sborníky

LAVICKÝ, P. *Přehled judikatury ve věcech soukromého práva. Svazek II. Ochrana slabší strany.* Praha: Wolter Kluwer ČR, 2013, 281 s. ISBN 978-80-7357-991-3.

FALDYNA, F., POKORNÁ, J., TOMSA, M., ROZEHNALOVÁ, N., VEČERKOVÁ, E. A kol. *Obchodní právo.* Praha: ASPI, a.s., 2005. ISBN 80-86395-90-1.

PETRÁŠ, J., SVOBODA L. (eds.). *Československo v letech 1954 – 1962.* Praha: Ústav pro studium totalitních režimů, 2015. str. 266 a násl.

(pozn. č. 18)

SVEJKOVSKÝ, J., SVEJKOVSKÁ, J., KABELKOVÁ, E., JIRÁSKOVÁ, T., ŠLAUF, P., FAIST, O., PŘÍVARA, M., ŠILHAVÝ, M. *Srovnání Nového občanského zákoníku a předchozí právní úpravy.* 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2013. ISBN 978-80-7400-423-0.

ŠTENGLOVÁ, I. *Přehled judikatury ve věcech obchodních závazkových vztahů.* Praha: ASPI Publishing s. r. o., 142 s. ISBN 80-86395-76-6.

Komentáře, důvodové zprávy

BAR, Ch., CLIVE, E. *Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law: Draft Common Frame of Reference (DCFR) Outline Edition.* München: European law publishers, GmbH, 2009. ISBN 978-3-86653-097-3.

(pozn. č. 114, 115, 116, 117, 118, 119, 120)

Důvodová zpráva k zákonu č. 80/2012 Sb., s. 598, Dostupná:

<http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

(pozn. č. 20, 21, 22, 104, 106)

ELIÁŠ, K. a kol. *Občanský zákoník. Velký akademický komentář. 2. Svazek §480 – 880.* Praha: Linde Praha, a. s., 2008, 2639 s. ISBN 978-80-7201-687-7.

(pozn. č. 93)

KREJČÍ, P., *Komentář zákona 89/2012 Sb., občanský zákoník.* Praha: Verlag Dashofer, 2014, 1978 s.

(pozn. č. 32)

Ole, H., Beale, H. *Principles of European Contract Law, Parts I and II, prepared by the Commission on European Contract Law.* Kluwer Law International, 1999, s. 610. ISBN 978-9-04111-305-4

(pozn. č. 100, 115)

SHELLE, K., TAUCHEN, J. (edd.). *Občanské zákoníky: kompletní sbírka občanských zákoníků, důvodových zpráv a dobových komentářů.* Ostrava: Key Publishing, 2012. s. 1020. ISBN 978-80-7418-146-7.

(pozn. č. 16)

SEDLÁČEK, J., ROUČEK, F. *Komentář k Československému obecnému zákoníku občanskému a občanské právo platné na Slovensku a v Podkarpatské Rusi.* Wolters Kluwer ČR, 2003. s. 5424. ISBN 80-85963-60-4.

(pozn. č. 3)

ŠILHÁN, J. §1982 až §1991 [Započtení]. S. 1114 - 1157 - In: HULMÁK, Milan, PETROV, Jan, LAVICKÝ, Petr, DVOŘÁK, Bohumil, ŠILHÁN, Josef, DÁVID, Radovan, RICHTER, Tomáš, LASÁK, Jan. *Občanský zákoník V. Závazkové právo. Obecná část (§ 1721–2054).* 1. vydání. Praha: Nakladatelství C. H. Beck, 2014, s. 1344. ISBN 978-80-7400-535-0.

(pozn. č. 25, 33, 42, 43, 50, 57, 75, 80, 98, 103, 105, 108, 109, 111, 112)

ŠTENGLOVÁ, I., Plíva, S., TOMSA, M. a kol. *Obchodní zákoník. Komentář. 11. Vydání.* Praha: C. H. Beck, 2006, 1508 s. ISBN 80-7179-487-2

(pozn. č. 65)

ŠVESTKA, J., SPÁČIL, J., ŠKÁROVÁ, M., HULMÁK, M., a kol., *Občanský zákoník I, II, 1. vydání,* Praha 2008, 2321 s. ISBN 978-80-7400-004-1

(pozn. č. 37)

PELIKÁNOVÁ, I. *Komentář k obchodnímu zákoníku - 3. díl*, Praha: Linde, 1996. s. 959. ISBN 80-7201-047-6
(pozn. č. 11)

Statě

BEJČEK, J. *O proměnlivosti a zastupitelnosti započtení, uznání a narovnání*. Právní rozhledy. 2017. č. 15-16, s. 515-523

(pozn. č. 4, 95)

ČECH, P. *Započtení - rovnocenná alternativa splnění?* Právní rádce. 2008, č. 7

(pozn. č. 5, 67)

ELIÁŠ, Karel. *Lze-li započíst splatnou pohledávku proti nesplatné aneb jak se pozná mistr*. Právní rozhledy. 2003, č. 12, s. 604 – 609

(pozn. č. 2, 12, 30, 63, 86)

FIERLINGER, Z. *Za socialistický právní řád*. Právník. 1950, č. 89. s. 429 – 450

(pozn. č. 19)

GRULICH, T. *K problematice tzv. započítávání na plnění závazků v občanskoprávních vztazích*. Právní rozhledy. 2004, č. 10. s. 388 a násl.

(pozn. č. 74)

HAVEL, B., *Předpoklady (jednostranného) započtení nejen podle insolvenčního zákona*, Obchodněprávní revue 2010, č. 10, s. 287 až 289.

(pozn. č. 29)

HANDLAR, J., *K otázce možnosti započtení splatné pohledávky proti pohledávce nesplatné*, Brno, Právní rozhledy. 2004. č. 11, str. 424.

(pozn. č. 44)

HANDLAR, J. *Nový občanský zákoník – nenaplněná východiska*. Brno: Právní rozhledy, 2010, č. 23. s. 844

(pozn. č. 101, 107)

JAGER, M., *Vybrané otázky zániků závazku započtením*, Právní rozhledy. 2009, č. 6, s. 191 a násl.

(pozn. č. 27, 66)

JEHLIČKA, O., ŠVESTKA, J., ŠKÁROVÁ, M. a kol. *Občanský zákoník. Komentář*. 9. Vydání. Praha: C. H. Beck, 2004, 1416 s. ISBN 80-7179-881-9

(pozn. č. 45)

KAVAN, P., *K přípustnosti jednostranné kompenzace splatných a nesplatných pohledávek v obchodněprávních vztazích*, Právní rozhledy. 2004, č. 11, s. 639 - 645

(pozn. č. 26, 48)

POROD, J. *Započtení v kontextu obchodních závazkových vztahů*. On-line: <http://www.prf.cuni.cz/jakub-porod-1404046062.html>, 2011

(pozn. č. 89)

RAKOVSKÝ, A., *Zánik závazku započtením*. Právní rozhledy. 1999, č. 12. str. 650

(pozn. č. 60)

ŽIDLÍK, R. *Započtení pohledávek* [on-line]. Rigorózní práce. Masarykova univerzita, Právnická fakulta, 2008.

s. 138. Dostupné z: https://is.muni.cz/th/13691/pravf_r_a2/zapocteni.pdf

(pozn. č. 17, 47)

Učebnice

KNAPP, V. *Vědecká propedeutika pro právníky*. Praha: Eurolex Bohemia, 2003, 224 s. ISBN 80-86432-54-8

(pozn. č. 1)

DVOŘÁK, J., ŠVESTKA, J., ZUKLÍNOVÁ, M. a kol. *Občanské právo hmotné. Svazek 1. Díl první: Obecná část*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2013, 432 s. ISBN 978-80-7478-326-5.

(pozn. č. 28)

KINCL, J., URFUS, V., SKŘEJPEK, M. *Římské právo – 2. dopl. a přepracované vyd.*, C. H. Beck, 1995. s. 408. ISBN 80-7179-031-1. S. 240-241

(pozn. č. 10)

Judikatura

NEJVYŠŠÍ SOUD ČR. Rozhodnutí ze dne 23. března 2005, sp. zn. 29 Odo 114/2003. [R 27/2006 Civ.]. *Plnění je splnění závazku largo sensu. (Dokud není postoupení pohledávky dlužníku oznámeno nebo není prokázáno, může dlužník započíst svou pohledávku vůči dosavadnímu věřiteli.)*

(pozn. č. 6)

NEJVYŠŠÍ SOUD ČR. Rozhodnutí ze dne 16. listopadu 2005, sp. zn. 32 Odo 901/2004. [C 4160]. *K uznání zbytku dluhu započtením pohledávky dlužníka.*

(pozn. č. 7)

NEJVYŠŠÍ SOUD ČR. Rozhodnutí ze dne 31. ledna 2006, sp. zn. 29 Odo 1143/2004. [R 90/2006 Civ.]. *V občanskoprávních závazkových vztazích i v obchodních závazkových vztazích lze jednostranně započíst splatnou pohledávku proti pohledávce, která ještě není splatná. Zánik pohledávek v takovém případě nastane okamžikem, kdy projev vůle směřující k započtení dojde věřiteli pohledávky, která ještě není splatná.*

(pozn. č. 8, 46, 61, 85, 87)

NAJVYŠŠÍ SÚD SR. Rozhodnutie zo dňa 27. septembra 2011, sp. zn. Obo 33/2010. *Zákon v zásade nesplatné pohľadávky z tohto spôsobu zániku záväzku nevylučuje, a ani z jeho ustanovení neprípustnosť takéhoto zápočtu nevyplýva.*

(pozn. č. 9)

KRAJSKÝ SÚD SR. Rozhodnutie zo dňa 26. februára 2013 sp. zn. 14Co/316/2012. *Pohľadávky z pracovno-právnych vzťahov predstavujú také pohľadávky, ktoré nemožno započítať a ani proti nim nie je možné namietat' započítanie jednostranným úkonom.*

(pozn. č. 13)

NAJVYŠŠÍ SÚD SR. Rozhodnutie zo dňa 20. februára 2003, sp. zn. Sž-o-KS 87/03 [R 8/2005]. *Pohľadávky z práva verejného a pohľadávky z práva súkromného nie sú pohľadávkami rovnakého druhu. Ak sa započítanie uskutočňuje medzi poisťovňou a prislúchajúcimi subjektmi verejného práva možno použiť ustanovenia Občianskeho zákonníka alebo Obchodného zákonníka len vtedy, ak sú predmetom započítania vzájomné pohľadávky verejnoprávneho charakteru.“*

(pozn. č. 31)

NEJVYŠŠÍ SOUD ČR. Rozhodnutí ze dne 3. června 2009, sp. zn. 32 Cdo 2212/2008 [C 2691]. *Účinky započtení v §580 ObčZ jsou kogentní, a to i ve vztahu k obchodním závazkovým vztahům.*

(pozn. č. 41)

NEJVYŠŠÍ SOUD ČR. Rozhodnutí ze dne 23. dubna 2004, sp. zn. 29 Odo 211/2002 [C 2691]. *Smluvený zákaz jednostranného započtení je přípustný.*

(pozn. č. 43)

NEJVYŠŠÍ SOUD ČR. Rozhodnutí ze dne 31. ledna 2006, sp. zn. 32 Odo 1143/2004 [R 90/2006] *V občanskoprávních závazkových vztazích i v obchodních závazkových vztazích lze jednostranně započíst splatnou pohledávku proti pohledávce, která ještě není splatná.*

(pozn. č. 46, 61, 85)

Nejvyšší SOUD SSR Rozhodnutí ze dne 17. marca 1972, sp. zn. 2 Cz7/72 [R 69/1972 civ.]. *Pre posúdenie otázky premlčania vzájomnej pohľadávky je rozhodujúci okamih, kedy sa pohľadávky stretli.*

(pozn. č. 55)

NEJVYŠŠÍ SOUD ČR. Rozhodnutí č. 156/1993. Cit.: „Čas, kdy byl učiněn kompenzační projev, nemá na plynutí promlčecí doby započítávané pohledávky význam.“

(pozn. č. 56)

NEJVYŠŠÍ SOUD ČR. Rozhodnutí ze dne 24. dubna 2007, sp. zn. 33 Odo 336/2005, [NS 1335/2007]. *Promlčení se posuzuje k okamžiku, kdy se pohledávky setkaly.*

(pozn. č. 58)

NAJVYŠŠÍ SÚD SR. Rozhodnutie zo dňa 20. Septembra 2011, sp. zn. Obo 33/2010. *Zákon v zásade nesplatné pohľadávky zo započítaní nevylučuje.*

(pozn. č. 62)

NEJVYŠŠÍ SOUD ČR. Rozhodnutí ze dne 10. dubna 2008, sp. zn. 32 Cdo 3082/2007, [C 6189]. *Z úkonu směřujícího k započtení musí být patrné, jaká pohledávka a v jaké výši se k započtení uplatňuje a proti jaké pohledávce věřitele.*

(pozn. č. 69)

NEJVYŠŠÍ SOUD ČR. Rozhodnutí ze dne 18. října 2005, sp. zn. 32 Odo 1415/2004, [C 4159]. *Závazek musí být jednoznačně identifikován, určitost, pak musí vyplývat z projevu dlužníka.*

(pozn. č. 70)

NAJVYŠŠÍ SÚD SR. Rozhodnutie zo dňa 7. septembra 2012, sp. zn. 7 M Cdo 15/2011. *Prejavom smerujúcim k započítaniu nie je samo predloženie faktúry druhej strane právneho vzťahu, a to ani v prípade, že táto strana uzná fakturovanou sumu čo do dôvodu aj výšky.*

(pozn. č. 71)

NEJVYŠŠÍ SOUD ČR. Rozhodnutí ze dne 12. května 2014, sp. zn. 32 Cdo 933/2013, [C 13972] *Kompenzační projev nemusí obsahovat předpoklady přípustnosti (dovolenosti), resp. další předpoklady platnosti a účinnosti zápočtu.*

(pozn. č. 72)

NEJVYŠŠÍ SOUD ČR. Rozhodnutí ze dne 26. listopadu 2003, sp. zn. 33 Odo 630/2002, [C 2444]. *Právo vznést kompenzační námitku se nepromlčuje.*

(pozn. č. 76)

NEJVYŠŠÍ SOUD ČSR. Rozhodnutí č. Cpj 34/74, [R 26/1975 civ.]. *Soud udělá vzájemné zúčtování pohledávek z neplatné smlouvy a na takovýto postup není potřebná ani vzájemná žalob, ani projev směřující k započtení.*

(pozn. č. 77)

NEJVYŠŠÍ SOUD ČR. Rozhodnutí ze dne 30. června 2004, sp. zn. 29 Odo 52/2002, [R 28/2006 civ.] *Soud udělá vzájemné zúčtování pohledávek z neplatné smlouvy a na takovýto postup není potřebná ani vzájemná žalob, ani projev směřující k započtení.*

(pozn. č. 78)

NEJVYŠŠÍ SOUD ČR. Rozhodnutí ze dne 31. března 2010, sp. zn. 23 Cdo 2942/2009, [C 8332]. *Zánik žalobou uplatněné pohledávky v důsledku kompenzačního úkonu učiněného po vyhlášení (vydání) rozhodnutí soudu prvního stupně, a též samotný kompenzační projev, jsou novými skutečnostmi*

(pozn. č. 79)

NEJVYŠŠÍ SOUD ČR. Rozhodnutí ze dne 31. ledna 2007, sp. zn. Cdo 874/2005, [R 5/2008]. *Zanikla-li započtením jen část pohledávky namítnuté k započtení, staví se promlčecí doba ohledně zbývajících částí pohledávky.*

(pozn. č. 84)

NEJVYŠŠÍ SOUD ČR. Rozhodnutí ze dne 5. listopadu 2001, sp. zn. 29 Odo 723/2001, [C 1537]. *Žalobní pohledávka zanikla k okamžiku splatnosti pohledávky žalované na zaplacení penále, která se stala splatnou později. (Z hlediska doby zániku vzájemných pohledávek započtením není rozhodné, kdy byl projev směřující k započtení učiněn, resp. kdy došel druhému účastníku.)*

(pozn. č. 88)

NEJVYŠŠÍ SOUD ČR. Rozhodnutí ze dne 18. srpna 2009, sp. zn. 32 Cdo 2421/2009. [R 102/2010]. *Úroky lze samostatně uznat a započíst, aniž by zároveň musela být uznána a započtena jistina, a mohou být i smluvně převedeny na jiného.*

(pozn. č. 91)

NEJVYŠŠÍ SOUD ČR. Rozhodnutí ze dne 24. července 2007, sp. zn. 3 Cdo 3549/2007. [SR 4/2010 s. 139]. *Právní úkon směřující k započtení není současně uznáním závazku, který měl zaniknout započtením, ledaže by vůle k uznání závazku byla v právním úkonu obsažena.*

(pozn. č. 94)

NEJVYŠŠÍ SOUD ČR. Rozhodnutí ze dne 16. 11. 2005, sp. zn. 32 Odo 901/2004, [C 4160]. *Účinky uznání zbytku dluhu ve smyslu § 407 odst. 3 ObchZ má i započtení pohledávky dlužníka vůči části svého závazku. Tyto účinky nastávají k okamžiku účinnosti úkonu směřujícího k započtení.*

(pozn. č. 95)

Zákony

- Zákon č. 40/1964 Zb., Občiansky zákonník, ve znění platném do 31. 12. 1990 (pozn. č. 14)
- Zákon č. 141/1950 Sb., Občiansky zákonník, ve znění platném do 31. 3. 1964. (pozn. č. 15)
- Zákon č. 40/1964 Zb., Občiansky zákonník, v platném znění. (pozn. č. 23, 34, 35, 36, 38, 39, 53, 68, 83)
- Zákon č. 513/1991 Zb. Obchodný zákonník, v platném znění (pozn. č. 24, 40, 49, 51, 52, 54, 64, 72, 73, 92)
- Zákon č. 233/1995 Zb. o súdnych exekútoroch a exekučnej činnosti (Exekučný poriadok) a o zmene a doplnení ďalších zákonov
- Zákon č. 7/2005 Zb. o konkurzu a reštrukturalizácii a o zmene a doplnení ďalších zákonov
- Zákon č. 89/2012 Sb., občiansky zákonník (pozn. č. 97, 102, 110, 113)
- Zákon č. 90/2012 Sb., o obchodných spoločnostiach a družstev (zákon o obchodných korporáciách)
- Zákon č. 160/2015 Z. z., Civilný sporový poriadok (pozn. č. 81)
- Zákon č. 182/2006 Sb. o úpadku a spôsoboch jeho řešení (insolvenční zákon).

DRAFT COMMON FRAME OF REFERENCE (DCFR)

SET-OFF III. - 6: 102 – 108 DCFR

101: Definition and scope

- (1) "Set-off" is the process by which a person may use a right to performance held against another person to extinguish in whole or in part an obligation owed to that person.
- (2) This Chapter does not apply to set-off in insolvency.

101: Definice a rozsah

- (1) "Započítáním" se rozumí proces, kterým může osoba uplatnit nárok na plnění mající vůči jiné osobě k úplnému nebo částečnému umoření svého závazku vůči ní.
- (2) Tato kapitola se nevztahuje na započtení v případě platební neschopnosti.

102: Requirements for set-off

If two parties owe each other obligations of the same kind, either party may set off that party's right against the other party's right, if and to the extent that, at the time of set-off:

- (a) the performance of the first party is due or, even if it is not due, the first party can oblige the other party to accept performance;
- (b) the performance of the other party is due; and
- (c) each party has authority to dispose of that party's right for the purpose of the set-off.

102: Požadavky na započtení

Pokud si dvě strany vzájemně dluží plnění stejného druhu, může každá strana započítat svůj nárok vůči nároku druhé strany, v rozsahu, že v době započtení:

- a) závazek první strany je splatný nebo, i když není splatný, může první strana uložit druhé straně plnění akceptovat;*
- b) plnění druhé strany je splatný; a*
- c) každá strana má pravomoc uspokojit svůj nárok započtením.*

103: Unascertained rights

- (1) A debtor may not set off a right which is unascertained as to its existence or value unless the set-off will not prejudice the interests of the creditor.
- (2) Where the rights of both parties arise from the same legal relationship it is presumed that the creditor's interests will not be prejudiced.

103: Nejistá (neurčitá) pohledávka

- (1) Dlužník nesmí započítávat právo, které není najisto postaveno, pokud jde o jeho existenci nebo výši, ledaže započtení není na úkor zájmů věřitele.*
- (2) Pokud práva obou stran vyplývají ze stejného právního vztahu, předpokládá se, že zájmy věřitele nebudou dotčeny.*

104: Foreign currency set-off

Where parties owe each other money in different currencies, each party may set off that party's right against the other party's right, unless the parties have agreed that the party declaring set-off is to pay exclusively in a specified currency.

104: Započtení cizí měny

Pokud strany si navzájem dluží peníze v různých měnách, může každá strana započítat svůj nárok vůči nároku druhé strany, pokud se strany nedohodly, že strana, která prohlašuje započtení, má platit výhradně ve stanovené měně.

105: Set-off by notice

Set-off is effected by notice to the other party.

105: Započítá se oznámením

Započtení se uskutečňuje oznámením druhé straně.

106: Two or more rights and obligations

(1) Where the party giving notice of set-off has two or more rights against the other party, the notice is effective only if it identifies the right to which it relates.

(2) Where the party giving notice of set-off has to perform two or more obligations towards the other party, the rules on imputation of performance apply with appropriate adaptations.

106: Dvě nebo více práv a povinností

(1) Pokud strana, která oznamuje započtení, má dvě nebo více pohledávky vůči druhé straně, je oznámení účinné pouze tehdy, pokud identifikuje pohledávku, na které se vztahuje.

(2) Pokud strana, která oznamuje započtení, musí plnit dva nebo vícero závazků vůči druhé straně, použijí se pravidla pro pořadí plnění s vhodnými úpravami.

107: Effect of set-off

Set-off extinguishes the obligations, as far as they are coextensive, as from the time of notice.

107: Účinek započtení

Započtení závazků, pokud jde o jejich rozsah, zaniká ode dne oznámení.

108: Exclusion of right of set-off

Set-off cannot be effected:

- (a) where it is excluded by agreement;
- (b) against a right to the extent that that right is not capable of attachment; and
- (c) against a right arising from an intentional wrongful act.

108: Vyloučení práva na započtení

Započtení nelze provést:

- a) pokud je vyloučena dohodou;*
- b) proti právu v rozsahu, v němž toto právo není možné použít; a*
- c) proti právu vyplývajícímu z úmyslného protiprávního jednání.*

PRACOVNÍ VERZE NOVÉHO OBČIANSKEHO ZÁKONNÍKA
doc. JUDr. Anton Dulak, PhD. a kol.

Piata časť, Závazkové právo, Prvá hlava, Všeobecné ustanovenia o záväzkoch

Započítanie

§ 220

- (1) Ak strany majú vzájomné pohľadávky rovnakého druhu, ktorákoľvek strana môže započítať svoje právo na plnenie (pohľadávku) voči pohľadávke druhej strany v rozsahu, v akom je prvá strana v čase započítania
(a) oprávnená plniť svoj dlh a
(b) pohľadávka druhej strany je splatná.
- (2) Právo na započítanie sa vykoná prejavom vôle smerujúcim k započítaniu voči druhej strane .
- (3) Započítanie má účinky splnenia záväzkov v rozsahu, v akom sa pohľadávky navzájom kryjú okamihom dôjdenia započítacieho prejavu vôle druhej strane

§ 221

- (1) Ak má strana uplatňujúca započítanie voči druhej strane dve alebo viac pohľadávok, započítanie je účinné, iba ak určí pohľadávku, na ktorú sa započítanie vzťahuje.
- (2) Ak má strana uplatňujúca započítanie plniť druhej strane dva alebo viac dlhov, použije sa primerane ustanovenie o priradení plnenia (§ 147).

§ 222

- (1) Na započítanie sú spôsobilé pohľadávky, ktoré možno uplatniť na súde. Započítanie však nemožno uskutočniť, ak je vylúčené dohodou strán.
- (2) Započítanie nie je prípustné voči pohľadávke na náhradu škody spôsobenej na zdraví, ibaže by išlo o vzájomnú pohľadávku na náhradu škody toho istého druhu.
- (3) Dlžník nesmie započítať pohľadávku, ktorej existencia a hodnota je neistá, ibaže započítanie neohrozí záujmy druhej strany. Ak pohľadávky oboch strán vyplývajú z rovnakého právneho vzťahu, predpokladá sa, že záujmy druhej strany nebudú ohrozené.
- (4) Započítanie proti pohľadávkam na výživné upravuje druhá časť toho zákona.

§ 223

- (1) Premlčanú pohľadávku možno započítať, pokiaľ sa dlžník predtým nedovolal premlčania alebo tak neurobí bez zbytočného odkladu od uplatnenia započítania.
- (2) Započítať možno aj pohľadávku, ktorá nie je splatná len preto, že veriteľ na žiadosť dlžníka odložil čas splatnosti svojej pohľadávky, bez toho, aby sa zmenil jej obsah.
- (3) Započítanie voči nesplatnej pohľadávke je prípustné aj vtedy, ak ide o pohľadávku voči dlžníkovi, ktorý nie je schopný plniť svoje peňažné záväzky.

§ 224

Strana, ktorá vedie pre druhú stranu účet, môže použiť peňažné prostriedky na tomto účte iba na započítanie svojej vzájomnej pohľadávky zo zmluvy o tomto účte.

§ 225

Ak si strany vzájomne dlhujú peniaze v rôznych menách, každá strana môže započítať svoju pohľadávku voči pohľadávke druhej strany, ibaže sa strany dohodli, že strana uplatňujúca započítanie má platiť výlučne v určitej mene.

§ 226

Ak bola pohľadávka viackrát postúpená na niekoľko osôb, môže dlžník použiť na započítanie len pohľadávku, ktorú mal v čase prevodu voči prvému veriteľovi, a pohľadávku, ktorú má voči poslednému veriteľovi.

§ 227

Dohodou strán možno započítať všetky pohľadávky okrem pohľadávky výživného na malololetého.

PRINCIPLES OF EUROPEAN CONTRACT LAW (PECL)

CHAPTER 13. Set-Off

Article 13:101 Requirements for Set-Off

If two parties owe each other obligations of the same kind, either party may set off that party's right to performance ("claim") against the other party's claim, if and to the extent that, at the time of set-off, the first party:

- (a) is entitled to effect performance; and
- (b) may demand the other party's performance.

Article 13:102 Unascertained Claims

(1) A debtor may not set off a claim which is unascertained as to its existence or value unless the set-off will not prejudice the interests of the other party.

(2) Where the claims of both parties arise from the same legal relationship it is presumed that the other party's interests will not be prejudiced.

Article 13:103 Foreign Currency Set-Off

Where parties owe each other money in different currencies, each party may set off that party's claim against the other party's claim, unless the parties have agreed that the party declaring set-off is to pay exclusively in a specified currency.

Article 13:104 Notice of Set-Off

The right of set-off is exercised by notice to the other party.

Article 13:105 Pluralities of Claims and Obligations

(1) Where the party giving notice of set-off has two or more claims against the other party, the notice is effective only if it identifies the claim to which it relates.

(2) Where the party giving notice of set-off has to perform two or more obligations towards the other party, the rules in Article 7:109 apply with appropriate adaptations.

Article 13:106 Effects of Set-Off

Set-off discharges the obligations, as far as they are coextensive, as from the time of notices.

Article 13:107 Exclusion of Right of Set-Off

Set-off cannot be effected:

- (a) where it is excluded by agreement;
- (b) against a claim to the extent that that claim is not capable of attachment; and
- (c) against a claim arising from a deliberate wrongful act.